

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐՆԵՐԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹՎԻ ԱՌՆՎԱԶՆ ՄԵԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ԱՊՕՐԻՆԻ ԾԱԳՈՒՄ ՈՒՆԵՅՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ԲՈՆԱԳԱՆՁՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔԻ՝
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱ-
ԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

16 ապրիլի 2025 թ.

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.

նախագահ՝
դատավորներ՝

Արման Դիլանյանի,
Վահե Գրիգորյանի,
Դավիթ Խաչատրյանի,
Երվանդ Խունդկարյանի,
Հովակիմ Հովակիմյանի,
Էդգար Շաթիրյանի,
Սեդա Սաֆարյանի,
Արթուր Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակում)՝

դիմողի՝

Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի
առնվազն մեկ հինգերորդի (այսուհետև սույն որոշման
մեջ նաև՝ Դիմող),

ներկայացուցիչ՝

Դավիթ Հարությունյանի,

պատասխանողի՝

Ազգային ժողովի (այսուհետև սույն որոշման մեջ նաև՝
Պատասխանող),

ներկայացուցիչ՝

Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավական
ապահովման և սպասարկման բաժնի պետ
Մարի Ստեփանյանի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի
2-րդ կետի, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական
օրենքի 22 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Ուսումնասիրելով դիմումը, Պատասխանողի գրավոր բացատրությունը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը և վերլուծելով վիճարկվող օրենքը՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց .**

Վարույթը Սահմանադրական դատարանում

1. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» Հայաստանի Հանրապետության թիվ ՀՕ-240-Ն օրենքը (այսուհետ՝ Օրենք) Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2020 թվականի ապրիլի 16-ին, Հանրապետության նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2020 թվականի մայիսի 11-ին և ուժի մեջ է մտել 2020 թվականի մայիսի 23-ին:

2. Ընդունումից ի վեր՝ վիճարկվող Օրենքում կատարվել են լրացումներ և փոփոխություններ 2021 թվականի մարտի 3-ին ընդունված ՀՕ-91-Ն, 2021 թվականի ապրիլի 14-ին ընդունված ՀՕ-334-Ն, 2022 թվականի հունիսի 9-ին ընդունված ՀՕ-159-Ն, 2022 թվականի հունիսի 9-ին ընդունված ՀՕ-270-Ն, 2022 թվականի դեկտեմբերի 23-ին ընդունված ՀՕ-578-Ն, 2024 թվականի հոկտեմբերի 24-ին ընդունված ՀՕ-396-Ն և 2024 թվականի ապրիլի 11-ին ընդունված ՀՕ-196-Ն օրենքներով:

3. Գործի քննության առիթն Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի՝ 2021 թվականի նոյեմբերի 23-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

4. Սահմանադրական դատարանի՝ 2022 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴԱՈ-47 աշխատակարգային որոշմամբ «ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործն ընդունվել է քննության: Որոշվել է գործի դատաքննությունն անցկացնել գրավոր ընթացակարգով, իսկ սույն գործով որպես պատասխանող կողմ դատավարությանը ներգրավել նշված օրենքն ընդունած մարմին՝ Ազգային ժողովին:

5. Սահմանադրական դատարանի՝ 2022 թվականի հուլիսի 8-ի ՍԴԱՈ-115 աշխատակարգային որոշմամբ սույն գործով վարույթը կասեցվել է՝ մինչև «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով եվրոպական հանձնաժողովի»՝ սույն աշխատակարգային որոշման մեջ նշված հարցերի կապակցությամբ խորհրդատվական կարծիքն ստանալը: Նշված աշխատակարգային որոշմամբ խորհրդատվական կարծիք (*amicus curiae*) ստանալու նպատակով ներկայացվել են հետևյալ հարցերը.

1) արդյո՞ք «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի 22-րդ հոդվածով նախատեսված գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը համատեղելի է առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտին առաջադրվող՝ իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունքի պաշտպանության եվրոպական կիրառելի ստանդարտներին,

2) արդար դատաքննության իրավունքի և իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունքի պաշտպանության նպատակով ո՞րն է առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման վարույթում կողմերի միջև ապացուցման բեռի արդարացի բաշխման և ապացուցման ստանդարտների հարցում համեմատական սահմանա-

նադրական իրավունքի դիտանկյունից «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով եվրոպական հանձնաժողովին» անդամակցող պետություններում լավագույն փորձը,

3) հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքն ուժի մեջ է մտել 2020 թվականի մայիսի 23-ին, արդյո՞ք մինչև այդ ձեռք բերված գույքի ծագման օրինականությունն ապացուցելու դատավարական պարտականությունը համատեղելի է օրենքի հետադարձ կիրառության արգելքի վերաբերյալ եվրոպական հնարավոր ստանդարտների հետ,

4) արդյո՞ք մեղադրական դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ընթացակարգերի հարուցման և իրականացման համար «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքով ամրագրված առավելագույն ժամկետի սահմանված չլինելը համատեղելի է իր գույքից օգտվելու իրավունքի պաշտպանության եվրոպական ստանդարտի հետ:

6. 2022 թվականի դեկտեմբերի 23-ին ստացվել է «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (այսուհետ նաև՝ Վենետիկի հանձնաժողով) 2022 թվականի դեկտեմբերի 19-ի CDL-AD(2022)048 կարծիքը (թիվ 1108/2022) (այսուհետ նաև՝ Խորհրդատվական կարծիք):

7. Սահմանադրական դատարանի՝ 2023 թվականի հուլիսի 7-ի ՍԴԱՌ-83 աշխատակարգային որոշմամբ սույն գործի վարույթը վերսկսվել է, քանի որ 2022 թվականի հուլիսի 8-ի ՍԴԱՌ-115 աշխատակարգային որոշմամբ սահմանված հիմքերը վերացել են:

8. Սահմանադրական դատարանի՝ 2023 թվականի հուլիսի 7-ի ՍԴԱՌ-84 աշխատակարգային որոշմամբ գործի վարույթը կասեցվել է՝ մինչև Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազությունից նույն աշխատակարգային որոշմամբ պահանջվող տեղեկությունների և այլ ապացույցների ստացումը: Դատախազության պատասխանն ստացվել է 2023 թվականի օգոստոսի 18-ին:

9. Զեկուցող դատավորի կողմից 2022 թվականի մայիսի 11-ի ՍԴԴ-57, 2023 թվականի հուլիսի 11-ի ՍԴԴ-44 գրություններով տեղեկություններ են պահանջվել նաև գլխավոր դատախազից, որոնց պատասխաններն ստացվել են համապատասխանաբար՝ 2022 թվականի հունիսի 1-ին և 2023 թվականի օգոստոսի 17-ին:

10. Զեկուցող դատավորի կողմից 2022 թվականի մայիսի 11-ի ՍԴԴ-58 գրությամբ տեղեկություններ են պահանջվել նաև Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի նախագահից, որի պատասխանն ստացվել է 2022 թվականի հունիսի 2-ին և 7-ին:

11. Զեկուցող դատավորի կողմից 2022 թվականի մայիսի 11-ի ՍԴԴ-59 գրությամբ տեղեկություններ են պահանջվել նաև Միջազգային իրավական հարցերով ներկայացուցից, որի պատասխանն ստացվել է 2022 թվականի հունիսի 6-ին:

12. Զեկուցող դատավորի կողմից պահանջվել են նաև տեղեկություններ Դատական դեպարտամենտից՝ 2023 թվականի հուլիսի 11-ի ՍԴԴ-43 գրությամբ, որի պատասխանն ստացվել է 2023 թվականի օգոստոսի 14-ին:

13. Սահմանադրական դատարանի՝ 2025 թվականի մարտի 25-ի ՍԴԱՌ-46 աշխատակարգային որոշմամբ սույն գործի վարույթը վերսկսվել է:

14. 2025 թվականի մարտի 25-ի ՍԴԱՌ-45 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը որոշել է, որ Սահմանադրական դատարանի դատավոր Հրայր Թովմայանի մասնակցությունը գործի քննությանն անհնարին է:

15. 2025 թվականի մարտի 26-ի ՄԴԱՌ-47 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը որոշել է գործով զեկուցող դատավորի պահանջով Հայաստանի Հանրապետության դատական դեպարտամենտից ստացված նյութերը՝ դրանցում պարունակվող տեղեկությունների՝ գործով հնարավոր որևէ ելքի համար նշանակություն չունենալու, ինչպես նաև դրանցում հիշատակված անձանց մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության, անձնական տվյալների պաշտպանության՝ Սահմանադրության 31 և 34-րդ հոդվածներով երաշխավորված հիմնական իրավունքներին առանց իրավաչափ նպատակի անհամաչափ միջամտությունը բացառելու նկատառումներով չճանաչել գործի նյութեր:

I. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՃԻ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

16. Սույն դիմումը ներկայացվել է Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի կողմից, որով Դիմողը վիճարկում է ողջ Օրենքի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը: Դիմումում ներկայացված հիմնավորումները, թեպետ որոշ դեպքերում պարունակում են Օրենքի կոնկրետ դրույթների հիշատակումներ, սակայն բարձրացված հարցերի՝ գլխավորապես հայեցակարգային բնույթ ունենալու պայմաններում ընդհանրական են:

17. Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում սահմանադրական արդարադատություն հայցող հանրային իշխանության մարմինների, այդ թվում նաև՝ Դիմողի կողմից Սահմանադրական դատարանին հասցեագրվող դիմումներին առաջադրվող հիմնավորվածության պահանջի բովանդակությունը բացահայտող դիրքորոշումներ է արտահայտել:

18. Մասնավորապես՝ Սահմանադրական դատարանը 2021 թվականի դեկտեմբերի 3-ի ՄԴԱՌ-248 աշխատակարգային որոշմամբ նշել է.

«Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում Սահմանադրական դատարանի դիմելու իրավասություն ունեցող համապատասխան պետական մարմինների և պաշտոնատար անձանց ուշադրությունը հրավիրել այն հարցին, որ սահմանադիրը վերջիններիս իրավունք է վերապահել հայցել սահմանադրական արդարադատություն բացառապես սահմանադրաիրավական բովանդակություն ունեցող վեճերով, այն է՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածով եզրագծված այն հարցերով, որոնց առարկան անմիջականորեն կապված է Սահմանադրության նորմերի մեկնաբանման և կիրառման, պետական իշխանության օրինական հաջորդականության երաշխավորման, իրավական անվտանգության, սահմանադրական մարմինների միջև նրանց սահմանադրական լիազորությունների առնչությամբ առաջացող վեճերի լուծման հետ և այլն:

Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի ուժով Սահմանադրական դատարանի դիմող բոլոր սուբյեկտները պարտավոր են դիմումի շրջանակներում հիմնավորել բարձրացված հարցի՝ Սահմանադրական դատարանում քննության ենթակա լինելու, այն է՝ սահմանադրաիրավական վեճ հանդիսանալու հանգամանքը¹»:

19. Մեկ այլ՝ 2021 թվականի դեկտեմբերի 7-ի ՄԴԱՌ-251 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը շեշտադրել է.

«(...) Սահմանադրական դատարանի դիմող այնպիսի սուբյեկտների պարագայում, որպիսիք են, օրինակ, Ազգային ժողովը, պատգամավորների ընդհանուր թվի

¹ Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի դեկտեմբերի 3-ի [ՄԴԱՌ-248](#) աշխատակարգային որոշում, կետ 3.1:

առնվազն մեկ հինգերորդը, Ազգային ժողովի խմբակցությունը, Հանրապետության նախագահը, Կառավարությունը և այլն, օրենսդրի մոտեցումը՝ սահմանափակվել Սահմանադրական դատարան ներկայացվող դիմումին առաջադրվող ընդհանուր ձևական բնույթի պահանջների շարադրմամբ, ամենևին չի վկայում դիմումում վիճարկվող դրույթի ենթադրյալ հակասահմանադրականության վերաբերյալ պատշաճ հիմնավորումներ ներկայացնելու՝ Դիմողների պարտականության բացակայության մասին²»:

20. 2022 թվականի փետրվարի 25-ի ՍԴԱՌ-46 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն ընդգծել է.

«(...) սահմանադրական արդարադատություն հայցող սուբյեկտների կողմից ներկայացվող համապատասխան դիմումը պետք է բավարարի «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 24-րդ հոդվածով ամրագրված պահանջները՝ բովանդակելով, ի թիվս այլնի, նաև սահմանադրաիրավական վեճի էությունը և տվյալ վեճի առկայությունը հավաստող փաստարկները, ընդ որում՝ *որպիսիք չեն կարող դիտարկվել հանրային իշխանության այս կամ այն մարմնի կայացրած որոշումների հետ անհամաձայնությունը կամ տվյալ մարմնի գործունեության քննադատությունը*³»:

21. 2023 թվականի սեպտեմբերի 12-ի ՍԴԱՌ-105 աշխատակարգային որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը նշել է.

«Գնահատման առարկա դարձնելով խնդրո առարկա վիճարկվող դրույթների ենթադրյալ հակասահմանադրականության վերաբերյալ Դիմողի կողմից ներկայացված փաստարկները՝ Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ Դիմողի դատողությունները որևէ կերպ պատճառաբանված չեն, հիմնված են խիստ վերացական ենթադրությունների, իրավակիրառ պրակտիկայում հնարավոր հակասական մեկնաբանության և կիրառման վրա, որպիսի հանգամանքը Սահմանադրական դատարանին թույլ է տալիս արձանագրել, որ Դիմողն առաջնորդվում է *իրավակիրառի՝ վիճարկվող դրույթների հակասահմանադրական մեկնաբանման և կիրառման չհիմնավորված կանխավարկածով*, ինչը չի կարող ինքնին ներկայացված ենթադրյալ վեճին սահմանադրաիրավական բովանդակություն հաղորդել:

(...)

(...) Սահմանադրական դատարանը կրկին անգամ ընդգծում է, որ Օրենսդրի հայեցողության տիրույթում է իրավական նորմերը ձևակերպել, այդ թվում՝ նաև՝ անորոշ իրավական հասկացությունների օգտագործմամբ՝ իրավակիրառին տալով, դրա կենսագործման ընթացքում կոնկրետ իրավիճակից և գործի փաստական հանգամանքներից ելնելով, նորմին իրավաչափ բովանդակություն/մեկնաբանություն հաղորդելու հնարավորություն: Ըստ այդմ՝ անորոշ իրավական հասկացությամբ պայմանավորված՝ նորմի՝ ապագայում ձևախեղված հնարավոր մեկնաբանության և կամայական կիրառման վերաբերյալ վերացական ենթադրությունները, ինքնին սահմանադրական վերահսկողության առարկա չեն կարող դառնալ:

(...)

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Դիմողը չի ներկայացրել վիճարկվող դրույթների՝ Սահմանադրությանը հակասելու հիմնավոր փաստարկներ, իսկ վերջինիս մտահոգությունները՝ կապված իրավակիրառ պրակտիկայում դրանց հնարավոր հակասահմանադրական մեկնաբանության և կիրառման հետ, *կարող են սահմանադրական վերահսկողության առարկա դառնալ այն պարագայում, երբ*

² Սահմանադրական դատարանի՝ 2021 թվականի դեկտեմբերի 7-ի [ՍԴԱՌ-251](#) աշխատակարգային որոշում, կետ 4:

³ Սահմանադրական դատարանի՝ 2022 թվականի փետրվարի 25-ի [ՍԴԱՌ-46](#) աշխատակարգային որոշում, կետ 3.4:

իրավակիրատ պրակտիկան իրապես զարգանա Դիմողի կողմից վկայակոչված հակասահմանադրական հոնով:

(...)

Սահմանադրական արդարադատություն հայցելիս օրենսդրական բարձր գործունեություն իրականացնող սուբյեկտների կողմից վերացական սահմանադրական վերահսկողության շրջանակներում ենթադրյալ հակասահմանադրական իրավակարգավորումները Բարձր դատարանի առջև բարձրացնելու նպատակային գործիքակազմը մշտապես պետք է ծառայի հանրային կյանքի բոլոր ոլորտներում Սահմանադրության գերակայության հաստատմանն ու ամրապնդմանը:

Սահմանադրական դատարան ներկայացվող դիմումներն իրենց բովանդակությամբ պետք է բարձրացնեն հասարակական կյանքի տարաբնույթ ոլորտների վիճելի իրավակարգավորումների սահմանադրականության խնդիրներ, ուստի՝ յուրաքանչյուր դեպքում բարձր կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտները պարտավոր են դիմումի շրջանակներում ձգտել առավելագույնս բացահայտել վիճարկվող օրինադրույթների հակասահմանադրականությունը՝ ինչպես իրավական, այնպես էլ մեթոդաբանական ու մեկնաբանողական ճիշտ գործիքակազմի կիրարկմամբ՝ պայմանավորված նաև իրողությամբ առ այն, որ սահմանադրաիրավական վեճ պարունակող դիմումի ընդունելիությունը բխում է, նախևառաջ, բացառապես հանրային շահով առաջնորդվող Դիմողի շահերից⁴:

22. Սահմանադրական դատարանի վերը թվարկված դիրքորոշումները հավասարապես վերաբերելի են սույն գործին: Սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է, որ սահմանադրական արդարադատություն հայցող սուբյեկտների կողմից ներկայացվող համապատասխան դիմումը պետք է բավարարի «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 24-րդ հոդվածով ամրագրված պահանջները՝ բովանդակելով, ի թիվս այլնի, նաև սահմանադրական վեճի էությունը և տվյալ վեճի առկայությունը հավաստող փաստարկները, համապատասխան նորմատիվ իրավական ակտի ենթադրյալ հակասահմանադրականությունը պայմանավորող կոնկրետ դրույթների՝ Սահմանադրությանն անհամապատասխանությունը հիմնավորող դատողությունների տրամաբանական շղթան, որպիսիք չեն կարող դիտարկվել լոկ դիմողի՝ իրավակիրատ պրակտիկայում վիճարկվող դրույթի հակասահմանադրական մեկնաբանման և կիրառման վերաբերյալ տեսական ենթադրություններն ու մտահոգությունները: Ավելին, իրավական դրույթի սահմանադրականության վերացական ստուգման շրջանակում այդ դրույթի տարակերպ մեկնաբանության հնարավորությունն ինքնին դրա՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության իմաստով խնդրահարույց համարվելու համար բավարար լինել չի կարող:

23. Սույն սահմանադրական վեճի շրջանակում գործի քննությունը վերաբերելու է միայն Դիմողի կողմից ներկայացված հիմնավորումների սահմաններում Օրենքի դրույթ(ներ)ի սահմանադրականության ստուգմանը, և Սահմանադրական դատարանը Դիմողի կողմից չառաջադրված հարցերին չի անդրադառնալու հետևյալ պատճառներով:

24. Առաջին՝ Սահմանադրական դատարանը քննում է հատուկ կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտի՝ Ազգային ժողովի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումը, որի կազմում ներգրավված պատգամավորների՝ օրենսդրական գործունեության մեջ ներգրավվածության բերումով ունեցած որակներն առավել քան բավարար են, որպեսզի վերացական վերահսկողության շրջանակում Սահմանադրական դատարանը լիովին վստահի ներկայացված հիմնավորումների՝ Դիմողի համար սպառնիչ

⁴ Սահմանադրական դատարանի 2023 թվականի սեպտեմբերի 12-ի [ՍԴԱՈ-105](#) աշխատակարգային որոշում, կետ 3:

լինելուն: Սահմանադրական դատարանը Դիմողի կամ այլ սուբյեկտի փոխարեն չի կարող հիմնավորումներ առաջադրել և վերացական ստուգման շրջանակում անդրադառնալ դրանց: Հակառակ մոտեցումը կարող է թույլատրելի լինել անհատական դիմումի քննության դեպքում, ինչպես Սահմանադրական դատարանը բազմիցս վարվել է, սակայն ոչ՝ հանրային իշխանության մարմին հանդիսացող դիմող սուբյեկտների պարագայում:

25. Երկրորդ՝ սույն գործով ներկայացված դիմումն աննախադեպ է նրանով, որ դրանով վիճարկվում է ամբողջ Օրենքը, այլ ոչ Օրենքի որևէ կոնկրետ դրույթ: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը Դիմողի փոխարեն չի կարող առանձնացնել իրավական դրույթների այն հավանական շրջանակը, որը վերջինս մտադիր էր վիճարկել: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը փաստում է նաև, որ դիմումում առհասարակ չկա անդրադարձ այն հարցին, թե Օրենքի կոնկրետ ո՞ր դրույթներն են վիճարկվում, և որոնք՝ ոչ, իսկ Սահմանադրական դատարանի կողմից մինչ այս պահը ձևավորված պրակտիկան եղել է նման դիմումներով գործի քննությունը մերժելու մասին որոշում կայացնելը:

26. Երրորդ՝ անհատական դիմումներով սույն հարցերը Սահմանադրական դատարանի կողմից քննվելու դեպքում դրանց նկատմամբ հետագայում ընդունելիության և հնարավոր ըստ էության որոշումների կայացման բարձր շեմից խուսափելու նպատակով սույն սահմանադրական վեճի շրջանակում «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 16-րդ և 17-րդ մասերի, ինչպես նաև 69-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով *հարցեր* են դիտարկվելու միայն Դիմողի կողմից առաջադրված հիմնավորումների այն սահմաններում, որոնցում քննարկվել են սույն որոշմամբ: Հետևաբար՝ որևէ անհատական դիմումի շրջանակում Օրենքի սույն դրույթի վերաբերյալ այլ բովանդակության իրավական *հարց* Սահմանադրական դատարանի առջև բարձրացվելու պարագայում անհատական դիմում ներկայացրած անձանց նկատմամբ չի կիրառվելու «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ որոշումների ընդունման կարգը:

27. Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ թեև սույն գործով ներկայացված դիմումը բովանդակում է Օրենքի ենթադրյալ հակասահմանադրականության վերաբերյալ ընդհանուր բնույթի հիմնավորումներ, որոնք չեն որոշակիացվել և մասնավորեցվել Օրենքի կոնկրետ նորմերի առնչությամբ, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով սահմանադրականության ամրապնդման և զարգացման շարունակական հանձնառությունը՝ Սահմանադրական դատարանը սույն սահմանադրական վեճով իրականացվելիք վերացական ստուգման շրջանակում կանդրադառնա Դիմողի կողմից առաջադրված իրավական հարցադրումներին՝ բացառապես դրանցում պարունակվող հիմնավորումների սահմաններում:

II. ՄԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

28. Դիմողը նշում է, որ Օրենքով նախատեսված կարգավորումների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգ է ներմուծվել առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման կառուցակարգ (*civil forfeiture* կամ *non conviction based confiscation*), որի համաձայն՝ որոշակի ազդակների դեպքում Դատախազությունն սկսում է անձի (նրա հետ փոխկապակցված անձանց) գույքի օրինականության

ուսումնասիրություն և այն դեպքում, երբ անձին (նրա հետ փոխկապակցված անձանց) պատկանող գույքի արժեքը գերազանցում է նրանց օրինական եկամուտները, դիմում է դատարան՝ քաղաքացիական դատավարության կարգով այդ գույքը բռնագանձելու համար: Դատավարության ընթացքում, եթե անձը կամ անձինք չեն կարողանում ապացուցել, որ գույքի ծագումը հաստատվում է օրինական եկամուտներով, ապա այն բռնագանձվում է հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության:

29. Դիմողը հայտնում է, որ չնայած առանձին երկրներում առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման կառուցակարգին վերաբերող կարգավորումների տարբերություններին՝ դրանք բոլոր դեպքերում մշակվում են լուծելու համար նույն խնդիրը՝ կապված նրա հետ, որ մեղադրական դատավճռի վրա հիմնված բռնագանձումը ոչ բոլոր դեպքերում է իրավապահ և դատական մարմինների համար ծառայում որպես արդյունավետ գործիքակազմ՝ հանցագործության արդյունքում ստացված գույքի բավարար չափով բռնագանձման համար:

30. Ըստ Դիմողի՝ միջազգային փորձից հետևում է, որ առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման կառուցակարգը բացառիկ միջոց է, որը նախատեսվում է այն դեպքերում, երբ օբյեկտիվորեն հնարավոր չէ գույքի բռնագանձումն իրականացնել քրեական դատավարության միջոցով (մասնավորապես, երբ մեղադրյալի անձեռնմխելիության, մահվան, փախուստի կամ հիվանդության պատճառներով ենթադրյալ հանցանքի համար դատապարտումն անհնար է, կամ որոշակի դեպքերում շատ դժվար է լինում գույքի և հանցագործության միջև պատճառահետևանքային կապի հաստատումը) և այնքանով, որքանով դա թույլատրելի է պետությունների ներքին օրենսդրությամբ սահմանված հիմնարար սկզբունքների տեսանկյունից:

31. Միջազգային փորձի լույսի ներքո դիտարկելով Օրենքով նախատեսվող կարգավորումները՝ Դիմողը նշում է, որ աչքի է զարնում Օրենքի նպատակի անհստակությունը:

32. Այս կապակցությամբ Դիմողը նախ նշում է, որ Օրենքը չի պատասխանում այն հարցին, թե ո՞ր գույքն է նախատեսվում բռնագանձել, «ապօրինի ծագում ունեցող գույք» հասկացությունը սահմանում է որպես օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույք, ինչպես նաև ելնում է այն կանխավարկածից, որ գույքն ապօրինի է միմիայն այն բանի ուժով, որ առկա չեն դրա օրինական ծագումը հիմնավորող ապացույցներ, և «գույքի ապօրինի ծագումը» որևէ կերպ չի պայմանավորում քրեական օրենսգրքով նախատեսված արարքի կատարման կամ վարչական իրավախախտման հետ:

33. Դիմողը նշում է, որ Օրենքով հետապնդվող նպատակի անհստակությունն ընդգծվում է նաև Օրենքի դրույթները և Ազգային ժողով ներկայացված նախագծի հիմնավորումները համադրելիս. հիմնավորումներում նշվում է, որ առանց մեղադրական դատավճռի ակտիվների բռնագանձումը կարևորագույն գործիք է կոռուպցիոն և այլ բնույթի հանցագործությունների արդյունքում ստացված եկամուտները բռնագանձելու համար (նույնը նշված է նաև Հանրապետության նախագահի կողմից Օրենքի ստորագրմանը զուգահեռ արված հայտարարությամբ), մինչդեռ Օրենքով նախատեսված չէ որևէ հստակ կարգավորում, որը «ապօրինի ծագում ունեցող գույքը» պատճառահետևանքային առումով (ուղղակի կամ անուղղակի) կկապի հանցագործության հետ, ընդհակառակը՝ Օրենքով նախատեսված որոշ դրույթների արդյունքում այդ կապը բացարձակապես խզվում է:

34. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքի նախագծի Հիմնավորումը պատասխան չի տալիս այն հարցին, թե ի՞նչ իրավաչափ նպատակ է հետապնդում Օրենքով նախատեսված՝ քրեական գործի քննությանը զուգահեռ առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման վարույթի իրականացման հնարավորությունը: Հարց է առաջանում, թե ինչու՞ և ի՞նչ

իրավաչափ հիմնավորմամբ նշված գործընթացը չի կարող իրականացվել հենց քրեական վարույթի շրջանակներում՝ քրեադատավարական երաշխիքների պահպանմամբ: Դիմողը նշում է, որ միջազգային պրակտիկայում առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման կառուցակարգը հանդես է գալիս ոչ թե որպես քրեական վարույթին այլընտրանք, այլ միայն որպես բացառիկ միջոց այն դեպքերի համար, երբ որոշակի օբյեկտիվ խոչընդոտներով պայմանավորված հնարավոր չէ քրեական դատավարության միջոցով հանցագործության արդյունքում ստացված գույքի բռնագանձումը:

35. Դիմողը գտնում է նաև, որ Օրենքով հետապնդվող նպատակի իրավաչափության տեսանկյունից մեկ այլ խնդրահարույց հանգամանք է այն, որ Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների և բռնագանձման ենթակա գույքի միջև պատճառահետևանքային կապի խզման արդյունքում անձի գույքի ուսումնասիրման ժամանակահատվածը կարող է տարածվել նաև հանցանքի կատարմանը նախորդող ժամանակահատվածի և անձանց չափազանց լայն շրջանակի վրա:

36. Դիմողը պնդում է, որ չնայած այն հանգամանքին, որ Օրենքը հստակորեն չի սահմանում դրանով հետապնդվող սահմանադրական նպատակը, իսկ որոշ դեպքերում առկա են հակասություններ Օրենքի նախագծի Հիմնավորման և արդեն իսկ ընդունված Օրենքի դրույթների միջև, այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով միջազգային փորձը՝ Օրենքով նախատեսված կարգավորումների արդյունքում սեփականության իրավունքի նկատմամբ միջամտության համար որպես լեգիտիմ հիմք կարող է ծառայել Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հանրային շահի պաշտպանությունը:

37. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքով նախատեսված կարգավորումների արդյունքում սեփականության իրավունքի նկատմամբ միջամտությունը կունենա սահմանադրորեն արդարացված լեգիտիմ նպատակ, այսինքն՝ կհամապատասխանի Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հանրային շահի պաշտպանությանը միայն այն դեպքում, երբ առկա են հանրորեն վտանգավոր արարք կամ դրա կատարման վերաբերյալ հիմնավոր կասկած և պատճառահետևանքային կապ արարքի և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի միջև:

38. Սեփականության իրավունքի միջամտության սահմանադրական լեգիտիմ նպատակը պետք է հստակեցվի համապատասխան օրենքի դրույթներում: Մինչդեռ սեփականության իրավունքին միջամտությամբ հետապնդվող նպատակի լեգիտիմության տեսանկյունից, ըստ Դիմողի, Օրենքում խնդրահարույց են Օրենքով գույքի օրինականության ստուգման համար նախատեսված հիմքերը և Օրենքով նախատեսված գործընթացները գործի դնելու համար հիմք հանդիսացող հանցատեսակների չափազանց լայն շրջանակը:

39. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված են հինգ հիմքեր, որոնց առկայության դեպքում իրավասու մարմինը պետք է սկսի անձի գույքի օրինականության ստուգում: Ըստ Դիմողի՝ որոշ հիմքերի դեպքում ուսումնասիրություն սկսելը չի կարող հետապնդել Սահմանադրությամբ նախատեսված լեգիտիմ նպատակ, այլ կերպ ասած՝ այդ հիմքերը չեն բավարարում հանրային շահի պաշտպանությանն ուղղված լինելու սահմանադրական պահանջը:

40. Նշվում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ իրավասու մարմինը կարող է ուսումնասիրություն սկսել այն դեպքում, երբ առկա է օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատական ակտ, որով հաստատվում է Օրենքով նախատեսված հանցագործություններից որևէ մեկի կատարումը, և տվյալ քրեական գործի նյութերում կան բավարար հիմքեր կասկածելու, որ դատապարտված անձին կամ իր հետ փոխ-

կապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք, որը չի բռնագանձվել դատավճռով:

41. Հղում կատարելով Քրեական օրենսգրքի 103.1-ին հոդվածին և Քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետին՝ Դիմողը նշում է, որ եթե հարուցված քրեական գործի շրջանակներում բացահայտվում է հանցագործության արդյունքում ստացված (կամ այլ կերպ փոխարկված) գույք, ապա այն պետք է (և հնարավոր է) բռնագանձել քրեական դատավարության շրջանակներում:

42. Դիմողը գտնում է, որ քրեական վարույթի շրջանակներում գույքը չբռնագանձելը կարող է պայմանավորված լինել երկու այնպիսի գործոնով, որոնք անմիջականորեն ազդում են գույքի բռնագանձմամբ հետապնդվող նպատակի լեգիտիմության վրա: Մասնավորապես, երբ վարույթն իրականացնող մարմինը ժամանակին չի բացահայտել և դատարանին չի ներկայացրել նման գույքի մասին տեղեկություններ, և, երբ այդ տեղեկությունները եղել են ոչ բավարար, որի պայմաններում դատարանը չի գտել կապ հանցագործության և այդ գույքի միջև:

43. Առաջին դեպքում ստացվում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը հնարավորություն է ընձեռում անձի իրավունքների պաշտպանության համար շատ ավելի ցածր պաշտպանությունն նախատեսող վարույթի միջոցով իրականացնել գույքի բռնագանձում այն պարագայում, երբ քրեական գործի նյութերում առկա են եղել հանցագործության արդյունքում ստացված գույքի մասին տեղեկություններ, և դրանք չեն ներկայացվել դատարանին՝ վարույթն իրականացնող մարմնի անփութության կամ նման այլ պատճառով: Դրանով իսկ, ըստ Դիմողի, բռնագանձումը ձեռք է բերում պատժիչ բնույթ, ինչը չի կարող իրականացվել քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում, ավելին՝ առանց անձի մեղքն ապացուցելու: Ուստի՝ Օրենքով նախատեսված այս հիմքով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթ սկսելու համար որպես ազդակ կարող է պիտանի լինել ոչ թե «քրեական գործի նյութերը», այլ միայն վերջնական դատական ակտը, որում դատարանը, նկատի ունենալով քրեական դատավարության համար պահանջվող ապացուցման բարձր չափանիշները, չի կարողացել ապացուցված համարել, որ գույքը ծագում է տվյալ հանցագործությունից:

44. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով ուսումնասիրություն սկսելու համար ազդակ կարող է հանդիսանալ Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով սահմանված ցանկացած հանցագործությունը հաստատող վերջնական դատական ակտը: Քանի որ սահմանված հանցատեսակներից ոչ բոլորն ունեն հանրային մեծ վտանգավորություն, և դրանց կատարման արդյունքում ողջամտորեն հնարավոր չէ էական շահույթի գեներացումը, ըստ Դիմողի՝ այդ հանցատեսակների պարագայում բացակայում է նաև ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթ նախատեսելու համար իրավաչափ նպատակը:

45. Ըստ Դիմողի՝ հիմնական իրավունքներին միջամտության համաչափության տեսանկյունից մեկ այլ լրջագույն խնդիր է այն, որ Օրենքով նախատեսված այս հիմքը չունի որևէ ժամանակային սահմանափակում: Պարզ չէ, թե մեղադրական դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո ինչ ժամկետների ընթացքում կարող է բարձրացվել գույքի ծագման օրինականության կասկած և գործի դրվել Օրենքով նախատեսված կառուցակարգերը: Այս առումով, Օրենքը բռնագանձման վարույթ իրականացնող մարմնի համար որևէ ժամանակային սահմանափակում չի նախատեսում, ինչը նշանակում է, որ գործընթացը կարող է հարուցվել դատապարտումից և անգամ պատժի կրումից շատ տարիներ անց:

46. Նշվում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ իրավասու մարմինը կարող է ուսումնասիրություն սկսել այն դեպքում, երբ հարուցված քրեական գործով անձը որպես մեղադրյալ է ներգրավվել Օրենքով նախատեսված հանցագործություններից որևէ մեկի կատարման համար, և առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ առկա է ապօրինի ծագում ունեցող գույք: Այս մասով Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրություն սկսելու դեպքի հետ փոխկապակցված պետք է դիտարկել նաև Օրենքի 10-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, որի համաձայն՝ օրենքով նախատեսված վարույթին զուգահեռ ընթացող քրեական գործի վարույթի ավարտվելը, այդ թվում՝ արդարացման դատավճռի կայացումը կամ արդարացնող հիմքով քրեական գործի վարույթը կարճելը կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելը, հիմք չեն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի դադարեցման համար: Համադրելով նշված երկու դրույթները՝ Դիմողը եզրահանգում է, որ բռնագանձման գործընթացը կարող է տեղի ունենալ անգամ այն պարագայում, երբ ապացուցվի, որ որևէ հանցագործություն տեղի չի ունեցել: Դիմողը նշում է, որ կարող է ստեղծվել իրավիճակ, երբ սեփականության իրավունքի նկատմամբ միջամտությունը չունենա որևէ լեգիտիմ նպատակ, քանի որ արդարացնող հիմքերով կարճվի քրեական գործի վարույթը կամ դատական վերջնական ակտով հերքվի անձի որևէ առնչակցությունն այն հանցագործությանը, որից ենթադրաբար ստացվել էր ապօրինի ծագում ունեցող գույքը: Մինչդեռ, եթե չկա հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցագործության դեպք կամ նման հանցագործություն իրականացված լինելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկած, ապա չի կարող լինել նաև սեփականության իրավունքը սահմանափակելու համար լեգիտիմ նպատակ:

47. Դիմողը նշում է նաև, որ Օրենքը լուրջ է այն հարցի վերաբերյալ, թե ի՞նչ հարաբերակցություն են ունենալու միմյանց զուգահեռ ընթացող Օրենքով նախատեսված վարույթը և քրեական գործի վարույթը: Այս առումով, պարզ չէ նաև, թե ի՞նչ սկզբունքով է որոշվելու՝ ո՞ր վարույթի շրջանակներում իրականացնել գույքի բռնագանձումը՝ քրեական, թե՛ Օրենքով նախատեսված, քանի որ դեպքերի հիմնական մասում բռնագանձման առարկան նույնանալու է:

48. Նշվում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ իրավասու մարմինը կարող է գույքի բռնագանձման վարույթ սկսել այն դեպքում, երբ «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքով սահմանված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքներով հայտնաբերված տվյալներով առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ պաշտոնատար անձին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք:

49. Դիտարկելով Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերը՝ Դիմողը նշում է, որ 1-4-րդ կետերով նախատեսված բոլոր հիմքերն ուղղակիորեն կապված են հանցագործության դեպքի հետ, իր հերթին ուսումնասիրություն սկսելու համար որպես լեգիտիմ հիմք կարող է լինել միայն հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցագործության դեպքը, քանի որ միայն այդ ժամանակ կարելի է ողջամտորեն ենթադրել, որ դրա արդյունքում ստացվել է մեծ չափերի հասնող շահույթ:

50. Ի տարբերություն Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերով նախատեսված հիմքերի՝ նույն հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետով նախատեսված հիմքի դեպքում որպես նախապայման չի պահանջվում ոչ հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցագործության դեպքի առկայություն և ոչ էլ՝ անգամ դրա իրականացման վերաբերյալ հիմնավոր կասկած: Հետևաբար, ըստ Դիմողի, եթե չկա հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցագործության դեպք, ապա, չի էլ կարող ուսումնասիրության

ենթարկվող գույքը որևէ պատճառահետևանքային (ուղղակի կամ անուղղակի) կապ ունենալ հանցագործության հետ: Նման պարագայում բացակայում է սեփականությանը միջամտության լեզիտիմ նպատակը, ուստի սեփականության սահմանադրական իրավունքի նկատմամբ Օրենքով նախատեսված նման լայն միջամտությունը չի հետապնդում Սահմանադրությամբ պաշտպանված որևէ լեզիտիմ նպատակ: Իսկ այն դեպքում, եթե օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների արդյունքներով հարուցվի քրեական գործ, և առկա լինի անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու համար ապացույցների բավարար համակցություն, ապա ուսումնասիրություն սկսելու հիմքը կհամընկնի Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի հետ:

51. Իրականացնելով օպերատիվ հետախուզական գործունեության մասին օրենսդրության վերաբերելի նորմերի վերլուծություն՝ Դիմողը նշում է, որ մինչև «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքի փոփոխությունները (2020 թվականի ապրիլի 16-ին ընդունված ՀՕ-250-Ն օրենք), օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների իրականացման ընթացքում անձի վերաբերյալ ձեռք բերված «կողմնակի» (որոնց ստացումը նախատեսված չէր տվյալ միջոցառումներն անցկացնելու մասին որոշմամբ) տեղեկությունները կարող էին օգտագործվել միայն, եթե դրանք առնչվում էին ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործություններին: Իսկ ապօրինի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի ներդրմամբ պայմանավորված հիշյալ փոփոխությունների արդյունքում ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների հետ նույն նժարի վրա է դրվել նաև գույքի բռնագանձման գործընթացը, և ձեռք բերված օպերատիվ տվյալները հնարավոր է դառնում օգտագործել բռնագանձման վարույթ սկսելու համար: Արդյունքում առաջացել է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների միջոցով անձի հիմնական իրավունքներին միջամտության լայն դաշտ և դրանից բխող ռիսկեր, որոնք խնդրահարույց են անձի հիմնական իրավունքներին միջամտության համաչափության տեսանկյունից:

52. Դիմողը նշում է, որ Օրենքով նախատեսված բռնագանձման գործընթացները գործի դնելու համար Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը նախատեսում է հանցագործությունների բավական լայն շրջանակ, որոնք սեփականության սահմանադրական իրավունքի նկատմամբ միջամտության չափազանց լայն դաշտ են բացում՝ կասկածի տակ դնելով ինչպես ընտրված միջոցով հետապնդվող նպատակի լեզիտիմությունը, այնպես էլ նպատակին հասնելու միջոցների համաչափությունը:

53. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների ցանկն ընդգրկում է այնպիսիք, որոնք որևէ եզր չունեն միջազգային պրակտիկայում սովորաբար թույլատրելի այն հանցատեսակների հետ, որոնց պարագայում հիմնավորված է համարվում գույքի բռնագանձման այս արտակարգ մեխանիզմի կիրառումը, այդ թվում՝ ընտրողներին կաշառք տալը, վարկը ոչ նպատակային օգտագործելը, ձեռնարկատիրական գործունեությանն ապօրինի մասնակցելը, արհեստավարժ մարզամրցումներին և հանդիսավոր առևտրային մրցումների մասնակիցներին ու կազմակերպիչներին կաշառելը:

54. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների այնպիսի լայն շրջանակը, որոնց արդյունքում ողջամտորեն հնարավոր չէ էական շահույթի ստացումը, չի բխում Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված լեզիտիմ նպատակից (հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցագործությունների արդյունքում ստացված գույքի բռնագանձում), ի շահ որի մարդու հիմնական իրավունքի նկատմամբ այդպիսի ինտենսիվ միջամտությունը կարող է համարվել իրավաչափ:

55. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի տեսանկյունից անձի սեփականության իրավունքի նկատմամբ միջամտությունը կարող է ծառայել հանրային շահի պաշտպանությանը և

լինել հավասարակշռված միայն այն դեպքում, երբ առկա կլինի այնպիսի մեծ վտանգավորություն ներկայացնող քրեորեն պատժելի արարք կամ դրա վերաբերյալ հիմնավոր կասկած, որն ի վիճակի է գնահատել հետևյալ շահույթ:

56. Դիմողը նշում է, որ գույքի բռնագանձման վերաբերյալ վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար անհրաժեշտ է միայն, որպեսզի ապացուցվի, որ անձն իր գույքը չի հիմնավորել օրինական եկամուտներով: Օրենքը չի նախատեսում որևէ կարգավորում, այլ հակառակը՝ խզում է պատճառահետևանքային կապը (ուղղակի կամ անուղղակի) հանցագործության և ենթադրաբար ապօրինի ծագում ունեցող գույքի միջև: Ըստ Դիմողի՝ վերոնշյալ տրամաբանությամբ Օրենքն ինքնին, ընդհանուր առմամբ Սահմանադրությանը հակասող է դառնում՝ հաշվի առնելով Օրենքի 22-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված կարգավորումները:

57. Դիմողը գտնում է, որ եթե անգամ անձին պատկանող գույքի օրինականությունը չի հիմնավորվում օրինական եկամուտներով, դա ինքնին դեռ բավարար չէ եզրահանգելու համար, որ այն ձեռք է բերվել հանցագործության կատարման արդյունքում: Այդ փաստը կարող է հաստատվել միայն այն դեպքում, երբ կներկայացվեն բավարար հիմնավորումներ, որոնցով կապացուցվի հանցագործության և բռնագանձվող գույքի միջև պատճառահետևանքային կապը:

58. Դիմողի համոզմամբ՝ Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների և բռնագանձման ենթակա գույքի միջև պատճառահետևանքային կապի խզման և դրանով իսկ Օրենքով հետապնդվող նպատակի իրավաչափության տեսանկյունից մեկ այլ խնդրահարույց հանգամանք է այն, որ անձի գույքի ուսումնասիրության ժամանակահատվածն առանց որևէ բացառության կարող է տարածվել նաև նրան մեղսագրվող հանցագործությանը նախորդող ժամանակահատվածի վրա: Խնդիրն էլ ավելի է ընդգծվում, երբ անձին մեղսագրվում է, կամ անձը դատապարտվում է այնպիսի հանցատեսակի կատարման համար, որի հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ է հատուկ սուբյեկտը, օրինակ, քրեական օրենսգրքի 311-րդ հոդվածով սահմանված հանցագործության դեպքում՝ հանցագործության սուբյեկտ կարող է լինել միայն պաշտոնատար անձը: Հետևաբար՝ եթե անձը դատապարտվել է կամ կասկածվում է այնպիսի հանցագործության կատարման մեջ, որի հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ է հատուկ սուբյեկտը, ապա, ըստ Դիմողի, չի կարող լինել որևէ պատճառահետևանքային և տրամաբանական կապ նշված հանցատեսակի և անձին պատկանող այն գույքի միջև, որն անձը ձեռք է բերել ենթադրվող հանցագործությանը նախորդող ժամանակահատվածում:

59. Նշվածով պայմանավորված՝ Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի այն տրամաբանությունը, որի արդյունքում հաշվի չի առնվում պատճառահետևանքային կապը Օրենքով նախատեսված արարքների կատարման և բռնագանձման ենթակա գույքի միջև, չի կարող համարվել անհրաժեշտ միջոց՝ անձի սեփականության իրավունքին Օրենքով նախատեսված ինտենսիվ միջամտության տեսանկյունից:

60. Դիմողը նշում է. «Չնայած այն հանգամանքին, որ Օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ուսումնասիրվող ստանդարտ ժամանակահատված է համարում [ուսումնասիրությունը սկսելուն նախորդող] 10 տարին, ուսումնասիրություն իրականացնող մարմինն բացարձակ հայեցողություն է վերապահում այդ ժամանակահատվածը տարածել մինչև 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ը՝ չսահմանելով որևէ օբյեկտիվ չափանիշ»: Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի կիրարկումը նման երկար հետադարձ ժամանակահատվածով զգալիորեն բարդացնում է անձի կողմից իր գույքի օրինականությունն ապացուցելու գործընթացը, ընդհուպ մինչև՝ նրան զրկելով այդ հնարավորությունից:

61. Դիմողը, անդրադառնալով սեփականության իրավունքին միջամտության համաչափության վերաբերյալ պատասխանողի ներկայացրած դիրքորոշումներին, նշում է, որ սեփականության հիմնական իրավունքին միջամտության լեգիտիմության գնահատման տեսանկյունից առանցքային հարց է այն, թե սեփականության իրավունքը սահմանափակող օրենքի ընդունման համար որպես արդարացում ինչ նպատակ է վկայակոչվում, և Օրենքի փաստացի կարգավորումները կամ դրանց կիրառումը գործնականում համընկնում են օրենսդրի կողմից մատնանշված այդ նպատակի հետ: Դիմողը չի ժխտում, որ միջազգային պրակտիկայում գործում են հանցագործությունների կանխարգելման և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի տնտեսական շրջանառության դեմ պայքարի տարբեր կառուցակարգեր, ինչպես նաև այն, որ նման կառուցակարգերը կարող են հետապնդել լեգիտիմ նպատակներ:

62. Դիմողը նշում է՝ որպեսզի սեփականության իրավունքին նման ինտենսիվ միջամտություն նախատեսող Օրենքի կառուցակարգերն արդարացված լինեն հանրային շահի պաշտպանության լեգիտիմ նպատակի տեսանկյունից, անհրաժեշտ է հանրորեն վտանգավոր արարքի ու դրա կատարման վերաբերյալ հիմնավոր կասկածի առկայություն և պատճառահետևանքային կապ՝ արարքի և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի միջև:

63. Մինչդեռ Օրենքով նախատեսված հիմքերը, ինչպես նաև Օրենքով նախատեսված գործընթացները գործի դնելու համար հիմք հանդիսացող հանցանքների ոլորտը չափազանց լայն է, դուրս է գալիս Պատասխանողի կողմից որպես լեգիտիմ նպատակ վկայակոչվող հանցագործությունների կանխարգելման և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի տնտեսական շրջանառության դեմ պայքարի շրջանակից, ինչպես նաև նախատեսված կառուցակարգերում խզված է հանրորեն վտանգավոր արարքի և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի միջև կապը: Արդյունքում, ըստ Դիմողի՝ Օրենքը չի բավարարում սեփականության հիմնական իրավունքի սահմանափակման համաչափության սահմանադրաիրավական պահանջը:

64. Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրություն սկսելու համար կասկածի ձևավորման կառուցակարգի առկայությունն ինքնին դեռևս բավարար չէ պնդելու համար, որ հիմնավորված է գույքի ապօրինի ծագումը, և առկա է գույքի բռնագանձման իրավաչափ հիմք: Նշվում է, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ նաև՝ ՄԻԵԴ) նույնպես կարևորում է «ողջամիտ հիմնավորումների առկայությունն առ այն, որ գույքը մեծ հավանականությամբ հանցավոր ծագում ունի» և՛ անձի գույքի օրինականության ուսումնասիրություն սկսելու համար, և՛ նման գույքի բռնագանձման համար:

65. Դիմողը քննադատության է ենթարկում այն, որ իր կարծիքով, Օրենքով ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերի նախատեսումը Պատասխանողի կողմից ներկայացվում է որպես զուտ ձևականություն՝ ընդգծելով, որ օրենսդրական մակարդակում առհասարակ չի ենթադրվում, որ ուսումնասիրության մեկնարկը պետք է կանոնակարգված լինի: Ըստ Դիմողի՝ ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերը որևէ պարագայում չեն կարող դիտվել որպես զուտ ձևականություն և ամրագրված չլինել օրենքով:

66. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքով սահմանված է փոխկապակցված անձանց չափազանց լայն շրջանակ: Արդյունքում հնարավոր է, որ ինտենսիվ միջամտություն տեղի ունենա անձանց լայն շրջանակի իրավունքների նկատմամբ անգամ այն պարագայում, երբ այդ անձինք ունենան բավական հեռավոր կապ որևէ պաշտոնատար անձի կամ որևէ գործարքի հետ:

67. Դիմողն անհիմն է համարում Պատասխանողի այն պնդումը, որ Բուլղարիայի օրենսդրական մեխանիզմները, որոնք ՄԻԵԴ-ի գնահատմամբ ոչ թե առանձին, այլ համակցության մեջ ծանր բեռ էին դնում պատասխանողի վրա, առկա չեն Հայաստանում:

Այս առումով, Դիմողը գտնում է, որ Պատասխանողի կողմից բերված փաստարկները ոչ միայն չեն բացառում Դիմողի կողմից ներկայացված մտահոգությունները, այլ նաև ակնհայտ են դարձնում, որ *Թողորուլի* գործով ՄԻԵԴ-ի արտահայտած դիրքորոշումներն առավել քան կիրառելի են վիճարկվող օրենքի դեպքում:

68. Դիմողը լրացուցիչ բացատրություններում հայտնել է նաև, որ մի կողմից՝ գույքի բռնագանձման վարույթի սկիզբն օրենսդիրը կապում է Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների կատարման կասկածի հետ, սակայն մյուս կողմից՝ Օրենքի վերնագրից սկսած, ամբողջ Օրենքում օգտագործում է «ապօրինի ծագում ունեցող գույք» հասկացությունը, ինչը նույնական չէ «հանցավոր ճանապարհով ստացված գույք» հասկացության հետ, և պետք է այս երկու հասկացությունները միմյանցից հստակ տարբերակել:

69. Դիմողը գտնում է, որ մի շարք միջազգային փաստաթղթերի դեպքում ակնհայտ է, որ խոսքը հանցագործության արդյունքում ստացված գույքի մասին է: Նման ձևակերպման օգտագործումը, ըստ Դիմողի, պատահական չէ, քանի որ հանրային շահի պաշտպանության համար որպես լեգիտիմ նպատակ կարող է ծառայել միմիայն հանցավոր կամ այլ կերպ ասած՝ հանցագործության արդյունքում ստացված գույքի բռնագանձումը: Հակառակ պարագայում, ըստ Դիմողի, հնարավոր է մի իրավիճակ, երբ օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքը հավասարեցվի հանցագործության արդյունքում ստացված գույքին:

70. Դիմողի դիրքորոշմամբ՝ չնայած այն հանգամանքին, որ Պատասխանողի կողմից միայն միջազգային փորձի վկայակոչումը չի կարող լինել իրավական փաստարկ Օրենքի սահմանադրականության վերաբերյալ, այնուամենայնիվ, անգամ այդ վկայակոչումը չի հիմնավորում նրա եզրահանգումները:

71. Անդրադառնալով Պատասխանողի կողմից վկայակոչված՝ *Գոգիսիձեի* և *Թողորուլի* գործերի համեմատությանը՝ Դիմողը նշում է, որ *Թողորուլի* գործով ՄԻԵԴ-ն ավելի է կոնկրետացրել հանցագործության և բռնագանձվող գույքի միջև կապի առկայությունը: Եթե *Գոգիսիձեի* գործում ՄԻԵԴ-ը որպես «ընդհանուր եվրոպական և համընդհանուր իրավական չափանիշ» շեշտադրել է այն «գույքի բռնագրավումը, որը կապված է լուրջ հանցագործությունների հետ (...)», ապա *Թողորուլի* գործով ՄԻԵԴ-ը, հետևելով Բուլղարիայի գերագույն դատարանի դիրքորոշմանը, կոնկրետացրել է հանցագործության և բռնագանձվող գույքի միջև կապը՝ ընդգծելով, որ «(...) միջամտության համաչափությունը գնահատելիս, Դատարանը կհետևի Բուլղարիայի Գերագույն դատարանի դիրքորոշմանը, որը 2014 թ. իր մեկնաբանական որոշման մեջ, պայմանավորված մինչ այդ 2005 թ. օրենքով տարբեր նախադեպային իրավունքով, նշել էր, որ ուղղակի կամ անուղղակի պատճառահետևանքային կապ պետք է հաստատվեր կամ պետք է ենթադրելի լիներ բռնագրավման ենթակա գույքի և հանցավոր գործունեության միջև»:

72. Դիմողի դիրքորոշումն այն է, որ Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների այնպիսի լայն շրջանակը, որոնցով ողջամտորեն հնարավոր չէ էական շահույթի ստացումը, չի բխում Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված լեգիտիմ նպատակից, ի շահ որի՝ մարդու հիմնական իրավունքի նկատմամբ այդպիսի ինտենսիվ միջամտությունը կարող է համարվել իրավաչափ: Դիմողի կողմից նման ընդգծումը կատարվել է նախ՝ ակնառու դարձնելու համար, թե ինչպիսի հանրային մեծ վտանգավորություն ունեցող հանցատեսակների պարագայում է, որ պատմականորեն առաջ է եկել առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի անհրաժեշտությունը, և երկրորդ՝ որպեսզի ընդգծվի, որ նման վարույթների համար որպես ազդակ կարող է հանդես գալ միայն այնպիսի հանցագործությունը, որի արդյունքում ողջամտորեն հնարավոր է էական շահույթի գեներացում: Ըստ Դիմողի՝ այն

հանգամանքը, որ Օրենքով նախատեսված գործիքակազմերը «ենթակա են կիրառման բացառիկ դեպքերում», մատնանշվում է նաև հենց Պատասխանողի կողմից:

2. Պատասխանող

73. Պատասխանողը նշում է, որ չնայած առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման՝ Օրենքով ներդրված մեխանիզմը չի պահանջում, որ հաստատվի հանցագործության որևէ դեպք և ներկայացվի գույքի կապն այդ հանցագործության հետ, դա չի կարող մեխանիկորեն բերել այն եզրահանգման, որ Օրենքը չի հետապնդում հանցագործությունների կանխարգելման և նվազեցման, հանցավոր գույքի շրջանառության դեմ պայքարի նպատակ: Հետևաբար՝ Պատասխանողը պնդում է, որ Օրենքը հետապնդում է հանրային շահերից բխող նպատակ, այն է՝ հանցագործությունների կանխարգելումը և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի տնտեսական շրջանառության դեմ պայքարը, ուստի՝ Օրենքը համապատասխանում է սեփականության իրավունքի սահմանափակման համար Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ հանրային շահով պայմանավորված նպատակի առկայության պահանջին:

74. Պատասխանողը նշում է, որ Հայաստանում առկա խնդիրները՝ կապված քրեական ենթամշակույթի տարածվածության, կոռուպցիայի բարձր մակարդակի հետ, բազմիցս արձանագրվել են թե՛ ներպետական, թե՛ միջազգային տարբեր ինստիտուտների կողմից, և պետությունն ունի քաղաքական կամք՝ ամրապնդելու հանցավորության դեմ պայքարի ներպետական գործիքակազմը՝ քրեական ենթամշակույթի և կոռուպցիայի հանդեպ անհանդուրժողականության սոցիալական մթնոլորտի ձևավորման, ինչպես նաև ամուր և առաջադեմ օրենսդրական մեխանիզմների ներդրման միջոցով: Ըստ Պատասխանողի՝ պետության համար հանրային շահերի պաշտպանությունը կոռուպցիայի, կազմակերպված հանցավորության, փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման, զենքի, թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության, ինչպես նաև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի տեսանկյունից շարունակում է մնալ գերակա նպատակ:

75. Պատասխանողը նշում է, որ հանցավորության դեմ պայքարի բոլոր և, հատկապես, վերոնշյալ ուղղություններով պետության կողմից հանրային շահի պաշտպանության գաղափարը, ի թիվս այլնի, արտահայտվում է Օրենքի 5-րդ հոդվածի նորմերում: Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նախաձեռնման հնարավորությունը, հինգ դեպքերից չորսում կապվել է վերոնշյալ հանցագործությունների կանխարգելման հետ, իսկ մեկ դեպքում՝ հանրային ծառայության ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարի անհրաժեշտության հետ:

76. Ըստ Պատասխանողի՝ «Գոգիտիձեն ընդդեմ Վրաստանի» գործով ՄԻԵԴ-ն արձանագրել է, որ Վրաստանում առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձում նախատեսող օրենսդրությունն ընդունվել է որպես հանրային ծառայության ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարի ամրապնդմանն ուղղված օրենսդրական փաթեթի մաս և ունի ինչպես վերականգնողական, այնպես էլ կանխարգելիչ նպատակ:

77. Անդրադառնալով Օրենքի կարգավորումների՝ համաչափության սկզբունքին համապատասխանելիության հարցին՝ Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքը նախատեսում է գույքի ապօրինի ծագում ունենալու վերաբերյալ կասկածի ձևավորման ողջամիտ կառուցակարգ, այն է՝ էական անհամապատասխանության հաստատումն անձի գույքի և եկամուտների միջև այն դեպքում, երբ այդպիսի անձի առնչությամբ առկա է Օրենքով նախատեսված հանցատեսակների հետ կապված քրեական գործ, կամ երբ այդպիսի անձը հանդիսանում է կամ հանդիսացել է հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձ:

78. Պատասխանողի դիտարկմամբ՝ Օրենքի իմաստով անձինք օժտված են բավարար դատավարական երաշխիքներով իրենց դիրքորոշումը քաղաքացիական դատավարության ընդհանուր կարգով ներկայացնելու համար, ինչն էլ պետք է պատշաճ քննարկման առարկա դառնա գործը քննող դատարանի կողմից:

79. Պատասխանողը նշում է նաև, որ անձը դատական գործընթացում կարող է ներկայանալ իր ընտրած փաստաբանի միջոցով, իսկ փաստաբան ներգրավելու անհնարինության դեպքում երաշխավորված է անձի՝ պետական միջոցների հաշվին անվճար փաստաբանական օգնություն ստանալու իրավունք:

80. Ամփոփելով՝ Պատասխանողը հանգում է եզրակացության, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից ներկայացված չափանիշների լույսի ներքո Օրենքն ապահովում է ինչպես գույքի ապօրինի ծագման վերաբերյալ ողջամիտ կասկածի ձևավորման համար անհրաժեշտ հանգամանքների հաստատման պահանջի առկայությունը, այնպես էլ բավարար հնարավորություններ է ստեղծում անձանց համար՝ իրականացնելու իրենց պաշտպանությունը քաղաքացիական դատավարության բոլոր երաշխիքների պահպանմամբ:

81. Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքը համապատասխանում է Սահմանադրությամբ ամրագրված համաչափության սկզբունքին, քանզի նախատեսում է նախապայմաններ, որոնք պետք է բավարարվեն իրավասու մարմնի կողմից գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու մեծ հավանականության հիմնավորման համար, և միայն այդ դեպքում կգործի Օրենքով նախատեսված կանխավարկածը, որը կարող է հերքվել անձի կողմից քաղաքացիական դատավարության բոլոր երաշխիքների պահպանմամբ:

82. Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքն ընդունվել է որպես առանց մեղադրական դատավճռի անհրաժեշտության հանցավոր գույքի շրջանառության դեմ պայքարի գործիքակազմ: Պատասխանողը գտնում է, որ դիմումում առկա քննադատությունները՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ Օրենքով նախատեսված ռեժիմը գործում է ոչ միայն քրեական գործի քննության անհնարինության դեպքում՝ ըստ այդմ հակասելով միջազգային փորձին, տեղին չեն: Պատասխանողը գտնում է, որ գույքի հանցավոր շրջանառության դեմ պայքարի գործիքները բովանդակային առումով կարող են տարբեր լինել, և միայն այն, որ Դիմողի կողմից նշված գործիքը գոյություն ունի որպես առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման դասական մոդել, չի նշանակում, որ դրա գոյությունը բացառում է այլ, միջազգայնորեն ընդունելի գործիքների առկայությունը և դրանց կիրառման իրավաչափությունը:

83. Ամփոփելով միջազգային փորձը՝ Պատասխանողն առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման դասական մոդելին զուգահեռ վկայակոչում է ընդունված այլ մոդելներ ևս՝ «Ընդլայնված բռնագրավում», «In rem վարույթ», «Չհիմնավորվող հարստություն»:

84. Մասնավորապես՝ «Չհիմնավորվող հարստություն» մոդելը նկարագրվում է, որպես այնպիսին, երբ անձի ձեռք բերած փաստացի գույքը համեմատվում է նրա եկամուտների հետ՝ անհամապատասխանություն բացահայտելու նպատակով, իսկ նախորդող հանցագործության հետ ուղղակի կամ անուղղակի կապ հաստատելն անհրաժեշտ չէ:

85. Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքով ներդրված մեխանիզմը թե՛ Միավորված ազգերի կազմակերպության, թե՛ Եվրոպական միության փաստաթղթերում դասակարգվում է առանց մեղադրական դատավճռի բռնագանձում նախատեսող մոդելների շարքին:

86. Անդրադառնալով քրեական դատավարական երաշխիքներին՝ Պատասխանողը նշում է, որ քրեական դատավարական երաշխիքների պահպանման կարևորությունը վերաբերելի է այն դեպքերին, երբ քննարկվում է անձի մեղավորությունը հանցանքի

կատարման մեջ, ինչը կարող է հանգեցնել պատժիչ միջոցների կիրառման: Առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման մեխանիզմները չեն պարունակում այդպիսի հատկանիշներ և, ըստ Պատասխանողի, չեն ենթադրում նույն երաշխիքների կիրառելիություն:

87. Անդրադառնալով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի՝ քրեական վարույթին այլընտրանք չդառնալու վերաբերյալ Դիմողի մտահոգություններին՝ Պատասխանողը նշում է, որ քննարկվող ինստիտուտը որևէ դեպքում չի կարող գնահատվել որպես հանցագործությունների բացահայտման, հանցագործություն կատարած անձանց պատասխանատվության ենթարկելու պետության պարտականության իրագործման այլընտրանք: Պատասխանողը նշում է, որ քրեական հետապնդման մարմինները, անկախ երկրում առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի գոյությունից ու կիրառությունից, մշտապես պարտավոր են բարեխղճորեն իրականացնել հանցագործությունների բացահայտման և կանխարգելման իրենց գործառույթները: Մյուս կողմից՝ Պատասխանողը գտնում է, որ առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման գործիքակազմը միտված է հասնելու հանցավոր գույքի շրջանառության դեմ պայքարի գերակա նպատակին ոչ թե անձանց պատասխանատվության ենթարկելու, այլ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը տնտեսական շրջանառությունից դուրս բերելու և ֆինանսական բնույթի հանցագործությունների գրավչությունը նվազեցնելու միջոցով: Հետևաբար՝ Պատասխանողը գտնում է, որ պետություններում կարող են գոյություն ունենալ միանգամայն տարբեր գործիքակազմերի միջոցով միևնույն գերակա նպատակին հասնելուն ծառայող տարբեր ինստիտուտներ, և դրանց միաժամանակյա գոյության փաստը միայն չի կարող վկայել դրանցից որևէ մեկի՝ մյուսին այլընտրանք հանդիսանալու հանգամանքի մասին:

88. Վերոգրյալի հաշվառմամբ պատասխանողը եզրահանգում է, որ Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերը խնդրահարույց չեն միջոցի համաչափության կամ դրա լեգիտիմ նպատակի քննարկման տեսանկյունից:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

89. Սահմանադրության 1-ին հոդված.

«Հայաստանի Հանրապետություն (...) իրավական պետություն է»:

90. Սահմանադրության 3-րդ հոդված՝ «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները».

«(...)

2. Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների հարգումն ու պաշտպանությունը հանրային իշխանության պարտականություններն են:

3. Հանրային իշխանությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:

91. Սահմանադրության 60-րդ հոդված՝ «Սեփականության իրավունքը».

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի օրինական հիմքով ձեռք բերած սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունք:

(...)

3. Սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

4. Ոչ ոք չի կարող զրկվել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով՝ օրենքով սահմանված դեպքերի:

(...):

92. Սահմանադրության 78-րդ հոդված՝ «Համաչափության սկզբունքը».

«Հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է պիտանի և անհրաժեշտ լինեն Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար: Սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է համարժեք լինեն սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը»:

93. Սահմանադրության 79-րդ հոդված՝ «Որոշակիության սկզբունքը».

«Հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարարչափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

94. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում Սահմանադրության 60-րդ հոդվածով նախատեսված սեփականության հիմնական իրավունքին Օրենքի դրույթների համապատասխանության հարցի վերաբերյալ իր վերլուծությունն սկսել՝ վերահաստատելով սույն վեճին վերաբերելի իր՝ 2023 թվականի նոյեմբերի 7-ի ՄԴՌ-1699 որոշմամբ արտահայտած հետևյալ դիրքորոշումը.

«5.2. Սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է սեփականության իրավունքի վերաբերյալ իր՝ նախկինում արտահայտած դիրքորոշումն առ այն, որ սեփականության իրավունքը, որպես ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետության պայմաններում անձի իրավունքների ու ազատությունների երաշխավորման բնութագրիչ, միաժամանակ նաև որպես մասնավոր և հանրային իրավահարաբերությունների կարգավորման կառուցակարգ, ունի սահմանադրաիրավական կարևոր նշանակություն (Սահմանադրական դատարանի 2018 թվականի հոկտեմբերի 30-ի ՄԴՌ-1432 որոշում, կետ 4.1):

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սեփականության իրավունքի պաշտպանության՝ Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգում ունեցած ընդգծված կարևորությունն արձանագրված է առաջին հերթին Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» վերտառությամբ գլխի 10-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և հավասարապես պաշտպանվում են սեփականության բոլոր ձևերը:

Սեփականության հիմնական իրավունքի պաշտպանության նպատակով սեփականության իրավունքի պաշտպանության երաշխիքներն ամրագրվել են նաև Սահմանադրության 60-րդ հոդվածում:

Վերը նշվածից բացի, Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում արձանագրել, որ սեփականության հիմնական իրավունքը, թեպետ որոշ բովանդակային փոփոխություններով, սակայն որպես հիմնական իրավունքի իրավական ամրագրում 1995 թվականից մինչ այժմ կայուն հետևողականությամբ տեղ է գտել Սահմանադրության մեջ և դրանում կատարված բոլոր փոփոխություններում:

Բացի դրանից, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ սեփականության իրավունքի պաշտպանության հանրային իշխանության պարտականությունը Հայաստանի Հանրապետության իրավակարգի կարևոր բաղադրիչ է նաև մարդու իրավունքների պաշտպանության վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով, մասնավորապես, սակայն չսահմանափակվելով միայն՝ Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով (հոդված 17, ընդունված և հռչակված ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 1948 թվականի դեկտեմբերի

10-ի 217 Ա (III) բանաձևով), 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ի Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի արձանագրության 1-ին հոդվածով:

Ելնելով սեփականության իրավունքի պաշտպանության՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգի բաղադրիչ լինելու հիմնարար սահմանադրական արժեքից՝ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածով նախատեսվել են սեփականության իրավունքին միջամտությունների՝ (1) սեփականության իրավունքի ընդհանուր սահմանափակումների, (2) սեփականությունից զրկման և (3) հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով (հասարակության և պետության կարիքների համար) սեփականության օտարման նպատակները, իրավական հիմքը և պայմանները:

(...)

Արձանագրելով սեփականության իրավունքի պաշտպանության կարևորությունը Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգի համար՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ սեփականության իրավունքը բացարձակ չէ և ենթակա է սահմանադրաչափ սահմանափակումների, այսինքն՝ որ սեփականության իրավունքի սահմանափակման ձևով որևէ միջամտություն պետք է բավարարի Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված հետևյալ ընդհանուր պայմանները.

- սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխանող օրենքով,
- սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների կամ ազատությունների պաշտպանության նպատակով,
- սեփականության իրավունքի սահմանափակումը պետք է համապատասխանի Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սահմանադրական սկզբունքին,
- սեփականության իրավունքի սահմանափակումը չի կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերով սահմանված սահմանափակումները:

5.3. Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված նորմը գործում է որպես սեփականության իրավունքին հանրային իշխանության կողմից միջամտության ընդհանուր կանոն (*lex generalis*):

Միաժամանակ, սեփականության իրավունքի առավել խիստ միջամտության երկու հատուկ ձևերի՝ սեփականությունից զրկելու և հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով (հասարակության և պետության կարիքների համար) սեփականությունը օտարելու իրավահարաբերությունների կարգավորման նպատակով Սահմանադրության, համապատասխանաբար, 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և 60-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանվել են հատուկ նորմեր, որոնք Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասի նկատմամբ հանդես են գալիս որպես հատուկ նորմեր (*lex specialis*), որոնք, դրանցով նախատեսված միջամտության խստության աստիճանով և իրավահարաբերությունների բնույթով պայմանավորված, նախատեսել են սեփականության իրավունքին միջամտության սահմանադրաչափության հատուկ և պարտադիր այլ պայմաններ:

Մասնավորապես՝ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ընդհանուր պայմանների հետ մեկտեղ սեփականությունից զրկվելու ձևով միջամտության սահմանադրաչափության անհրաժեշտ պայման է նաև Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված «դատական կարգի» ապահովումը, ինչպես նաև սեփականությունից զրկվելու դեպքի «օրենքով սահմանված» լինելը⁵:

⁵ Սահմանադրական դատարանի 2023 թվականի նոյեմբերի 7-ի [ՍԴՈ-1699](#) որոշում, կետեր 5.2-5.3:

95. Վիճարկվող Օրենքով նախատեսված ընթացակարգերը գործադրելու և կառուցակարգերը կյանքի կոչելու արդյունքում գույքը, համապատասխան պայմանները բավարար լինելու դեպքում, անձից բռնագանձվում է (Օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ինչը հանգեցնում է Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով սեփականությունից զրկելուն: Նման միջամտության համար Սահմանադրության նույն դրույթով նախատեսված են հատուկ պահանջներ, մասնավորապես, անձը սեփականությունից կարող է զրկվել (1) դատական կարգով՝ (2) օրենքով սահմանված դեպքում:

96. Օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման՝ գույքի նկատմամբ անձի սեփականության իրավունքի դադարեցման իրավասությունը վերապահված է բացառապես դատարանին, որը համապատասխան վճռին հանգում է Օրենքով նախատեսված և քաղաքացիական, քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերով և վերաբերելի այլ օրենքներով նախատեսված ընթացակարգերի միջոցով (Օրենքի 2-րդ հոդված): Հետևաբար՝ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված՝ «*դատական կարգով*» հատուկ պահանջը բավարարված է:

97. Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված՝ «*օրենքով սահմանված դեպքի*» հատուկ պահանջն Օրենքով նույնպես բավարարված է, քանի որ դրանով նախատեսված են խնդրո առարկա գույքի բռնագանձում կիրառելու պայմանները, որոնք ավելի մանրամասն քննարկվում են սույն որոշման հետագա հատվածներում:

98. Ինչպես վերը մեջբերված ՄԴՈ-1699 որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն արդեն իսկ նշել է, Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված են Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ սեփականության իրավունքին սահմանադրաչափ միջամտության ընդհանուր պայմանները լրացնող հատուկ պայմաններ: Այսինքն՝ հաջորդաբար Սահմանադրական դատարանը պետք է հավաստիանա, թե արդյո՞ք բավարարված են նաև Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված պայմանները, մասնավորապես, արդյո՞ք սեփականության իրավունքին միջամտությունը հետապնդում է սահմանադրաչափ նպատակ, արդյո՞ք այն տեղի է ունենում «*օրենքի*» հիման վրա, և արդյո՞ք սեփականության իրավունքին միջամտությունը համապատասխանում է Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սկզբունքին:

1. Արդյո՞ք Օրենքով նախատեսված միջամտությունը հետապնդում է սահմանադրաչափ նպատակ(ներ)

99. Ըստ Պատասխանողի՝ Օրենքն ընդունվել է որպես կոռուպցիայի կանխարգելման և հանցավորության նվազեցմանն ուղղված համակարգային բարեփոխումների բաղադրիչ: Համապատասխանաբար՝ Օրենքն ուղղված է ձեռքբերումն օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքի բռնագանձմանն այն անձանց վերաբերող դեպքերում, որոնք Օրենքի իմաստով հանդիսանում են պաշտոնատար անձ կամ ում վերաբերյալ առկա է Օրենքով նախատեսված հանցանքների առնչվող քրեական վարույթ:

100. Սահմանադրական դատարանն Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ և 11-րդ կետերի, 5-րդ և 24-րդ հոդվածների համակցված ուսումնասիրության արդյունքում արձանագրում է, որ Պատասխանողի կողմից նշված նպատակներն իրենց արտացոլումն ունեն Օրենքով նախատեսված կառուցակարգերում:

101. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքի հիման վրա սեփականության իրավունքին՝ գույքի բռնագանձման միջոցով միջամտությամբ օրենսդրի հետապնդված նպատակներն են (1) կոռուպցիայի դեմ պայքարը և (2)

հանցավորության դեմ պայքարը: Նման պայմաններում սեփականության իրավունքին Օրենքի համապատասխանության վերաբերյալ իր վերլուծությունը Սահմանադրական դատարանն սկսում է այս երկու՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի և հանցավորության դեմ պայքարի նպատակների քննարկումից:

102. Թեպետ նշված երկու նպատակներն էլ ինքնուրույն են, և յուրաքանչյուրն իրենով հետապնդվող շահի տեսանկյունից՝ ծանրակշիռ, դրանք Օրենքով նախատեսված կառուցակարգերի և ընթացակարգերի կիրառմամբ միմյանց բացառող չեն և կարող են հանդես գալ ինչպես միմյանց համընկնելով կամ փոխլրացնելով (օրինակ՝ կոռուպցիոն բնույթի հանցանքներին առնչվող անձանց գործերով, որոնք Օրենքի իմաստով պաշտոնատար անձ են), այնպես էլ՝ առանձին-առանձին:

103. Սահմանադրական դատարանը, այնուամենայնիվ, այս երկու նպատակների բովանդակային տարբերության և դրանց կենսագործման համար ընտրվող միջոցների համաչափությանը վերաբերող առանձնահատկությունները հաշվի առնելով, դրանց կանդրադառնա առանձին-առանձին:

2. Նպատակ 1. Կոռուպցիայի դեմ պայքար

104. Սահմանադրական դատարանն ամբողջությամբ ընդունում է Հայաստանի Հանրապետության և դրա յուրաքանչյուր քաղաքացու համար կոռուպցիայի հետևանքով ստեղծված խնդիրների և մարտահրավերների լրջությունը, և այն, որ կոռուպցիան ի գործու է նսեմացնել ժողովրդավարական արժեքներն ու ինստիտուտները, հավասարապես նաև քայքայել և հեղինակագրել իրավունքի գերակայության և մարդու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար ստեղծված ինստիտուտները: Կոռուպցիայի ազդեցությունն ի գործու է կաթվածահար անել տնտեսության զարգացման, պաշտպանական, ազգային անվտանգության, արտաքին, կրթական, առողջապահական, արդարադատական և իրավապահ քաղաքականությունները մշակող վերին իշխանական օղակներից մինչև դրանք իրականացնող հանրային իշխանության մարմինների համակարգի ստորին օղակների ողջ շղթայի արդյունավետությունը՝ հետևանքային ազդեցությամբ վտանգելով մարդկանց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը, նրանց անվտանգությունը ներքին և արտաքին վտանգներից, նրանց տնտեսական և սոցիալական բարեկեցությունը, իրավահավասար և խտրականությունից զերծ մնալու միջավայրը, ինչպես նաև ի հայտ բերելով այլ բացասական գործոններ:

105. Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաև հիշատակել ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան⁶, որի նախաբանում նշվում է.

«Սույն Կոնվենցիայի Մասնակից պետությունները,

անհանգստացած լինելով հասարակությունների կայունության և անվտանգության համար կոռուպցիայի առաջացրած խնդիրներով և սպառնալիքներով, որոնք խաբխիում են ժողովրդավարական ինստիտուտներն ու արժեքները, բարոյական արժեքներն ու արդարությունը և վտանգում են կայուն զարգացումն ու օրենքի գերակայությունը,

անհանգստացած լինելով նաև կոռուպցիայի և հանցավորության այլ ձևերի միջև կապերով, մասնավորապես՝ կազմակերպված հանցավորության և տնտեսական հանցավորության, ներառյալ՝ փողերի լվացման հետ,

այնուհետև անհանգստացած լինելով կոռուպցիայի դեպքերով, որոնք ներառում են արժեքների հսկայական ծավալներ, որոնք կարող են կազմել պետությունների

⁶ [Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա](#)՝ ընդունվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 31-ին Նյու Յորքում, Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտնել 2007 թվականի ապրիլի 7-ին:

միջոցների նշանակալից մասը, և որոնք վտանգում են այդ Պետությունների քաղաքական կայունությունը և կայուն զարգացումը,

համոզված լինելով, որ կոռուպցիան այլևս ոչ թե տեղական խնդիր է, այլ վերազգային երևույթ, որն ազդում է հասարակությունների և տնտեսությունների վրա, որը կենսական կարևոր է դարձնում դրա կանխարգելմանը և վերահսկմանն ուղղված միջազգային համագործակցությունը,

համոզված լինելով նաև նրանում, որ համապարփակ և համակողմանի մոտեցումն անհրաժեշտ է կոռուպցիայի արդյունավետ կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի համար,

այնուհետև համոզված լինելով նրանում, որ տեխնիկական աջակցության առկայությունը կարող է կարևոր դեր խաղալ Պետությունների հնարավորությունների ընդլայնման գործում, այդ թվում՝ կոռուպցիայի արդյունավետ կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի բնագավառում կարողությունների ուժեղացման և ինստիտուտների ստեղծման միջոցով,

համոզված լինելով նրանում, որ անձնական հարստության ապօրինի ձեռքբերումը կարող է ուղղակիորեն վնաս հասցնել ժողովրդավարական ինստիտուտներին, ազգային տնտեսություններին և օրենքի գերակայությանը,

վճռական լինելով ապօրինի ձեռք բերված արժեքների միջազգային փոխանցումները ավելի արդյունավետ ձևով կանխարգելելու, հայտնաբերելու և խափանելու և արժեքների վերադարձմանն ուղղությամբ միջազգային համագործակցությունն ամրապնդելու գործում

(...)

համաձայնեցին հետևյալի մասին»:

106. Նույն կոնվենցիայի՝ «Նպատակները» վերտառությամբ 1-ին հոդվածում նշվում է.

«Սույն Կոնվենցիայի նպատակներն են.

ա) կոռուպցիան կանխարգելելուն և դրա դեմ ավելի արդյունավետ և ներգործուն պայքարելուն ուղղված միջոցների խրախուսումը և ուժեղացումը.

բ) կոռուպցիայի կանխարգելման և դրա դեմ պայքարում, այդ թվում՝ արժեքների վերադարձմանն ուղղությամբ միջազգային համագործակցության և տեխնիկական օգնության խրախուսումը, դյուրացումը և օժանդակումը.

գ) պետական գործերի և պետական սեփականության ազնիվ, պատասխանատու և պատշաճ կառավարման խրախուսումը»:

107. Հայաստանի Հանրապետության սահմանափակ տնտեսական հնարավորությունների, լուրջ մարտահրավերներով լի արտաքին քաղաքական և անվտանգային միջավայրում հանրային իշխանության մեջ կոռուպցիայի ոչ միայն առկայությունը, այլ նաև դրա դեմ արդյունավետ և ինտենսիվ պայքարի անընդհատ միջոցներ չձեռնարկելը հղի են առհասարակ Հայաստանի Հանրապետության՝ որպես Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակներին և որակներին համապատասխան պետության գոյության և առավել ևս դրա զարգացման դեմ գոյութենական վտանգով: Այլ խոսքով՝ կոռուպցիայից զերծ հանրային իշխանության մարմիններ և հանրային ծառայության համակարգ ունենալը Հայաստանի սահմանադրական ժողովրդավարության և Սահմանադրության գերակայության ապահովման անառարկելի նախապայման է:

108. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ հանրային իշխանության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարը ոչ միայն պետք է արդյունավետորեն իրականացվի, այլ պետք է համոզիչ կերպով տեսանելի լինի նաև ողջ հանրության համար՝ հանգեցնելով հավաքականորեն հասարակության և դրա առանձին անդամի մոտ կոռուպցիայի հաղթահարման, ինչպես նաև հետագայում կոռուպցիոն դրսևորումների դեմ հստակ իրավական գործիքների առկայությամբ անմիջապես

հակազդելու հարցերում վստահության ամրապնդմանը: Հասարակության և դրա յուրաքանչյուր անդամի մոտ կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործում հանրային իշխանության մարմինների կամքի բացակայության, նման պայքարի անարդյունավետության վերաբերյալ ընկալումները հղի են այդ հարցում հանրային վստահության պակասի արմատավորմանը, ինչն ինքնին հանրային գիտակցության մեջ կոռուպցիայի դեմ պայքարի անարդյունավետության մտայնության թելադրմամբ, կոռուպցիայի հետ գոյատևելու դատապարտվածության զգացումով՝ դրա նկատմամբ հանրային գիտակցության մեջ հանդուրժողականություն ծնող հիմնական պատճառներից է:

109. Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում նաև հանրային իշխանության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարի անհրաժեշտության շուրջ աճող միջազգային համերաշխության միջավայրի առկայության մատնանշումը:

110. Միավորված ազգերի կազմակերպության շրջանակներում ընդունված միջազգային իրավական գործիքներից զատ, Եվրոպայի խորհրդի համակարգում նույն խնդրի լուծումը ևս կարևորվում է թե՛ դրա շրջանակներում կնքված միջազգային պայմանագրերով, թե՛ Եվրոպայի խորհրդի մասնագիտական մարմինների կողմից ընդունված փաստաթղթերում: Մասնավորապես՝ «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը (այսուհետ նաև՝ Վենետիկի հանձնաժողով) առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման կառուցակարգի՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակին համապատասխանության իմաստով նշել է, որ «[Կ]ոռուպցիան խաթարում է իրավունքի գերակայությունը, նվազեցնում է հասարակության վստահությունը քաղաքական ինստիտուտների հանդեպ և բացասաբար է ազդում մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների ապահովման վրա: (...)»⁷: Նույն դիրքորոշումը Վենետիկի հանձնաժողովը վերահաստատել է նաև Խորհրդատվական կարծիքում⁸: Մեկ այլ կարծիքով՝ առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի ներդրումը համարվել է որպես կազմակերպված հանցավորության և կոռուպցիայի դեմ պայքարի կարևոր միջոց⁹:

111. Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով կոռուպցիայի ամբողջությունը կազմող դրսևորումների գերակշիռ մեծամասնության խիստ քողարկված բնույթը, ընդունում է նաև, որ հակակոռուպցիոն քաղաքականությունները շարունակաբար առերեսվում են կոռուպցիոն դրսևորումների բացահայտման և հետևանքները վերացնելու բարդությունների հետ¹⁰: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը համամիտ է Օրենքի ընդունման հիմնավորումներում արտահայտված այն դիրքորոշման հետ, որ քրեական արդարադատության համակարգի միջոցով իրականացվող հակակոռուպցիոն

⁷ Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2022\)029](#), Մոլդովայի Հանրապետություն - Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ միացյալ խորհրդատվական կարծիքն ապօրինի հարստացման հանցակազմի վերաբերյալ, ընդունվել է Վենետիկի հանձնաժողովի 132-րդ լիազումար նիստում (Վենետիկ, 2022 թվականի հոկտեմբերի 21-22) կետ 9:

⁸ Վենետիկի հանձնաժողովի՝ Սահմանադրական դատարանի համար ««Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի որոշակի հարցերի վերաբերյալ» թիվ [CDL-AD\(2022\)048](#) (թիվ [1108/2022](#)) խորհրդատվական կարծիք (Amicus Curiae Brief for the Constitutional Court of Armenia on Certain Questions Relating to the Law on the Forfeiture of Assets of Illicit Origin), 2022 թվականի դեկտեմբերի 19, էջ 5, կետ 13:

⁹ Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2022\)014](#), «Զիմնավորված ակտիվների ստուգման և բռնագանձման պետական բյուրոյի մասին» Կոսովոյի Հանրապետության թիվ 08/L-121 օրենքի նախագծի վերաբերյալ Վենետիկի հանձնաժողովի կարծիքը, 2022 թվականի հունիսի 22, կետ 15:

¹⁰ [Խորհրդատվական կարծիք](#), կետ 12, , տե՛ս նաև՝ Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2022\)029](#), Մոլդովայի Հանրապետություն - Վենետիկի հանձնաժողովի և ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ միացյալ խորհրդատվական կարծիքն ապօրինի հարստացման հանցակազմի վերաբերյալ, ընդունվել է Վենետիկի հանձնաժողովի 132-րդ լիազումար նիստում (Վենետիկ, 2022 թվականի հոկտեմբերի 21-22), կետ 9:

պայքարը չի կարող ամբողջությամբ արդյունավետ լինել, եթե այն չզուգորդվի նաև այնպիսի վարույթներով և կառուցակարգերով, որոնք անկախ քրեական մեղադրանքով մեղքի հաստատման գործընթացից՝ ապահովում են կոռուպցիայի կանխարգելման և վնասի վերականգնման հնարավորություն¹¹:

112. Վիճարկվող Օրենքով հետապնդվող նպատակներից է նաև քրեական արդարադատության համակարգի համար ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձմամբ այդ գույքի վերադարձի խնդրի անլուծելիության դեպքում դրա իրականացման ապահովումը քաղաքացիական դատավարության գործիքակազմի միջոցով: Այս իմաստով, հաշվի առնելով նաև, որ թեև կոռուպցիոն դրսևորումների արդյունքում հասարակությանը հասցված իրական գույքային վնասն իր տնտեսական արժեքով և այլ հետևանքային ազդեցությամբ անհամեմատ ավելի մեծ է դրանում ներգրավված անձանց կողմից ստացված գույքային օգուտից, պետք է նշել, որ նման դրսևորումների դեմ պայքարի բարձր արդյունավետություն ունեցող միջոց է հանրային իշխանության ներկայացուցչի մոտ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայությունն ստուգելը և դրա բռնագանձման միջոցով պետական կոռուպցիայի գրավչությունը վերացնելը: Ավելին, պետական կոռուպցիայի արդյունքում պատճառված վնասի վերականգնման արդյունավետ միջոց է դրա գույքային հետևանքների վերացումը, այդ թվում՝ առաջին հերթին (նախկին) պաշտոնատար անձին պատկանող ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձումը:

113. Պաշտոնատար անձանց (ինչպես պաշտոնավարող, այնպես էլ՝ պաշտոնաթող) պատկանող ապօրինի ծագում ունեցող գույքի՝ Օրենքով նախատեսված բռնագանձման միջոցներ ձեռնարկելը Սահմանադրական դատարանի դիտարկմամբ խիստ ազդեցիկ կանխարգելիչ ուղերձ է հանրային ծառայության համապատասխան պաշտոններ զբաղեցնող անձանց առ այն, որ նրանց կողմից գույքային բարեվարքության պահանջները չպահպանելն անխուսափելիորեն հանգեցնելու է օրենքով նախատեսված պատասխանատվության: Հակառակը՝ նախկինում ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման միջոցով պետական կոռուպցիայի գրավչությունը շեշտակի նվազեցնելուց ձեռնպահ մնալը մի կողմից թողնելու է անցյալում տեղ գտած կոռուպցիոն միջավայրի բարիքներից օգտվել շարունակելու հանգամանքով պայմանավորված՝ անարդարության և անհավասարության խորն ընկալում հանրության մոտ, մյուս կողմից՝ վտանգավոր ներգործություն կունենա Օրենքով հանրային ծառայությանն ուղղված հետագա սթափեցնող ազդեցության վրա՝ գույքային բարեվարքության պահանջների առկայության պայմաններում դրանց հետագայում հետամուտ չլինելու հույսի ձևավորման և փաստված անպատասխանատվության վերաբերյալ նախապատմության բերումով:

114. Սահմանադրական դատարանը նկատում է նաև, որ հանրային իշխանության նկատմամբ վստահության կարևոր պայման է դրանում ներգրավված անձանց գույքային բարեվարքության կարգապահության պահպանումը և, մասնավորապես այն, որ պաշտոնատար անձի մոտ իր պաշտոնավարման ընթացքում կամ դրանից հետո տեղի չի ունենում գույքի շեշտակի ավելացում նշանակալի ծավալով և այնպես, որ դրա ձեռքբերման օրինականությունը վերջինս հիմնավորել չի կարողանում: Հակառակը, նման հիմնավորումների բացակայությունը հասարակության մոտ ուղղակիորեն հակադիր՝ կոռուպցիոն միջավայրի և դրա հովանավորչության մասին համոզմունքի ձևավորման ողջամիտ բացատրություն կարող է ծառայել:

¹¹ Այս մասով տե՛ս [Հիմնավորումներ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի և հարակից օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին օրենքների ընդունման մասին, կետեր 6-10, 15, 19-21:](#)

115. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հանրային իշխանությունում կոռուպցիայի դեմ պայքարի ուղղությամբ ծրագրային առաջին քայլը Հայաստանի Հանրապետությունում ձեռնարկվել է դեռևս Հայաստանի անկախության հռչակմանը հաջորդող 1-ին տարում՝ 1992 թվականի սեպտեմբերի 1-ին Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրված «Պաշտոնեական դիրքի չարաշահումների և կոռուպցիայի դեմ պայքարն ուժեղացնելու մասին» ՆՀ-151 հրամանագրով¹²։ Հանրապետության նախագահի հիշյալ հրամանագրում, մասնավորապես, նշվել էր.

«Հանրապետությունում համակարգային արմատական վերափոխումների ներկա փուլում, երբ դեռևս անկատար է օրենսդրությունը և կազմավորման ընթացքում են նոր ժողովրդավարական կառույցները, երբ լուրջ վերափոխումների մեջ են հասարակական ողջ մտածողությունն ու հոգեբանությունը, պետության ու ժողովրդի համար առավել վտանգավոր են դառնում պաշտոնեական դիրքի չարաշահումներն ու կոռուպցիան:

Այս երևույթները խանգարում են օրինականության սկզբունքների հաստատմանն ուղղված քայլերին, արգելակում տնտեսական բարեփոխումների ընթացքը, ոտնահարում քաղաքացիների օրինական իրավունքներն ու շահերը՝ հաճախ բացասական հասարակական կարծիք ստեղծելով պետական ապարատի գործունեության մասին:

Ստեղծված պայմաններում պաշտոնեական դիրքի չարաշահումների և կոռուպցիայի դեմ պայքարն ուժեղացնելը օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է: Այս խնդրի իրականացմանն ուղղված միջոցառումները, սահմանափակելով անբարեխիղճ պաշտոնատար անձանց սուբյեկտիվ մղումների շրջանակները, քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների, նրանց օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիքներ են հանդիսանում:

Պաշտոնեական դիրքի չարաշահումները և կոռուպցիան կանխելու, դրանց դեմ տարվող պայքարն ուժեղացնելու նպատակով և մինչև «Հայաստանի Հանրապետությունում պետական ծառայության մասին» օրենքի ընդունումը, որոշում եմ.

(...)

2. Պետական ծառայության անցնելիս քաղաքացիները պարտավոր են ներկայացնել հայտարարագիր բոլոր տեսակի եկամուտների, շարժական և անշարժ գույքի, արժեթղթերի, բանկերում ունեցած ավանդների, ինչպես նաև ֆինանսական բնույթի այլ պարտավորությունների մասին:

Այդպիսի տեղեկություններ չներկայացնելը, ոչ լրիվ կամ խեղաթյուրված ներկայացնելը, այդ պաշտոնում անձի նշանակումը մերժելու կամ ազատման հիմք է հանդիսանում:

3. Պետական ծառայողներին արգելվել՝

ա) զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ.

բ) պաշտոնեական դիրքը օգտագործելով քաղաքացիներին և իրավաբանական անձանց ձեռնարկատիրական գործունեության ասպարեզում որևէ աջակցություն ցույց տալ և դրա դիմաց ստանալ վարձատրություն կամ ձեռք բերել իրավունքներ կամ արտոնություններ.

գ) համատեղությամբ զբաղվել պաշտոնեական կարգավիճակով չնախատեսված գործունեությամբ (բացի գիտական, բժշկական, մանկավարժական, ստեղծագործական գործունեությունից) և ստանալ լրացուցիչ վարձատրություն, ձեռք բերել օրենքով չսահմանված իրավունքներ կամ արտոնություններ.

դ) միջնորդների միջոցով զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ.

ե) ծառայության բերումով իրենց հայտնի դարձած տեղեկություններն օգտագործել անձնական շահ ստանալու նպատակով.

¹² «Պաշտոնեական դիրքի չարաշահումների և կոռուպցիայի դեմ պայքարն ուժեղացնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի՝ 1992 թվականի սեպտեմբերի 1-ի [ՆՀ-151](#) հրամանագիր, ուժը կորցրել է 2002 թվականի ապրիլի 12-ին:

(...)

է) անձնական կարիքների համար օգտագործել ծառայական ավտոտրանսպորտը, տեխնիկական այլ միջոցներ.

(...):

4. Արգելել Հայաստանի Հանրապետությունում պետական ծառայողներին և նրանց ընտանիքների անդամներին ծառայության բերումով առնչված հրավիրող կողմի հաշվին արտասահմանյան մասնավոր ուղևորություններ կատարել, բացառությամբ միջազգային պայմանավորվածությամբ նախատեսված դեպքերի և մերձավոր ազգականների հրավերներով կատարվող ուղևորությունների:

5. Պետական ծառայողները պետական և ոչ պետական ձեռնարկություններից, հիմնարկներից ու կազմակերպություններից, ինչպես նաև արտասահմանյան պետություններից, կազմակերպություններից, ֆիրմաներից պաշտոնի բերումով ստացած արժեքավոր նվերները, Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանված կարգով, հանձնում են պետությանը:

6. Սույն հրամանագրի 3-րդ, 4-րդ, 5-րդ կետերով նախատեսված պահանջների խախտում թույլ տված պետական ծառայողները ենթակա են պաշտոնից ազատման, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված այլ պատասխանատվության:

(...)»:

116. Մինչ հիշյալ հրամանագրի ուժը կորցնելը և դրանից հետո ուժի մեջ էր մտել Սահմանադրությունը, ընդունվել էին մի շարք օրենքներ և ենթաօրենսդրական ակտեր, որոնցով սահմանվել են հանրային իշխանության մարմիններում ներգրավված անձանց կողմից իրենց պաշտոնական լիազորություններն իրավաչափ նպատակներից զատ այլ նպատակներով չօգտագործելու, շահերի բխումները կանխելու, գույքային բարեվարքության, միայն թույլատրելի աղբյուրներից եկամուտներ ստանալու և օգտագործելու, գույքի և եկամուտների հայտարարագրման վերաբերյալ կարգավորումներ¹³: Այսինքն՝ հանրային իշխանության համակարգում ներգրավված բոլոր բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց համար առավել քան հստակ է եղել իրենց զբաղեցրած պաշտոնով պայմանավորված սահմանափակումների ծավալը, ինչպես նաև այդ սահմանափակումների խախտման համար պատասխանատվությունը:

117. Ամեն դեպքում, Օրենքի իմաստով պաշտոնատար անձի կողմից իր պաշտոնական լիազորությունների իրականացման ողջ ընթացքում գույքային բարեվարքության պահանջները պահպանելը և կոռուպցիոն դրսևորումներով գույքային շահ հետապնդելուց և ստանալուց ձեռնպահ մնալու պարտականությունն ինքնին հենց հանրային ծառայության պաշտոնին ներհատուկ պատասխանատվության և պարտականությունների այն աստիճան անբաժանելի բաղադրիչներ են, որ նույնիսկ ոչ օրինական ճանապարհով գույք ձեռք բերելու՝ օրենքով կամ ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտով նախատեսված հստակ արգելքի բացակայությունը չի կարող որևէ դեպքում դիտարկվել կամ մեկնաբանվել որպես պաշտոնատար անձի՝ ծառայության սահմանափակումներին հակառակ ձեռք բերված գույքի պաշտպանության հիմնավորում:

¹³ Տե՛ս, մասնավորապես, 1995 թվականի Սահմանադրությունը, որով Ազգային ժողովի պատգամավորների, Կառավարության անդամների, դատավորների համար սահմանվել են անհամատեղելիության պահանջներ, «Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի մասին» 1991 թվականի օգոստոսի 1-ի Ն-0367-I օրենքը, «Տեղական ինքնակառավարման մասին» 1996 թվականի հունիսի 30-ի ՀՕ-75 օրենքը, «Հայաստանի Հանրապետության իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների գույքի և եկամուտների հայտարարագրման մասին» 2001 թվականի հուլիսի 27-ի ՀՕ-212 օրենքը, «Քաղաքացիական ծառայության մասին» 2001 թվականի դեկտեմբերի 4-ի ՀՕ-272 օրենքը, «Հանրային ծառայության մասին» 2011 թվականի մայիսի 26-ի ՀՕ-172-Ն օրենքը և այլն:

Անկախ ամենից՝ Սահմանադրական դատարանը շեշտում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգը երբևէ չի հանդուրժել կամ թույլատրելի համարել պաշտոնատար անձի կողմից ոչ օրինական ճանապարհով գույքի ձեռքբերումը. այդպիսի գույքի ձեռքբերումը չի կարող ներառվել Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով «սեփականություն» հասկացության սահմանադրական բովանդակության ծավալի մեջ:

118. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ հանրային իշխանության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակով Օրենքի իմաստով պաշտոնատար անձանց կողմից ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձմամբ կոռուպցիայի կանխարգելումը և դրանով պատճառված վնասի վերականգնումը Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով դասվում է «*հանրային շահի*» ներքո¹⁴:

3. Նպատակ 2. հանցավորության դեմ պայքար

119. Սահմանադրական դատարանի համար ընդունելի է Պատասխանողի կողմից ներկայացված դիրքորոշումն առ այն, որ Օրենքի ընդունմամբ հետապնդվում է հանցագործությունների կանխման նպատակ՝ ֆինանսական օգուտ առաջացող հանցագործությունների գրավչությունը նվազեցնելով: Սահմանադրական դատարանը, ընդհանուր առմամբ, ընդունելի է համարում նաև Պատասխանողի այն պնդումը, որ հանցագործությունների կանխարգելման նպատակ կարող են հետապնդել տարաբնույթ օրենսդրական մեխանիզմներ, ինչպես նաև այնպիսիք, որոնք չեն ենթադրում յուրաքանչյուր դեպքում քրեորեն հետապնդվող արարքի համար անձի դատապարտում:

120. Օրենքի ընդունման հիմնավորումներում, մասնավորապես, նշվում է.

«1. Առանձնապես վտանգավոր որոշ հանցագործությունների, այդ թվում՝ կոռուպցիոն հանցագործությունների հիմնական շարժառիթը դրանցից ստացվող ֆինանսական միջոցներն են: Նման դեպքերում հանցագործները հաճախ նաև փորձում են թաքցնել այդ ֆինանսական միջոցների իրական աղբյուրները՝ դրանք «օրինականացնելով», իսկ ստացված միջոցներն արդեն օգտագործվում են քաղաքական ազդեցությունը ուժեղացնելու կամ նոր եկամուտներ ստանալու համար:

2. Այս հանցագործությունների, հատկապես փողերի լվացման դեմ արդյունավետ պայքարի միջոցներից է ֆինանսական ուսումնասիրությունների իրականացումը և հանցավոր ճանապարհով ստացված միջոցների սառեցումը և բռնագանձումը: Հանցավոր ծագում ունեցող ակտիվների բռնագանձման արդյունավետությունը պայմանավորված է նրանով, որ բացառելով տվյալ անձանց անհիմն հարստացման հնարավորությունը՝ այս գործիքը չեզոքացնում է հանցագործության կատարման հիմնական շարժառիթը:

3. Հանցավոր ճանապարհով ստացված ակտիվների բռնագանձման կիրառումը վերահաստատում է կարևորագույն սկզբունք՝ ոչ ոք չպետք է եկամուտներ ստանա հանցավոր ճանապարհով: Այս գործիքը մի կողմից ուղղված է հետազայում հանցագործությունների կանխարգելմանը, իսկ մյուս կողմից՝ հակաօրինական արարքով պատճառված վնասների փոխհատուցմանը և այլ անձանց խախտված իրավունքների վերականգնմանը:

4. Առանց մեղադրական դատավճռի ակտիվների բռնագանձումը (non-conviction based asset forfeiture) կարևորագույն գործիք է կոռուպցիոն և այլ բնույթի հանցագործությունների արդյունքում ստացված եկամուտները բռնագանձելու համար: Այս իրավական մեխանիզմը թույլ է տալիս անօրինական ճանապարհով ստացված գույքի վրա արգելանք կիրառել և այն բռնագանձել առանց անձի նկատմամբ

¹⁴ Տե՛ս նաև՝ [Խոփոքատվական կարծիք](#), կետ 21:

մեղադրական դատավճռի կայացման: Սա հատկապես կարևոր գործիք է, այն դեպքերի համար, երբ քրեական հետապնդումն իրականացնելն անհնար է օրյեկտիվ պատճառներով¹⁵»:

121. Օրենքի ընդունման գործընթացում Կառավարության կողմից առաջադրված հիմնավորումներում ներկայացված՝ Օրենքով հանրային շահեր հետապնդվելու վերաբերյալ բացատրություններից զատ, մի շարք միջազգային պայմանագրերով Հայաստանի Հանրապետությունը, հանցագործությունների կանխարգելման ընդհանուր նպատակի ներքո, ստանձնել է առանց մեղադրական դատավճռի հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված միջոցների բռնագանձման արդյունավետ ընթացակարգ:

122. Մասնավորապես՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության կողմից 2003 թվականին ընդունված՝ Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան (այսուհետ նաև՝ ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա), որը Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացվել է 2007 թվականի մարտի 8-ին՝ առանց որևէ վերապահման, «*ընդունվել է (...) կոռուպցիան կանխարգելելու և դրա դեմ ավելի արդյունավետ և ներգործուն պայքարելուն ուղղված միջոցների խրախուսման և ուժեղացման, կոռուպցիայի կանխարգելման և դրա դեմ պայքարում միջազգային համագործակցության և փոխնիկական օգնության խրախուսման, դյուրացման և օժանդակման, պետական գործերի և պետական սեփականության ազնիվ, պարասիանսարու և պարզաճ կառավարման խրախուսման նպատակով*»¹⁶:

Սույն որոշման 105-րդ կետում մեջբերված ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի նախաբանի 1-2-րդ և 7-8-րդ մասերն ուղղակիորեն վերաբերելի են նաև Օրենքով՝ հանցավորության դեմ պայքարի նպատակով սեփականության իրավունքին միջամտության համար հետապնդվող հանրային շահին¹⁷:

123. Նույն կոնվենցիայի 54-րդ հոդվածի 1-ին մասի «գ» կետով սահմանվում է.

«[Յ]ուրաքանչյուր Մասնակից պետություն, սույն Կոնվենցիայի 55-րդ հոդվածի համաձայն, գույքի առնչությամբ փոխադարձ իրավական օգնություն ցույց տալու նպատակներով, որը ձեռք է բերվել իրավախախտումներից որևէ մեկի կատարման հետևանքով, որոնք այդպիսին են ճանաչվել սույն Կոնվենցիային համապատասխան, կամ որոնք օգտագործվել են այդպիսի իրավախախտումները կատարելիս, իր ներքին օրենսդրությանը համապատասխան, պետք է (...)»

գ) քննարկի այնպիսի միջոցներ ձեռնարկելու մասին հարցը, որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել, որ այդպիսի գույքի բռնագրավման համար հնարավորություն ստեղծվի՝ առանց այնպիսի գործերով քրեական վարույթի շրջանակներում դատավճիռ կայացնելու, երբ հանցագործը չի կարող հետապնդվել մահվան, թաքնվելու կամ բացակայելու պատճառով կամ այլ համապատասխան դեպքերում»:

124. ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայով ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը Սահմանադրական դատարանն ստուգել է 2006 թվականի հունիսի 30-ի ՍԴՈ-641 որոշմամբ՝ դրանք ամբողջությամբ ճանաչելով Սահմանադրությանը համապատասխանող: ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան Սահմանադրական դատարանի սույն որոշման կայացման պահին վավերացրել է 191 պետություն¹⁸, հետևաբար՝ ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայով ստանձնված

¹⁵ Հիմնավորումներ «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի և հարակից օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին օրենքների (նախագծերի) ընդունման մասին, էջեր 1-2:

¹⁶ Տե՛ս 2006 թվականի հունիսի 30-ի ՍԴՈ-641 որոշման 1-ին կետը:

¹⁷ [Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա](#), ընդունվել է 2003 թվականի հոկտեմբերի 31-ին Նյու Յորքում, Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտնել 2007 թվականի ապրիլի 7-ին:

¹⁸ ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիան ստորագրած և վավերացրած պետությունների մասին տեղեկությունները տե՛ս [այստեղ](#):

պարտավորությունները ձգտում են դեպի համընդհանուր բնույթի միջազգային պարտավորության:

125. Բացի դրանից, Եվրոպայի խորհրդի կողմից 2005 թվականին ընդունված՝ «Հանցավոր ճանապարհով ստացված եկամուտների լվացման, հետախուզման, առգրավման ու բռնագրավման ու ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» կոնվենցիայով սահմանվել է, որ «[Կ]ողմերից յուրաքանչյուրը պետք է ձեռնարկի այնպիսի օրենսդրական կամ այլ միջոցներ, որոնք հնարավորություն են տալիս իրականացնելու գործիքների և եկամուտների, ինչպես նաև այդ եկամուտներին և լվացման ենթարկված գույքին համարժեք գույքի բռնագրավում» (3-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Սույն միջազգային պայմանագրով Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունների սահմանադրականությունը Սահմանադրական դատարանի կողմից ստուգվել է ՄԴՈ-730 որոշմամբ¹⁹, իսկ միջազգային պայմանագիրը Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հոկտեմբերի 1-ին:

126. Նմանապես, ինչպես Վենետիկի հանձնաժողովը նշել է իր Խորհրդատվական կարծիքում, առանց մեղադրական դատավճռի միջոցների բռնագանձման նպատակը՝ հանցավոր կամ այլ ապօրինի ճանապարհով ստացված միջոցների բռնագանձմամբ հանցավոր գործունեության տնտեսական գրավչությունը նվազեցնելը, ուղղակիորեն մատնանշվել է մի շարք այլ՝ հակակոռուպցիոն և հանցավորության դեմ ուղղված պրակտիկայում ուղենշային միջազգային փաստաթղթերում²⁰: Մասնավորապես՝ Ֆինանսական միջոցառումների աշխատանքային խմբի՝ «Փողերի լվացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջազգային ստանդարտներ» վերտառությամբ հանձնարարականները ներառում են, մասնավորապես, թիվ 4 հանձնարարականը, որը սահմանում է, որ պետությունները պետք է դիտարկեն առանց մեղադրական դատավճռի բռնագրավումը թույլատրող միջոցների ընդունումը, «եթե դա չի հակասում ներպետական օրենսդրության հիմնարար սկզբունքներին», և թիվ 38 հանձնարարականը, որը պետություններին կոչ է անում ապահովել, որ նրանք իրավասու լինեն արձագանքելու առանց մեղադրական դատավճռի բռնագրավման վարույթներով և հարակից նախնական միջոցների առնչությամբ կատարված հարցումներին, եթե դա չի հակասում իրենց ներպետական իրավունքի հիմնարար սկզբունքներին²¹:

127. ՄԻԵԴ-ի պրակտիկայում հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված միջոցների բռնագանձումը դիտարկվել է հանրային շահի ներքո, որպես կանխարգելիչ նախազգուշացում հանցավոր մտայնություն ունեցողներին, ինչպես նաև՝ երաշխիք, որ ոչ ոք չի վայելելու հանցավոր գործունեության պտուղները²²: Նույնաբովանդակ դիրքորոշում է ունեցել նաև «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը²³:

¹⁹ Սահմանադրական դատարանի 2008 թվականի հունվարի 22-ի [ՄԴՈ-730](#) որոշում:

²⁰ Տե՛ս [Խորհրդատվական կարծիք](#), կետեր 14-17:

²¹ Տե՛ս ՖԱԹՀ-ի հանձնարարականներ՝ «[Փողերի լվացման, ահաբեկչության ֆինանսավորման և զանգվածային ոչնչացման զենքի տարածման ֆինանսավորման դեմ պայքարի միջազգային ստանդարտներ](#)», 2012 թվականի փետրվար (հայերեն թարգմանությամբ), հանձնարարականներ 4, 38:

²² *Yordanov and others v. Bulgaria*, nos. [265/17, 26473/18](#), § 110, 26 September 2023, *Todorov and others v. Bulgaria*, nos. [50705/11 and six others](#), § 186, 13 July 2021:

²³ Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2010\)010](#), «Ապօրինի ձեռք բերված գույքի՝ հոգուտ պետության բռնագանձման մասին» Բուլղարիայի Հանրապետության օրենքի նախագծի վերաբերյալ միջանկյալ կարծիքը, կետեր 16, 22, Վենետիկի հանձնաժողով, [CDL-AD\(2022\)014](#), «Չհիմնավորված ակտիվների ստուգման և բռնագանձման պետական քյուրոյի մասին» Կոսովոյի Հանրապետության թիվ 08/L-121 օրենքի նախագծի վերաբերյալ կարծիք, 2022 թվականի հունիսի 20, կետ 18:

128. Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ Օրենքով հետապնդվող՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձումը Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով դասվում է «*հանրային շահ*» հասկացության ներքո²⁴:

4. Օրենքի որոշակիությունը

129. Դիմողի կողմից Օրենքով նախատեսված սահմանափակումների և միջամտությունների համար հիմք հանդիսացող դրույթների որոշակիության վերաբերյալ առաջադրված հարցադրումներին Սահմանադրական դատարանն անդրադառնալու է ստորև, ըստ Դիմողի կողմից դրանց ներկայացման հերթականության, սույն որոշման 7-րդ բաժնում:

5. Համաչափությունը 1-ին նպատակի շրջանակում

130. Մինչ համաչափության տարրերի և բաղադրիչների վերլուծությունը Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ Սահմանադրությամբ նախատեսված սեփականության իրավունքի կարևոր հատկանիշի, որն իր ազդեցությունն ունի սույն սահմանադրական վեճի լուծման համար՝ սեփականության իրավունքի, անձի կարգավիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելքի և արդար դատաքնության իրավունքի առնչությամբ Դիմողի կողմից բարձրացված տարբեր հարցերի մասով:

131. Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «[Յ]ուրաքանչյուր ոք ունի օրինական հիմքով ձեռք բերած սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունք»: Սահմանադրական սույն դրույթը նախատեսվել է 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությամբ և բացակայում էր 1995 թվականի Սահմանադրության՝ սեփականության անհատական հիմնական իրավունքի վերաբերյալ 28-րդ հոդվածում, որը սահմանում էր, որ «[Յ]ուրաքանչյուր ոք ունի սեփականության և ժառանգման իրավունք: (...)» և 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության սեփականության անհատական հիմնական իրավունքի պաշտպանության մասին 31-րդ հոդվածում, որը սահմանում էր, որ «[Յ]ուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու և կտակելու իր սեփականությունը: (...)»:

132. Սույն սահմանադրական վեճի շրջանակում վիճարկվող Օրենքի ազդեցության ժամանակագրական ընդգրկման առավելագույն հնարավոր սկզբնակետից մինչև Սահմանադրության ուժի մեջ մտնելը, այսինքն՝ 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ից մինչև 1995 թվականի հուլիսի 13-ը, սեփականության իրավունքի հետ կապված իրավահարաբերությունների կարգավորման հիմնական իրավական ակտը Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի կողմից 1990 թվականի հոկտեմբերի 31-ին ընդունված «Հայաստանի Հանրապետությունում սեփականության մասին» Ն-0178-1 օրենքն էր, որի 8-րդ հոդվածի համաձայն «[Բ]աղադրանքների սեփականությունը ստեղծվում և բազմապատկվում է հանրային արտադրությանը մասնակցելուց, ձեռնարկատիրական գործունեությունից, սեփական կամ կոլեկտիվ տնտեսություն վարելուց նրանց ստացած աշխատանքային եկամուտների և վարկային հիմնարկներում, բաժնետոմսերում և մյուս արժեթղթերում ներդրած միջոցներից ստացվող եկամուտների հաշվին, ժառանգաբար և օրենքով թույլատրվող այլ հիմքերով գույք ձեռք բերելու հաշվին»:

133. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ թեև 1995 թվականին ընդունված Սահմանադրության կամ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության՝

²⁴ Տե՛ս նաև՝ [Խորհրդատվական կարծիք](#), կետ 21:

սեփականության հիմնական իրավունքին վերաբերող դրույթներն ուղղակի նշում չեն պարունակել Սահմանադրությամբ պաշտպանության ենթակա սեփականության ձեռքբերման օրինականության որակի մասին, այդուհանդերձ, Սահմանադրության համապատասխան դրույթների մեկնաբանության որևէ ընդունելի մեթոդ չի ընձեռում որևէ այլ եզրահանգման հնարավորություն, բացառությամբ նրանից, որ Հայաստանի Հանրապետությունում անկախության հռչակման պահից ի վեր իրավական պաշտպանության, իսկ 1995 թվականի հուլիսի 13-ից հետո՝ Սահմանադրության պաշտպանության ներքո եղել է բացառապես օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականությունը:

134. Այսպիսով, մինչև 2015 թվականի փոփոխությունները ևս Սահմանադրությամբ երբեք չի ճանաչվել ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականության իրավունքը, հետևաբար՝ այն գուրկ է եղել Սահմանադրության պաշտպանությունից: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը բացառում է ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականության նկատմամբ սահմանադրական պաշտպանության տարածումը: Ըստ էության՝ Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակման պահից ի վեր ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված գույքը երբևէ չի եղել իրավական պաշտպանության ներքո:

135. Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սկզբունքի սահմանադրաիրավական բովանդակության մասին Սահմանադրական դատարանը 2020 թվականի հունիսի 18-ի ՍԴՈ-1546 որոշմամբ, մասնավորապես, նշել է հետևյալը.

«(...) համաչափության սկզբունքով պայմանավորված՝ օրենքով հիմնական իրավունքի սահմանափակումներին վերաբերող [մնացյալ] պահանջները հետևյալն են.

(...)

2) սահմանափակման համար ընտրված միջոցների՝

ա) **պիտանիությունը**՝ Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար.

բ) **անհրաժեշտությունը**՝ Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար.

գ) **համարժեքությունը**՝ սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը:

(...)

Հավաստիանալով իր կողմից պարզված սահմանադրական նպատակի առկայության մեջ՝ օրենսդիրն այնուհետև պետք է ընտրի դրան հասնելու միջոցները: Հետևապես, *ընտրված միջոցների սահմանադրականությունը կանխորոշվում է առաջին հերթին դրանցով հետապնդվող նպատակով:*

Ինչ վերաբերում է օրենսդրի կողմից միջոցների ընտրությանը՝ սահմանադրորեն արդարացված նպատակին հասնելու համար, ապա, նախ՝ դրանք պետք է պիտանի լինեն հիշյալ սահմանադրական նպատակին հասնելու համար: Այսինքն՝ այնպիսի օրենսդրական միջոցներն են պիտանի, որոնցով *օրենսդիրն ի զորու է հասնել հետապնդվող նպատակին*, այլ կերպ՝ երբ ապահովված է հավանականությունը, որ արդյունքը, որին ձգտում է օրենսդիրը, ի հայտ կգա:

Համաչափության սկզբունքի հաջորդ տարրն օրենսդրի կողմից ընտրված միջոցի *անհրաժեշտությունն է*, այսինքն՝ այն, որ այդ միջոցը՝ այլ միջոցների համեմատ նույն ներգործությամբ, պետք է ենթադրի ամենամեղմ միջամտությունը որևէ հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը: Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու բոլոր պիտանի միջոցներից պետք է ընտրվի այն օրենսդրական միջոցը, որը նպատակին հասնելու նույն հավանականությամբ, այսինքն՝ նույն արդյունավետությամբ, սակայն առավել մեղմ է սահմանափակում որևէ հիմնական իրավունք կամ ազատություն:

Համաչափության սկզբունքի վերջին՝ չորրորդ տարրը պահանջում է, որ օրենսդիրն իր կողմից ընտրված *պիտանի և անհրաժեշտ միջոցը* համեմատի սահմանափակվող հիմնական իրավունքի կամ ազատության *սահմանադրական նշանակության* հետ՝ պարզելու համար, որ այդ միջոցներով արդյունքում պետությունն իրապես հասնում է հետապնդվող նպատակին, և սահմանափակվող հիմնական իրավունքը կամ ազատությունն իր նշանակությամբ *չի պահպանում իր գերակայությունը այն հանրային շահերի նկատմամբ*, որոնք պահպանելու նպատակով էլ օրենսդիրը դիմում է հիմնական իրավունքի կամ ազատության սահմանափակման: Վերջնարդյունքում դա նշանակում է, որ որևէ հիմնական իրավունքի կամ ազատությանը չմիջամտելը կամ այն երաշխավորելը, կախված դրանց էությունից, կանոն է, իսկ դրա սահմանափակումը՝ բացառություն, որը պետք է հիմնավորվի սահմանափակման յուրաքանչյուր դեպքում: Ընդսմին, որքան ավելի ինտենսիվ է սահմանափակումը, այնքան ավելի է մեծանում սահմանափակումը հիմնավորելու բեռը:

(...)

Ինչ վերաբերում է միջոցների ընտրությանը, ապա, նախ օրենսդրի կողմից ընտրված միջոցը պետք է լինի պիտանի՝ այդ նպատակին հասնելու համար:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ խոսքը հիմնական իրավունք սահմանափակող օրենքով ընտրված միջոցի պիտանիության մասին է, ապա այն առաջին հերթին կախված է հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումների վերաբերող՝ Սահմանադրության այլ պահանջներից, հատկապես՝ որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանության հանգամանքից²⁵»:

136. Մինչ կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակի համար ընտրված միջոցների համաչափության հարցին անդրադառնալով՝ Սահմանադրական դատարանը *նախ* ցանկանում է հստակեցնել, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերով նախատեսված դրույթները, ըստ Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի, վերաբերում են այն անձին, որն իր զբաղեցրած պաշտոնի ուժով ուսումնասիրություն սկսելու պահին «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի՝ սույն որոշման կայացման պահին գործող խմբագրության իմաստով հանդիսանում է հայտարարագիր ներկայացնելու պարտականություն ունեցող անձ կամ անձ, որն զբաղեցրել է այդպիսի պաշտոն կամ անձ, որն զբաղեցրել է այդպիսի պաշտոնին համարժեք պաշտոն: Անձը համարվում է համարժեք պաշտոն զբաղեցրած, եթե իր իրականացրած գործառնություններին նույնական կամ նմանատիպ գործառնություններ իրականացնող անձն ուսումնասիրություն սկսելու պահին «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի գործող խմբագրության իմաստով հանդիսանում է հայտարարագիր ներկայացնելու պարտականություն ունեցող անձ:

137. Հայտարարագիր ներկայացնելու պարտականություն ունեցող անձինք թվարկված են «Հանրային ծառայության մասին» օրենքի 34-րդ հոդվածով, որով պաշտոնատար անձի, որի գույքին կարող են վերաբերել Օրենքով նախատեսված կարգավորումները, կարգավիճակային պարտադիր բաղադրիչը հստակեցված խմբին դասվող պաշտոն զբաղեցնելն է, այլ ոչ՝ առհասարակ հանրային կամ հանրային ծառայության պաշտոն զբաղեցնելը կամ զբաղեցրած լինելը: Պաշտոնատար անձանց այս խմբին դասվում են առավելապես պետական պաշտոն և համայնքային մի շարք պաշտոններ, ինչպես նաև պետական ծառայության առանձին տեսակների բարձրագույն (ղեկավար) և գլխավոր պաշտոններ զբաղեցնող անձինք, այսինքն՝ հանրային ծառայության ղեկավար կազմը, որով և սահմանափակված է այն պաշտոնատար անձանց շրջանակը, որոնք կարող են Օրենքի ազդեցության տիրույթում հայտնվել 1-ին նպատակի շրջանակում:

²⁵ Սահմանադրական դատարանի 2020 թվականի հունիսի 18-ի [ՍԳՈ-1546](#) որոշում, կետ 4.4:

138. *Երկրորդ*՝ Օրենքով նախատեսված միջամտության՝ համաչափության սահմանադրական պահանջը բավարարելուն գնահատական տալու համար Սահմանադրական դատարանը նկատում է նաև, որ Օրենքով բռնագանձման ենթակա է բացառապես այն գույքը, որի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցել է 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը (Օրենքի 24-րդ հոդվածի, 1-ին մաս): Այս հանգամանքը բացառում է Օրենքի կիրառումն այն անձանց նկատմամբ, որոնց գույքի համապատասխան արժեքը չի գերազանցում նշված շեմը, ինչով և առնչակից սուբյեկտների շրջանակի մասով Օրենքի ազդեցությունն էականորեն նվազեցված է՝ սահմանափակվելով Օրենքով նախատեսված կառուցակարգերի՝ միայն բարձր գումարային արժեք ունեցող գույքի նկատմամբ գործադրմամբ²⁶:

139. Հայաստանի Հանրապետությունում առկա սոցիալ-տնտեսական վիճակի պայմաններում 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամ գումարի ունեցած արժեքը գնահատելու համար Սահմանադրական դատարանն ընդամենը արձանագրում է, որ այս գումարը սույն որոշման կայացման պահին գերազանցում է Հանրապետության նախագահի (Հանրապետության ամենաբարձրաստիճան պետական պաշտոնատար անձի) ամսական աշխատավարձի (հարկերից ազատ) գրեթե 38-ապատիկը, Հանրապետության վարչապետի (որպես գործադիր իշխանության բարձրագույն պաշտոնատար անձի) ամսական աշխատավարձի (հարկերից ազատ) ավելի քան 43-ապատիկը, Հանրապետության Ազգային ժողովի նախագահի (որպես օրենսդիր իշխանության ամենաբարձր վարձատրվող պաշտոնատար անձի) ամսական աշխատավարձի (հարկերից ազատ) ավելի քան 45-ապատիկը և Սահմանադրական դատարանի նախագահի (որպես ամենաբարձր վարձատրվող դատավորի) ամսական աշխատավարձի (հարկերից ազատ) ավելի քան 27-ապատիկը²⁷:

140. Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի իմաստով պաշտոնատար անձանց գերակշիռ մեծամասնության վարձատրությունն ավելի ցածր է, քան վերը նշված պաշտոնյաներինը, որպիսի պարագայում ամենաբարձրաստիճան պաշտոնատար անձի եկամտի հիմնական աղբյուրի՝ աշխատավարձի՝ ավելի քան 3 տարվա գումարը գերազանցող արժեքով՝ օրինական եկամուտներով չիմասավորվող գույքի բռնագանձումը՝ վերը նշված նպատակների իրականացման համար համաչափության տեսանկյունից կարևոր հավասարակշռող գործոն է:

141. *Երրորդ*՝ ինչպես արդեն նշվեց սույն որոշման 115-116-րդ կետերում, պաշտոնական դիրքի չարաշահման, շահերի բախման և կոռուպցիայի կանխարգելման ուղղությամբ պայքարը Հայաստանում սկսվել է անկախության հռչակումից անմիջապես հետո, և այն բոլոր սահմանափակումները, որոնք կարող էին կիրառելի լինել Օրենքի իմաստով պաշտոնատար անձանց կողմից գույք ձեռք բերվելու և իրենց գույքը կառավարվելու հարցերում, Օրենքի ընդունմամբ չէ, որ սահմանվել են: Ինքնին Օրենքը կարգավորում է միայն վերը նշված սահմանափակումների հնարավոր խախտման գույքային հետևանքներին և դրանց կիրառման ընթացակարգերին վերաբերող հարցերը²⁸:

142. Ամեն դեպքում Սահմանադրական դատարանը կրկին շեշտում է, որ ո՛չ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը և ո՛չ որևէ այլ իրավական ակտ չի կարող մեկնաբանվել այնպես, որ ոչ օրինական աղբյուրներից գույքի ստացումն արգելված

²⁶ Տե՛ս [Խոքիդղատվական կարծիք](#), կետ 40:

²⁷ Տե՛ս «Պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձանց մասին» [ՀՕ-157-Ն](#) օրենքը, ուժի մեջ է մտել 2014 թվականի հուլիսի 1-ից:

²⁸ Տե՛ս այս իմաստով *mutatis mutandis*, *Gogitidze and others v. Georgia*, no. [36862/05](#), §99, 12 May 2015:

լինելու մասին առանձին դրույթի բացակայությամբ պայմանավորված՝ նման գույքի ձեռքբերումը համարվի թույլատրելի, և այդպիսի գույքը որակվի որպես օրինական հիմքով ձեռք բերված, երբ նման մեծ արժեքով (տե՛ս սույն որոշման 139 և 156-րդ կետերը) գույքի ծագման օրինականությունը հիմնավորելու համար բավարար ընթացակարգային երաշխիքների ապահովման պայմաններում պաշտոնատար անձն ի վիճակի չէ հիմնավորել դրա՝ օրինական եկամուտներով ձեռքբերումը:

143. *Չորրորդ*՝ վերը նշված բոլոր գործոնների համակցված գործողությունը համաչափության սահմանադրական պահանջի բավարարումն ապահովելու համար պետք է զուգորդվի նաև քաղաքացիական դատավարության կարգով տրամադրվող ընթացակարգային երաշխիքներով:

144. Այս առումով Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Օրենքի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը, Օրենքով որևէ հարցի վերաբերյալ հատուկ այլ կարգավորումներ նախատեսված չլինելու դեպքում, կիրառելի է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հետ կապված հարաբերությունների նկատմամբ: Հետևաբար՝ ի լրումն Օրենքով նախատեսված ընթացակարգային երաշխիքների՝ կիրառելի են նաև Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ընդհանուր երաշխիքները, և պատասխանողը պետք է հնարավորություն ունենա ամբողջ ծավալով օգտվելու դատավարության կողմին տրամադրվելիք իրավունքներից՝ ներառյալ՝ դատական նիստերին արդյունավետ մասնակցությունը և դատական ակտերի բողոքարկումը:

145. Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Դիմողի կողմից կատարված՝ դատական պաշտպանության և արդար դատաքնության իրավունքներին վերաբերող հարցադրումներն արժանի են Սահմանադրական դատարանի առանձին անդրադարձին, դրանք, ըստ դիմումում շարադրված հերթականության, քննարկվում են ստորև՝ սույն որոշման 4-րդ և 5-րդ մասերում:

146. Վերը նշված գործոնները, այնուամենայնիվ, նույնիսկ իրենց ամբողջության մեջ չեն կարող ապահովել կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակով Օրենքով նախատեսված սահմանափակման համաչափությունը, եթե Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերին՝ համակցությամբ 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ տրված մեկնաբանությունը բռնագանձման ենթակա ապօրինի ծագում ունեցող գույքի շրջանակը չպայմանավորի այդպիսի գույքի ձեռքբերման՝ անձի պաշտոնավարման հետ ունեցած առնչությամբ: Մասնավորապես, ինչպես Սահմանադրական դատարանը նշել է սույն որոշման 104-118-րդ կետերում, Օրենքով կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակն ունի ոլորտային թիրախավորում, այն է՝ հանրային ծառայության մեջ կոռուպցիայի դեմ պայքարը, ինչով պայմանավորված է նաև Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերով նախատեսված պաշտոնատար անձանց շրջանակը: Օրենքով նախատեսված նպատակի համար բռնագանձման ենթակա գույքի կազմը որոշակիացնելիս, հետևաբար, էական է, թե արդյոք այն ձեռք է բերվել համապատասխան պաշտոնի ստանձնումից առաջ, թե հետո:

147. Կոռուպցիոն դրսևորումների քղարկվածության և քրեական արդարադատության գործիքակազմի միջոցով, առանց զուգորդող քաղաքացիական բռնագանձման կառուցակարգերի կիրառման, դրանց դեմ պայքարի ոչ բարձր արդյունավետության պայմաններում (տե՛ս սույն որոշման 111-րդ կետը), Օրենքը կարող է հանրային ծառայության ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակի շրջանակում հետապնդել այնպիսի գույքի հայտնաբերման և բռնագանձման խնդիր, որը ձեռք է բերվել պաշտոնավարման մեկնարկից հետո, ներառյալ՝ պաշտոնավարման ավարտից հետո և չի հիմնավորվում

օրինական եկամուտներով: Սակայն այն դեպքում, երբ գույքը ձեռք է բերվել պաշտոնական լիազորություններն ստանձնելուց առաջ, դրա բռնագանձումը դուրս է գալիս հանրային ծառայության ոլորտում կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակի շրջանակից, և հետևաբար՝ չի կարող համատեղելի համարվել համաչափության սկզբունքի հետ:

148. Այս իմաստով Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում հստակեցնել, որ կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակին անհամապատասխանությունն առաջանում է ոչ թե պաշտոնավարման մեկնարկից առաջ ձեռք բերված գույքի և միջոցների ուսումնասիրմամբ, այլ այդ գույքի բռնագանձման դեպքում, քանի որ Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրության առաջնային նպատակը ճանաչողական է այն իմաստով, որ առանց համապատասխան գույքի ձեռքբերման հանգամանքների շուրջ պատշաճ տեղեկացվածության՝ իրավասու մարմինն ի վիճակի չի լինելու արդյունավետորեն կայացնել Օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-2-րդ մասերով նախատեսված որոշումները, իսկ հետագայում՝ ձեռնարկել Օրենքի 18-20-րդ հոդվածներով նախատեսված գործողությունները: Հետևաբար՝ իրավասու մարմնի կողմից մինչև պաշտոնավարման մեկնարկն ընկած ժամանակահատվածի ուսումնասիրությունն ինքնին խնդրահարույց չէ, եթե դրա նպատակն անձի գույքային դրության ստուգումն է, օրինակ, պարզելու համար, թե արդյոք նա ունեցել է բավարար միջոցներ արդեն պաշտոնավարման մեկնարկից հետո իր օրինական եկամուտներով գույքի ձեռքբերման համար կամ որևէ այլ՝ Օրենքի նպատակին համահունչ հանգամանքներ պարզելու նպատակով: Սակայն, եթե ընտրված ժամկետը նախորդում է անձի պաշտոնավարման մեկնարկի պահին, այդ ժամանակահատվածում (այսինքն՝ ուսումնասիրության այն ժամանակահատվածը, որը նախորդում է պաշտոնավարման մեկնարկին) Օրենքի իմաստով օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքի հայտնաբերման դեպքում դրա նկատմամբ չի կարող ծագել Օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված՝ գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածն այն պատճառաբանությամբ, որ Օրենքով հետապնդվող հանրային շահը հանրային ծառայության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարն է՝ դրա կանխարգելման միջոցով: Հետևաբար՝ որպես բռնագանձման ենթակա գույք պետք է դիտարկվի բացառապես Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի իմաստով այն գույքը, որը ձեռք է բերվել Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի իմաստով պաշտոնի ստանձնման պահից հետո, քանի որ մինչ այդ ձեռք բերված գույքի բռնագանձումը դուրս է հանրային իշխանության համակարգում կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակից:

149. Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանն Օրենքի վերը նշված դրույթների՝ նախորդ կետով նախատեսված մեկնաբանության տարբերակը դիտարկում է որպես համաչափության պահանջի բավարարման պարտադիր պայման՝ Օրենքով նախատեսված՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակի շրջանակում:

150. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքով կոռուպցիայի դեմ պայքարի հանրային շահի հետապնդման դեպքում (1) Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 11-րդ կետի իմաստով պաշտոնատար անձից (2) հայցը ներկայացնելու պահի դրությամբ 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամի արժեքը գերազանցող և (3) օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող այն գույքի բռնագանձումը, որը ձեռք է բերվել պատասխանողի կողմից իր պաշտոնի ստանձնումից հետո և (4) տվյալ գույքի ձեռքբերման օրինականության հիմնավորման համար պատասխանողին արդար դատաքնության իրավունքի երաշխիքներն ապահովված լինելու պայմաններում, և վերջինս չի հիմնավորում իր գույքի ձեռքբերման օրինականությունը, խնդրահարույց չէ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի՝ համաչափության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից:

151. Հետևաբար՝ սույն որոշման 146-149-րդ կետերում տրված՝ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերի և 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի մեկնաբանությամբ Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության պահանջն Օրենքով հետապնդվող իրավաչափ 1-ին նպատակի շրջանակներում պահպանված է:

6. Համաչափությունը 2-րդ նպատակի շրջանակում

152. Մինչ անդրադառնալը հանցավորության դեմ պայքարի նպատակի հետապնդման համար Օրենքով նախատեսված միջոցների համաչափության հարցին՝ Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում վերահաստատել սույն որոշման 131-134-րդ կետերում նշված իր դիրքորոշումները՝ որպես այս հարցին վերաբերելի դիրքորոշումներ, որոնք պետք է նկատի ունենալ դրա կապակցությամբ հետագա վերլուծության ընթացքում:

153. Նախ՝ հանցագործության հետ առնչության բերումով գույքի ուսումնասիրության՝ Օրենքով սահմանված հիմքերը նախատեսված են Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերում, որոնց բոլորի դեպքում անձին ապօրինի ծագում ունեցող գույք պատկանելու վերաբերյալ կասկածը պայմանավորված է անձի՝ հանցանքին առնչությամբ: Մասնավորապես՝ իրավասու մարմինը կարող է սկսել հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն՝

1) Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն, եթե առկա է օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատական ակտ, որով հաստատվում է սույն օրենքով նախատեսված հանցանքներից որևէ մեկի կատարումը, և տվյալ քրեական գործի նյութերով առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ դատապարտված անձին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք, որը չի բռնագանձվել դատավճռով:

2) Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն, եթե նախաձեռնված քրեական վարույթով անձի նկատմամբ քրեական հետապնդում է հարուցվել սույն օրենքով նախատեսված հանցանքներից որևէ մեկի կատարման համար, և առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ մեղադրյալին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք:

3) Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի համաձայն, եթե առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ համապատասխան անձին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք, սակայն սույն օրենքով նախատեսված հանցանքներից որևէ մեկի կատարման առնչությամբ քրեական հետապնդումն անհնար է հետևյալ հիմքերից մեկով.

ա. անձը համաներմամբ ենթակա է քրեական պատասխանատվությունից ազատման,

բ. անձը Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի ընդհանուր կամ հատուկ մասի դրույթների ուժով ենթակա է քրեական պատասխանատվությունից ազատման,

գ. անձը մահացել է,

դ. անձն արարքի կատարման պահին չի հասել քրեական պատասխանատվության համար սահմանված տարիքին:

4) Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ առկա են բավարար հիմքեր՝ կասկածելու, որ համապատասխան անձին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին պատկանում է ապօրինի ծագում ունեցող գույք, սակայն սույն օրենքով նախատեսված հանցանքներից որևէ մեկի կատարման առնչությամբ հարուցված քրեական հետապնդման ժամկետը կասեցվել է Հայաստանի Հանրապետության

քրեական դատավարության օրենսգրքի 193-րդ հոդվածի 2-րդ կամ 3-րդ մասով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկով:

154. Հանցագործության հետ առնչության բերումով գույքի ուսումնասիրության՝ Օրենքով սահմանված հիմքերը նախատեսված են Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերում, որոնց բոլորի դեպքում անձին ապօրինի ծագում ունեցող գույք պատկանելու վերաբերյալ կասկածը պայմանավորված է անձի՝ հանցանքին առնչությամբ: Մասնավորապես՝ իրավասու մարմինը կարող է սկսել հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն. եթե Օրենքի իմաստով «*հանցանքը*» բնորոշվում է որպես բացառապես Քրեական օրենսգրքով նախատեսված՝ պատժի սպառնալիքով արգելված, հանցագործության սուբյեկտի կողմից մեղավորությամբ կատարված, Քրեական օրենսգրքով նախատեսված արարքներից մեկը, որոնց ցանկը խիստ որոշակիորեն սահմանված է Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետում:

155. Քրեական օրենսգրքի և ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի և Անդրազգային հանցավորության դեմ պայքարի մասին կոնվենցիայի ու դրան կից արձանագրությունների համադրված վերլուծությունը հնարավորություն է ընձեռում արձանագրել, որ Օրենքում թվարկվող հանցանքները (1) գույքային օգուտ գեներացնելու հնարավորություն ընձեռող և/կամ (2) միջազգայնորեն հետապնդելի համարվող՝ կազմակերպված հանցավոր դրսևորում ունեցող (3) և/կամ կոռուպցիոն բնույթի հանցագործություններ են, որոնք գերակշիռ մասով հանդիսանում են առանձնապես ծանր²⁹ կամ ծանր³⁰ հանցագործություններ:

156. *Երկրորդ*՝ Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է նաև վերը՝ 139-րդ կետում նկարագրված՝ սեփականության իրավունքին Օրենքով նախատեսված միջամտության համաչափության գնահատականի համար կարևոր գործոնն առ այն, որ Օրենքով բռնագանձման ենթակա է բացառապես այն գույքը, որի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցել է 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը (Օրենքի 24 հոդված, մաս 1-ին): Նույն շեմի բավարարումը նաև նախապայման է Օրենքի իմաստով ուսումնասիրության արդյունքների ինչպես նախնական, այնպես էլ վերջնական ամփոփումից հետո գույքի բռնագանձման հայցի հարուցման ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկելու համար (Օրենքի 13-րդ հոդվածի 2-րդ մաս և 18-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Այս հանգամանքը, ինչպես արդեն նշվել է, բացառում է Օրենքի ազդեցությունն այն անձանց շրջանակի համար, որոնց գույքի համապատասխան արժեքը չի գերազանցում նշված շեմը, որով և էականորեն նվազեցված է Օրենքի ազդեցությունը սուբյեկտների ընդգրկվածության իմաստով՝ Օրենքով նախատեսված իրավական գործիքների գործադրումն ապահովելով միայն բարձր գումարային արժեք ունեցող գույքի նկատմամբ³¹: Ի հավելումն Սահմանադրական դատարանի կողմից սույն որոշման 139-րդ կետում բերված համեմատական տվյալների՝ հարկ է նկատել, որ սույն որոշման կայացման պահին առկա

²⁹ Օրինակ՝ հանցավոր կազմակերպություն ստեղծելը կամ ղեկավարելը, որը կատարվել է իշխանական կամ ծառայողական լիազորությունները կամ դրանցով պայմանավորված ազդեցությունն օգտագործելով (հ. 318, 2-րդ մաս), մարդու թրաֆիքինգը կամ շահագործումը, որը կատարվել է այլ պետություն տեղափոխելով (հ. 188, 2-րդ մաս), դատավորի, դատախազի, քննիչի կամ հետաքննության մարմնի կողմից կամ առանձնապես խոշոր չափերով կաշառք ստանալը (հ. 435, 3-րդ մաս):

³⁰ Օրինակ՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խումբ ստեղծելը կամ ղեկավարելը (հ. 323, 1-ին մաս), հրազենի, դրա հիմնական բաղկացուցիչ մասերի, ռազմամթերքի և այլ նյութերի, սարքերի, առարկաների ապօրինի շրջանառությունը, որը կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ (հ. 335, 3-րդ մաս), մարդու սաղմի, պտղի, մարդու կամ դիակի բջիջների, հյուսվածքների, օրգանների կամ կենսաբանական նյութերի կամ հեղուկների ապօրինի շրջանառությունը (հ. 183, 1-ին մաս):

³¹ Տե՛ս Խորհրդատվական կարծիք, կետ 40:

տվյալների համաձայն՝ 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամ գումարը 33 անգամ գերազանցում է 2021 թվականի դրությամբ³² Հայաստանում մեկ շնչին ընկնող տարեկան զուտ ազգային եկամուտի ամբողջ ծավալը³³:

157. *Երրորդ*՝ ինչպես նշվել է սույն որոշման 143-144-րդ կետերում, վերը նշված գործոնների համակցված գործողությունը համաչափության սահմանադրական պահանջը բավարարելու համար պետք է զուգորդվի նաև քաղաքացիական դատավարության կարգով անձին՝ իր գույքի ձեռքբերման օրինականությունը ներկայացնելու նպատակով տրամադրվող ընթացակարգային երաշխիքներով: Սույն որոշման նույն դրույթը հավասարապես վերաբերելի է նաև հանցավորության դեմ պայքարի նպատակի շրջանակում սեփականության իրավունքին միջամտության համաչափության գնահատմանը:

158. Հանցավորության դեմ պայքարի նպատակով ներդրված քաղաքացիական դատավարության կարգով գույքի բռնագանձման կառուցակարգերի համատեքստին վերաբերող իրավունքի զարգացմամբ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներում միջամտության համաչափության պահանջի բաղադրիչ է դիտարկվել, մասնավորապես, բռնագանձման ենթակա գույքի և բռնագանձման վարույթի համար հիմք հանդիսացող հանցանքի միջև կապի առկայությունը, որի առնչությամբ, մասնավորապես՝ «Յորդանովն ընդդեմ Բուլղարիայի» գործով այս դատարանը նշել էր, որ որպեսզի գույքից անարգել օգտվելու իրավունքին միջամտությունը համապատասխանի 1-ին Արձանագրության 1-ին հոդվածի պահանջներին, ներպետկան դատարանից ակնկալվում է, որ այն տրամադրի այն հանցանքի կամ զանցանքի վերաբերյալ որոշ տվյալներ, որի կատարման արդյունքում է ենթադրաբար ձեռք բերվել բռնագանձման առարկա գույքը, և ցույց տա, որ ողջամտորեն հնարավոր էր կապ այդ իրավախախտման և խնդրո առարկա գույքի միջև³⁴:

159. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը հիշեցնում է, որ իր՝ 2025 թվականի փետրվարի 11-ի ՄԴՈ-1769 որոշմամբ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթի վերաբերյալ նշել էր.

«Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված սահմանադրական հիմնական իրավունքի կամ ազատության «սահմանափակման սահմանափակման» հիմնարար կանոնը նախատեսում է սահմանադրական հիմնական իրավունքի կամ ազատության սահմանափակման շրջանակը՝ որպես դրա առավելագույն սահման արձանագրելով Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված սահմանափակման չափը: Սահմանադրական սույն կանոնը տարածվում է յուրաքանչյուր սահմանադրական հիմնական իրավունքի կամ ազատության նկատմամբ և չի նախատեսում հիմնական իրավունքների և ազատությունների ցանկից որևէ բացառություն, որով հստակորեն սահմանազծում է հանրային իշխանության կողմից սահմանադրական որևէ իրավունքի կամ ազատության սահմանափակման կամ դրան միջամտության առավելագույն թույլատրելի սահմանը: Հետևաբար՝ մարդու սահմանադրական հիմնական իրավունքների կամ ազատությունների պաշտպանության հարցում Սահմանադրության և միջազգային իրավունքի հարաբերակցության այս հիմնարար սահմանադրական կանոնի ուժով Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրով սահմանված որևէ հիմնական իրավունքի խախտում ինքնաբերաբար Սահմանադրությամբ նախատեսված համապատասխան հիմնական իրավունքի կամ ազատության սահմա-

³² Համաշխարհային բանկի՝ սույն որոշման կայացման պահին հայտնի վերջին տվյալը:

³³ Հայաստանում մեկ շնչին ընկնող տարեկան զուտ ազգային եկամուտի (net national income per capita) մասով

Համաշխարհային բանկի վիճակագրական տվյալները տե՛ս [այստեղ](#):

³⁴ *Yordanov and others v. Bulgaria*, nos. [265/17](#), [26473/18](#), § 124, 26 September 2023:

նախական կամ այլ միջամտության առավելագույն թույլատրելի սահմանի խախտում է: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով նախատեսված իրավունքի կամ ազատության պաշտպանության սահմանը համապատասխան հիմնական սահմանադրական իրավունքի կամ ազատության պաշտպանության «նվազագույն նշանդն» է, որի խախտումը ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրի, այլև Սահմանադրության խախտում է»³⁵:

160. Հետևաբար՝ վերը նշված գործոնները, այնուամենայնիվ, սեփականության հիմնական իրավունքի սահմանափակման «*նվազագույն նշանդն*» ՄԻԵԴ վճռով սահմանված լինելու պայմաններում, նույնիսկ իրենց ամբողջության մեջ չեն կարող ապահովել Օրենքով հետապնդվող՝ հանցավորության դեմ պայքարի նպատակով դրանով նախատեսված միջամտության համաչափությունը, եթե Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերի՝ 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ համակցության մեջ, մեկնաբանությունը չպարունակի բռնազանձման ենթակա գույքի՝ համապատասխան հանցանքի հետ այնպիսի կապը հիմնավորելու պահանջ, որը ներառում է տվյալ անձին վերագրվող հանցանքի՝ իր համար տնտեսական օգուտ գեներացնելու հնարավորությունը:

161. Անձին վերագրվող հանցանքի՝ իր համար տնտեսական օգուտ գեներացնելու հնարավորությունն Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերից մեկի հիմքում ընկած հանցանքի արդյունքում տնտեսական օգուտ ձեռք բերելու հնարավորությունն է: Ընդ որում, հաշվի առնելով Օրենքով նախատեսված գույքի բռնազանձման ընթացակարգի ներդրման անհրաժեշտության վերաբերյալ հիմնավորումները, մասնավորապես՝ հանցավոր գործունեության ընթացքում ձեռք բերվող գույքի բռնազանձման համար քրեական դատավարության ընթացքում պահանջվող բարձր ապացուցողական շեմի առկայությամբ պայմանավորված՝ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքը շրջանառությունից դուրս բերելու և, հետևաբար, հանցավորության տնտեսական գրավչությունը նվազեցնելու նպատակներին հասնելու դժվարությունները³⁶ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հանցանքից տնտեսական օգուտ ստանալու հանգամանքի հիմնավորման համար քրեական դատավարությունում գույքի բռնազանձման նպատակով կիրառվող ապացուցողական շեմը կիրառելի չէ Օրենքով նախատեսված ընթացակարգերով գույքի բռնազանձման համար: Այսինքն՝ պատասխանողի գույքի՝ Օրենքի համաձայն բռնազանձման մասին եզրահանգման համար անհրաժեշտ չէ, որ այն հիմնված լինի հանցանքի հետ այնպիսի պատճառահետևանքային կապի վրա, որի առկայությունը պետք է հաստատված լինի «*հիմնավոր կասկածից անդին*» ապացուցողական շեմի բավարարմամբ, որովհետև Օրենքով նախատեսված ընթացակարգի նպատակը չէ հանցավոր վարքագծի հաստատումը քրեական իրավունքի նպատակների համար, այլ՝ որոշ հավաստիությամբ ցույց տալը, որ բռնազանձման ենթակա գույքը կարող էր գեներացված լինել հանցավոր վարքագծի արդյունքում³⁷: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը եզրակացնում է, որ Օրենքով նախատեսված կառուցակարգի գործադրմամբ բռնազանձվելիք գույքի՝ հանցանքի հետ կապն անձի դրսևորած վարքագծի պայմաններում որոշակի ողջամիտ հավաստիությամբ խնդրո առարկա գույքի հանցանքի արդյունքում ստացված լինելու հավանականությունն է: Այսինքն՝ (1) քաղաքացիական դատավարության ընթացքում իր գույքի ձեռքբերումն օրինական եկամուտներով հիմնավորելու՝ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված բոլոր ընթացակարգային երաշխիքներն

³⁵ Սահմանադրական դատարանի 2025 թվականի փետրվարի 11-ի [ՍԴՈ-1769](#) որոշում, կետ 58:

³⁶ Տե՛ս [Խոփոքաշավական կարծիք](#), կետ 35:

³⁷ Տե՛ս համեմատության համար *Mandev and others v. Bulgaria*, nos. [57002/11 and 4 others](#), § 108, 21 May 2024:

ապահովված լինելու և (2) գույքի նկատմամբ Օրենքով առաջադրվող նվազագույն արժեքային շեմի բավարարվածության պայմաններում, համապատասխան հանցանքից տնտեսական օգուտ ստանալու հնարավորությունն այն հանգամանքն է, որն ամրապնդում է գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը՝ անաչառ և տեղեկացված դիտորդի աչքում ավելի հավանական դարձնելով այն, որ գույքը, որի ձեռքբերման օրինականությունը չի հիմնավորվել օրինական եկամուտներով, ունի ապօրինի, քան՝ օրինական ծագում: Արդյունքում՝ պատասխանողի կողմից՝ իր գույքի ձեռքբերման օրինականությունը չհիմնավորելու բացասական հետևանքները կրելը, Օրենքով նախատեսված մյուս պայմանների բավարարված լինելու դեպքում, համաչափ կլինի Սահմանադրության 78-րդ հոդվածի իմաստով:

162. Վերը նշված գործոնների հաշվառմամբ՝ Օրենքով նախատեսված՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը քաղաքացիական դատավարության կարգով բռնագանձելու ընթացակարգը Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ պիտանի է հանցավորության դեմ պայքարի նպատակի համար, քանի որ այն էականորեն նվազեցնում է Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետում թվարկված հանցանքների տնտեսական գրավչությունը և ազդեցիկ ուղերձ է պարունակում հանցավոր մտադրություն ունեցող անձանց առ այն, որ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքից օգտվելը նույնիսկ տարիներ անց դադարեցվելու է:

163. Օրենքով նախատեսված՝ քաղաքացիական դատավարության կարգով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ընթացակարգը, միաժամանակ, նաև անհրաժեշտ գործիքակազմ է՝ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքը տնտեսական շրջանառությունից դուրս բերելու համար: Դրան զուգահեռ, քրեական դատավարության կարգով գույքի բռնագրավման և այլ կերպ բռնագանձման գործիքակազմերը, ինչպես արդեն նշվել է սույն որոշման 111-րդ կետում, չունեն արդյունավետության այն աստիճանը, ինչը միջազգային լավագույն փորձը վերագրում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի քաղաքացիական բռնագանձումների կառուցակարգերին:

164. Միաժամանակ, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման կառուցակարգը և դրա գործադրման համար նախատեսված համապատասխան ընթացակարգը Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերով (տե՛ս սույն որոշման 124-125-րդ կետերը) ստանձնված պարտավորությունների իմաստով ուղղակիորեն որպես պիտանի և անհրաժեշտ գործիքակազմ են դիտվում նաև հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի շրջանառությունը կանխելու և այն բռնագանձելու հարցերում Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային համագործակցության շրջանակում ունեցած պարտավորությունների կատարման համար:

165. Ի վերջո, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքով հետապնդվող՝ հանցավորության դեմ պայքարի նպատակի շրջանակում (1) Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված հանցանքներից որևէ մեկին Օրենքի իմաստով առնչություն ունեցող անձից (2) հայցը ներկայացնելու պահի դրությամբ 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամի արժեքը գերազանցող և (3) օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող՝ պատասխանողին վերագրվող հանցանքին առնչվող այն գույքի բռնագանձումը, որի ձեռքբերման օրինականության հիմնավորման համար պատասխանողի արդար դատաքնության իրավունքն ապահովված լինելու պայմաններում՝ վերջինս չի հիմնավորում իր գույքի ձեռքբերման օրինականությունը, խնդրահարույց չէ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի՝ 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սկզբունքի տեսանկյունից:

166. Հետևաբար՝ սույն որոշման 160-161-րդ կետերում նախատեսված՝ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-4-րդ կետերի և 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համակցված մեկնաբանությամբ համաչափության պահանջը 2-րդ նպատակի շրջանակներում պահպանված է:

7. Սեփականության իրավունքի ներքո այլ հարցեր

167. Կոռուպցիայի դեմ պայքարի նպատակով սեփականության իրավունքին միջամտության համաչափության առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Օրենքով գույքի բռնագանձման թույլատրելիության ժամանակային սահմանափակում չի նախատեսվում: Այս իմաստով ինքնին հասկանալի է, որ սույն որոշման 104-118-րդ կետերում նկարագրված հանրային շահի հետապնդման նպատակով նման ժամանակային սահմանափակումների նախատեսումը մինչև Օրենքի ուժի մեջ մտնելը ձեռք բերված գույքի բռնագանձման հարցում կնշանակել առհասարակ Օրենքը չտարածել մինչդրա ուժի մեջ մտնելը ձեռք բերված գույքի նկատմամբ: Սակայն պետք է նկատել նաև, որ նման վաղեմության ժամկետ նախատեսված չէ նաև Օրենքի ուժի մեջ մտնելու մեկնակետից կամ հետագա որևէ պահից հաշվարկված:

168. Թեպետ Դիմողը սույն հարցը չի բարձրացրել իր հիմնավորումներում, սակայն այն ուղղակիորեն կապված է Դիմողի կողմից առաջադրված՝ ուսումնասիրվող ժամանակահատվածը մինչև 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ը տարածելու՝ Դատախազության հայեցողական լիազորության հետ այն իմաստով, որ Օրենքով ուսումնասիրություն սկսելու վաղեմության որևէ ժամկետ նախատեսված չլինելու պայմաններում Օրենքի գործողության ընթացքում շարունակաբար երկարելու է բռնագանձման ենթակա գույքի ձեռքբերման և դրա առնչությամբ Օրենքով նախատեսված իրավական վարույթների միջև ընկած ժամանակահատվածը³⁸: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ սույն որոշման 147-րդ կետով նախատեսված օբյեկտիվ չափանիշը, այսինքն՝ բռնագանձումը միայն պաշտոնավարման պահից հետո ձեռք բերված համապատասխան գույքի վրա տարածելն ինքնին սահմանափակում է հնարավոր կամայականությունների պատուհանը՝ կապված նրա հետ, որ պաշտոնատար անձի՝ բռնագանձման ենթակա գույքի շրջանակը կարող է սահմանագծվել դատախազի հայեցողությամբ՝ կախված ուսումնասիրվող ժամանակահատվածի վերաբերյալ վերջինիս որոշումից:

169. Այդուհանդերձ, սրանով չի լուծվում այն խնդիրը, թե Օրենքն ուժի մեջ մտնելու պահից ի վեր պաշտոնատար անձի գույքը դեռ որքան ժամանակ հետո կարող է Օրենքի իմաստով բռնագանձման ենթակա լինել: Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ժամանակի ընթացքին զուգահեռ նման ժամկետային վաղեմության բացակայությունը հղի է կոնկրետ անձի համար իր գույքի կազմի առնչությամբ անորոշության ձևավորման վտանգով, որը թեպետ վերացական ստուգման շրջանակում Սահմանադրական դատարանի կողմից քննարկել հնարավոր չէ՝ կոնկրետ փաստական հանգամանքների նկատմամբ Օրենքի նորմերի կիրառման ընթացքում դրանց տրված մեկնաբանության բացակայության պատճառով, սակայն որքան ժամանակը հոսում է, այնքան անձի համար ավելի առարկայական են դառնալու իր գույքի առնչությամբ անորոշությունից բխող հետևանքները: Հետևաբար՝ սա մի հանգամանք է, որն ինքնին բավարար չէ Օրենքի համապատասխան դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ եզրակացության հանգելու համար, սակայն պետք է անմիջապես հայտնվի օրենսդրի ուշադրության կենտրոնում:

170. Այս առումով Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդիրը պարտավոր է համաչափ և կանխատեսելի կարգավորումներով որոշակիացնել Օրենքով նախա-

³⁸ Տե՛ս նույն մտահոգության մասին նաև [Խոփոքատվական կարծիքում](#), կետ 53:

տեսված ժամանակահատվածը Օրենքի ընթացակարգերի կիրառման համար վաղեմություն սահմանելու նպատակով՝ ի միտն ունենալով ժամանակային երկու պայմանական ռեժիմները՝ (1) Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց առաջ և (2) Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո: Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց առաջ ձեռք բերված գույքի առնչությամբ խոսքն այնպիսի կարգավորումների մասին է, որոնք անհրաժեշտ են այդ գույքի բռնագանձման վարույթ նախաձեռնելու համար ողջամիտ առավելագույն ժամկետ (սկսած Օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից) սահմանելու համար: Մյուս դեպքում՝ Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո ձեռք բերված գույքի առնչությամբ հարկ է նախատեսել կարգավորումներ, որոնք կսահմանեն այն հնարավոր առավելագույն և ողջամիտ ժամկետը (հաշված, օրինակ, գույքի ձեռքբերման և/կամ պաշտոնատար անձի պաշտոնավարման ավարտի պահից), որը լրանալուց հետո տվյալ գույքի նկատմամբ Օրենքով նախատեսված ընթացակարգերի կիրառման վաղեմություն պետք է գործի:

171. Ինչ վերաբերում է Դիմողի այն հարցադրմանը, որ անորոշ է, թե Օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահից հետո որքան ժամանակահատվածում Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով կարող է սկսվել ուսումնասիրությունը, ապա Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Դիմողի առաջադրած խնդիրն իր լուծումն ստանում է Օրենքի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, 34-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համակցված ուսումնասիրությամբ, որի արդյունքում ակնհայտ է դառնում, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով ուսումնասիրությունը Դատախազության համապատասխան ստորաբաժանումը կարող է սկսել միայն մինչդատական քրեական վարույթի օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազի տեղեկացումը և դրա առնչությամբ համապատասխան փաստաթղթերն ստանալու պահից: Իր հերթին, մինչդատական քրեական վարույթի օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազի մոտ, Օրենքի 34-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքով, նման պարտականությունը ծագում է, եթե Օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսված հիմքն առկա է Օրենքի 4-րդ հոդվածի ուժի մեջ մտնելու դրությամբ մինչդատական կամ դատական վարույթում գտնվող գործով կամ ի հայտ է եկել նույն օրենքի 4-րդ հոդվածն ուժի մեջ մտնելուց հետո: Այսինքն՝ Օրենքի 4-րդ հոդվածի ուժի մեջ մտնելու դրությամբ մինչդատական կամ դատական վարույթում գտնվող գործով մեղադրական դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից 10-օրյա ժամկետում մինչդատական քրեական վարույթի նկատմամբ հսկողություն իրականացնող դատախազի ուղարկված նյութերի հիման վրա իրավասու մարմինը 10-օրյա ժամկետում որոշում է կայացնում ուսումնասիրություն սկսելու կամ ուսումնասիրություն չնախաձեռնելու մասին:

172. Ինչ վերաբերում է Դիմողի այն պնդմանը, որ Օրենքով սահմանված է փոխկապակցված անձանց չափազանց լայն շրջանակ, որով և հնարավորություն է ստեղծվում անձանց լայն շրջանակի հիմնական իրավունքների ինտենսիվ միջամտության համար նույնիսկ նրանց և որևէ պաշտոնատար անձի կամ որևէ գործարքի հետ հեռավոր կապի պայմաններում, ապա Սահմանադրական դատարանն իրավական դրույթի՝ կոնկրետ գործով կիրառման հանգամանքների բացակայության պայմաններում Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-10-րդ կետերում թվարկված անձանց շրջանակի վերաբերյալ Դիմողի գուտ պնդումը չի կարող բավարար համարել իրավական դրույթի՝ Սահմանադրությանն անհամապատասխանության եզրահանգման համար:

III. ՀԵՏԱԴԱՐՁ ՈՒԺԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ԱՐԳԵԼՔԻՆ ՕՐԵՆՔԻ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

173. Դիմողը նշում է, որ Օրենքն անձի վրա դնում է իր գույքի ձեռքբերումն օրինական եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ տվյալներով հիմնավորելու այնպիսի պարտականություն, որը չի եղել նախկինում՝ մինչև վիճարկվող Օրենքի ընդունումը: Քանի որ օրենքի ընդունումից առաջ ավարտված փաստակազմի վրա (գույքի ձեռքբերումը) տարածվում են նոր իրավական հետևանքներ, ապա առկա է օրենքի իրական (իսկական) հետադարձ ուժի կիրառում: Դիմողի համոզմամբ՝ որպեսզի անձն Օրենքով նախատեսված պահանջների հաշվառմամբ կարողանա հիմնավորել իր եկամուտները, նա պետք է պահպանած լինի դրանց վերաբերյալ փաստաթղթեր կամ այլ հիմնավորող տեղեկություններ, ինչը նախկինում որևէ նորմատիվ իրավական ակտով պահանջված չի եղել:

174. Իր լրացուցիչ բացատրություններում Դիմողը նշում է, որ իր կողմից բարձրացվում է Օրենքի հետադարձ գործողության վերաբերյալ հստակ խնդիր, որը ոչ թե վերաբերում է ենթադրաբար ապօրինի ծագում ունեցող գույքի նկատմամբ օրենքի հետադարձ ուժով կիրառությանը, այլ նրան, որ Օրենքով անձի վրա դրվում է գույքի ձեռքբերման օրինականությունն ապացուցելու պարտականություն, որը նախկինում որևէ իրավական ակտով անձը չի ունեցել: Ամփոփելով՝ Դիմողը գտնում է, որ Օրենքը ոչ միայն ունի հետադարձ ուժ, այլ նաև նախկինում ավարտված փաստակազմի հետ կապված անձի վրա դնում է նոր պարտավորություններ և վատթարացնում է անձի իրավական վիճակը:

2. Պատասխանող

175. Պատասխանողը կարծում է, որ Օրենքն ինքնին չի ստեղծել պատասխանատվության նոր տեսակ անձի կողմից ապօրինի ճանապարհով գույքի ձեռքբերման համար և դրանով իսկ չի վատթարացրել անձի իրավական վիճակը, այլ ընդամենը փոփոխել է գույքի բռնագանձման դատավարական գործիքները: Այսինքն՝ տվյալ պարագայում, ըստ Պատասխանողի, առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման ինստիտուտի ներդրումն ավելի շուտ դատավարական, ընթացակարգային փոփոխություն է, քան նյութական:

176. Ամփոփելով վերոգրյալի առնչությամբ իր դիրքորոշումները՝ Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքի կիրառելիությունը ժամանակի մեջ համապատասխանում է միջազգային չափանիշներին, իսկ դրա դրույթները չունեն հետադարձ ուժ Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի իմաստով և վերաբերում են չնայած նախկինում ծագած, բայց բացառապես Օրենքի ընդունման պահին շարունակվող իրավահարաբերություններին:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

177. Օրենքի՝ Դիմողի կողմից վկայակոչած դրույթների՝ Սահմանադրությանն անհամապատասխանության վերաբերյալ փաստարկներ ներկայացված են Սահմանադրության 73-րդ հոդվածով նախատեսված՝ օրենքների և այլ իրավական ակտերի հետադարձ ուժի արգելքի ներքո, համաձայն որի՝

«1. Անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքները և այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ չունեն:

2. Անձի իրավական վիճակը բարելավող օրենքները և այլ իրավական ակտերը հետադարձ ուժ ունեն, եթե դա նախատեսված է այդ ակտերով»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

178. Սահմանադրությամբ սահմանված՝ անձի իրավական վիճակը վատթարացնող իրավական ակտերի հետադարձ իրավական ուժի ուժի արգելքի՝ Օրենքների դրույթների նկատմամբ կիրառելիության հարցի վերլուծությունը Սահմանադրական դատարանն սկսում է սույն որոշման 131-134-րդ կետերում արտահայտված դիրքորոշումներից, որոնք հավասարապես վերաբերելի են Դիմողի կողմից Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի ներքո ներկայացրած հիմնավորումներին:

179. Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված արգելքի նպատակն է կանխել անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքի հետադարձ ուժը: Վիճարկվող Օրենքով սահմանված կառուցակարգերն ու ընթացակարգերն այն մասին են, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը բռնագանձվում է հօգուտ Հայաստանի Հանրապետության, այսինքն՝ դրանով նախատեսված միջամտությունը կատարվում է այն գույքի հանդեպ, որի նկատմամբ սեփականության իրավունքը չի ծագել օրինական հիմքով, ինչն իր հերթին չի վերացնում այդպիսի գույքի նկատմամբ սահմանադրական պաշտպանությունը հետադարձորեն, քանի որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը, ինչպես նշվեց վերը, առհասարակ Սահմանադրության կամ այլ իրավական պաշտպանության ներքո երբևէ չի գտնվել:

180. Վիճարկվող Օրենքով սահմանված՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթով ապացուցման պարտականության վերաբերյալ դրույթներն ունեն ընթացակարգային բնույթ և չեն պարունակում այնպիսի նյութական իրավունքի սահմանափակում, որը մինչ Օրենքն ուժի մեջ մտնելն ունեցել է սահմանադրական պաշտպանություն: Օրենքի վիճարկվող դրույթները միտված են սահմանելու այն կանոնները, որոնց հիման վրա յուրաքանչյուր գործով իրավակիրառը պետք է եզրահանգի սեփականության հիմնական իրավունքի համար հիմք հանդիսացող «օրինական» որակի առկայության կամ բացակայության մասին: Այլ կերպ՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքով կանոնակարգվում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ընթացակարգը:

181. Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանն Օրենքի՝ Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասին համապատասխանության հարցի համատեքստում գտնում է, որ ապացուցման բեռին վերաբերող Օրենքի դրույթները ոչ թե անձի համար նախատեսում են Օրենքի ընդունմանը նախորդող որևէ ժամանակահատվածին վերաբերող նյութական պարտականություններ, այլ կարգավորում են այն փաստական հանգամանքների հաստատման կանոնները, որոնց հետ Օրենքը կապում է գույքի ձեռքբերման օրինականության հարցը:

182. Օրենքի հետադարձ ուժին վերաբերող հարցի առնչությամբ Վենետիկի հանձնաժողովը Խորհրդատվական կարծիքում նշել է.

«Խորհուրդ է տրվում տարբերակել հետադարձ ուժի հետևյալ տեսակները. Օրենքներ, որոնցով նախատեսվում է միջամտություն նախկինում տեղի ունեցած իրադարձություններին, և օրենքներ, որոնցով նախատեսվում է միջամտություն նախկինում սկիզբ առած և ներկայումս ընթացքի մեջ գտնվող իրավիճակներին: Առաջին դեպքում հետադարձ ուժի արգելքն ավելի խիստ է, մինչդեռ երկրորդի դեպքում հնարավոր է ցուցաբերել առավել ճկուն մոտեցում, եթե միջամտությունը չափազանցված չէ:

(...) Խնդրո առարկա Օրենքը նախատեսում է միջամտություն ոչ թե բացառապես անցյալում տեղի ունեցած, այլ ներկայումս ընթացող իրադարձություններին. ապօրինի ծագում ունեցող գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ծագել է անցյալում, բայց դեռ շարունակում է գործել: Ապօրինի կերպով ձեռք բերված գույքից չզրկվելու

ակնկալիքն առավել նվազ նշանակություն ունի, քան անարդար հարստացման հանգամանքը «շտկելու» հանրային շահը³⁹»:

183. Անդրադառնալով առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման օրենսդրության՝ մինչև դրա ընդունումը ձեռք բերված գույքի նկատմամբ տարածման հարցին ՄԻԵԴ-ը «*Գոգիտիձեն և այլք ընդդեմ Վրաստանի*» (*Gogitidze and others v. Georgia*) գործով նշել է, մասնավորապես, հետևյալը.

«Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության [1-ին] հոդվածը սովորաբար չի կարող այնպես մեկնաբանվել, որ խոչընդոտի օրենսդրին շարունակվող փաստական իրավիճակները կամ իրավահարաբերությունները հետադարձորեն գործող դրույթներով նորովի կարգավորելու միջոցով վերահսկողություն իրականացնել սեփականության օգտագործման նկատմամբ կամ այլ կերպ միջամտել գույքային իրավունքներին⁴⁰»:

184. Ներկայացված իրավական վերլուծությունների լույսի ներքո՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ անկախ այն հանգամանքից, որ գույքը ձեռք է բերվել մինչև Օրենքի ուժի մեջ մտնելը, այն ինչքան հանդիսացել է ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված՝ օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող մինչև Օրենքի ընդունումը, այնքան էլ շարունակվելու է այդպիսին հանդիսանալ Օրենքի ընդունումից հետո: Հետևաբար՝ օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքն անձին պատկանելու իրավիճակը կարող է սկսել տեղ գտնել մինչև Օրենքի ընդունումը, սակայն շարունակվել նաև Օրենքի ընդունումից հետո:

185. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ Օրենքը ոչ թե միջամտում է անցյալում տեղի ունեցած, այլ դրա ընդունումից հետո էլ շարունակվող՝ օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքն անձին պատկանելու դրությանը: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը եզրակացնում է, որ Օրենքը, միջամտելով թեև նախկինում սկսված, սակայն դրա ընդունումից հետո շարունակվող և առկա դրությանը, Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով հետադարձ գործողության հատկանիշ չունի:

186. Վերը հիշատակված «*Գոգիտիձեն և այլք ընդդեմ Վրաստանի*» գործով ՄԻԵԴ-ն առանց մեղադրական դատավճռի գույքի բռնագանձման վերաբերյալ օրենսդրության՝ մինչև դրա ընդունումը ձեռք բերված գույքի նկատմամբ տարածման հարցի առնչությամբ նշել է նաև, որ «[Բ]նարկման առարկա փոփոխությունը երկրում ընդունված առաջին օրինագիծը չէր, որը պահանջում էր հանրային ծառայողներին պատասխանատվության ենթարկել իրենց հարստության չհիմնավորված ծագման համար: Հետևաբար՝ դեռևս 1997 թվականից (...) օրենքը կարգավորում էր այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են կոռուպցիոն հանցագործությունները և հանրային ծառայողների պարտականությունը հայտարարագրելու և հիմնավորելու իրենց և իրենց մերձավոր շրջապատի ունեցվածքի աղբյուրները (...): Այսպիսով 2004 թվականի փետրվարի 13-ի փոփոխությունն ուղղակի նորովի է կարգավորել արդեն իսկ գոյություն ունեցող հակակոռուպցիոն իրավական չափանիշների գույքային կողմը»⁴¹:

187. Վկայակոչելով սույն որոշման 115-116-րդ կետերում Սահմանադրական դատարանի վերլուծությունները և դրանց հիմքում ընկած հանգամանքները, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում Օրենքի իմաստով պաշտոնատար անձինք մշտապես պարտավորված են եղել գերծ մնալ ոչ օրինական հիմքով եկամուտներ ստանալուց, ինչպես նաև ժամանակի կոնկրետ պահից հիմնավորել և հայտարարագրել իրենց եկամուտները և դրանց աղբյուրները: Հետևաբար՝ Օրենքի

³⁹ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 11, կետեր 45, 48:

⁴⁰ Տե՛ս *Gogitidze and others v. Georgia*, no. [36862/05](#), §99, 12 May 2015:

⁴¹ Տե՛ս նույն տեղում:

ընդունմամբ չէ, որ սահմանափակվել է պաշտոնատար անձանց և իրենց մերձավոր շրջապատի անձանց՝ օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույքի պաշտպանությունը: Օրենքով ընդամենը ներդրվել են ընթացակարգեր, որոնք ուղղված են ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված գույքը սույն որոշման 101-րդ կետում նշված հանրային շահերից մեկի բավարարման նպատակով բռնագանձմանը:

188. Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանը պաշտոնատար անձանցից կամ նրանց հետ փոխկապակցված անձանցից ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման առնչությամբ եզրակացնում է, որ Օրենքով ընդամենը կարգավորվում է օրինական ծագում չունեցող գույքը վերջիններիս պատկանելու ոլորտում գոյություն ունեցող իրավական պահանջների գույքային կողմը՝ նախատեսելով, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը բռնագանձվում է հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության:

189. Սահմանադրական դատարանը շեշտում է, որ ասվածը լիովին տարածելի է նաև Օրենքով նախատեսված կառուցակարգերի գործադրմամբ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի բռնագանձման հարցի նկատմամբ: Օրենքի ընդունմամբ չէ, որ դադարեցվում է հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույք ունենալու իրավունքը: Այդպիսի իրավունք Հայաստանի Հանրապետությունում երբևէ ճանաչված և պաշտպանված չի եղել:

190. Վերոգրյալ պատճառաբանություններով Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Դիմողի կողմից ներկայացած հիմնավորումների շրջանակում Օրենքը համապատասխանում է Սահմանադրության 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջին:

IV. ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

191. Իրականացնելով վիճարկվող կարգավորումների վերլուծություն՝ Դիմողը գտնում է, որ իրավասու մարմնի կողմից Օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված ուսումնասիրություն սկսելու մասին որոշումը և Օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված սահմանելու վերաբերյալ որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորություն չնախատեսելը խախտում է Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով երաշխավորված անձի արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքը:

192. Անդրադառնալով Պատասխանողի՝ դատարանում ապացույցների թույլատրելիությունը վիճարկելու իրավական հնարավորության վերաբերյալ պնդմանը՝ Դիմողը նշում է, որ Օրենքը չի նախատեսում որևէ կարգավորում, որով կհաստատվեր, որ դատական քննության փուլում դատարանն իրավասու է անդրադառնալու ուսումնասիրություն սկսելու մասին կամ ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված սահմանելու վերաբերյալ որոշումներին և գնահատելու դրանց իրավաչափությունը:

193. Դիմողի համոզմամբ՝ գործի նյութերին ծանոթանալու համար սահմանված ժամկետի ավարտից հետո Օրենքն իրավասու մարմնի համար չի նախատեսում դատարան դիմելու համար որևէ ժամկետային սահմանափակում, ինչի արդյունքում անձը երկու տարվա ընթացքում զրկված է լինում ուսումնասիրություն սկսելու որոշման և ուսումնասիրության ժամկետի երկարաձգման մասին որոշման իրավաչափությունը դատական կարգով վիճարկելու հնարավորությունից:

2. Պատասխանող

194. Պատասխանողը նշում է, որ ուսումնասիրության ամբողջ ընթացքը բովանդակային առումով ներկայացնում է հայցի նախապատրաստում, որպիսի գործընթացը, ի տարբերություն այլ հայցատեսակների նախապատրաստման գործընթացների, կանոնակարգված է օրենքով: Մինչև ժամանակ հայցի նախապատրաստման գործընթացի՝ օրենքով ամրագրված լինելը չի նշանակում, որ իրավասու մարմինն ստանձնում է քրեական արդարադատության կամ վարչարարության իրականացման գործառնություն:

195. Պատասխանողի կարծիքով՝ ոչինչ չի խանգարում քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում պատասխանողի կարգավիճակ ունեցող անձին դատարանում վիճարկել ցանկացած ապացույցի թույլատրելիությունը, հետևաբար՝ անձանց համար օրենսդրությամբ երաշխավորված են իրավասու մարմնի կողմից օրենքի խախտումները դատական կարգով վիճարկելու բավարար հնարավորություններ, ուստի՝ Օրենքի դրույթները չեն հակասում Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով երաշխավորված արդյունավետ պաշտպանության իրավունքին:

Բ. Կիրառելի սահմանադրական իրավունքը

196. Սահմանադրության 61-րդ հոդված՝ «Դատական պաշտպանության իրավունքը և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային մարմիններ դիմելու իրավունքը».

« 1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:
(...)»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

197. Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետը հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունը (ուսումնասիրությունը) սահմանում է որպես «ընթացակարգ, որն ուղղված է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության, դրա ծավալների և շահագրգիռ անձանց շրջանակի վերաբերյալ տվյալներ ձեռք բերելուն»: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետը սահմանում է, որ «ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթ՝ (...), որն սկսվում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրություն սկսելու վերաբերյալ որոշման կայացմամբ, ներառում է գույքի քաղաքացիական բռնագանձման հայցի հարուցումը և ավարտվում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի վերաբերյալ օրինական ուժի մեջ մտած եզրափակիչ դատական ակտով կամ սույն օրենքով նախատեսված այլ հիմքերով»: Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասից հետևում է, որ ուսումնասիրությունը սահմանափակվում է (1) անձին պատկանող գույքի, դրա գտնվելու վայրի, ձեռքբերման աղբյուրների, (2) դրա ձեռքբերման պահի և ուսումնասիրության իրականացման դրությամբ գույքի շուկայական արժեքի, (3) գույքի՝ այլ տեսակի գույքի վերափոխմանը և գույքի օգտագործումից ստացվածի, (4) գույքը ձեռք բերողի եկամուտների և ծախսերի, ներառյալ՝ ապրուստի միջին ամսական ծախսերը, (5) գույքի առնչությամբ կնքված գործարքների, (6) այլ անձանց իրավունքներով գույքի ծանրաբեռնվածության հարցերի առնչությամբ նյութերի հավաքագրմամբ:

198. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ցանկացած քաղաքացիական գործի հարուցմանը կարող են նախորդել նախապատրաստական գործողություններ, որոնք առաջին հերթին ուղղված են հայցվոր կողմի մոտ հայցի հարուցման

նպատակահարմարության վերաբերյալ համոզմունքի ձևավորմանը, ինչպես նաև դրա համար անհրաժեշտ և հետագա հայցի հիմքում դրվելիք տվյալների/այությունների ձեռքբերմանը, և գույքի քաղաքացիական բռնագանձման հայցի հարուցման դեպքն այս առումով բացառություն չէ:

199. Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթն ունի քաղաքացիական դատավարական բնույթ, և Դատախազությունը, հանդիսանալով հայցվոր կողմ, ինչպես քաղաքացիական հայց հարուցող ցանկացած այլ սուբյեկտ, իրականացնում է նախապատրաստական գործողություններ՝ միտված հայցի հարուցման նպատակահարմարության գնահատականի ձևավորմանը և հայցը հիմնավորելու համար անհրաժեշտ ապացույցներ ձեռք բերելուն, որին միայն հաջորդում է հայցի հարուցումը և դրա պաշտպանությունը դատարանում: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ ի տարբերություն այլ հայցերի՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի նախապատրաստման գործընթացն ստացել է օրենսդրական կարգավորում, այսինքն՝ սահմանվել է հայցի նախապատրաստման ընթացակարգը:

200. Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության իրավական կարգավորումը և դրանով իսկ այդ գործընթացին իրավական ձևականություն հաղորդելը չեն փոխում դրա բնույթը, այն է՝ քաղաքացիական հայցի նախապատրաստումը: Դատախազությունը, ուսումնասիրության շրջանակներում բացառապես իրականացնելով Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված տեղեկությունների հավաքագրում, նախապատրաստում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցը՝ այն դատարան ներկայացնելու և դատարանում պաշտպանելու նպատակով: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի նախապատրաստմանը, հաշվի առնելով հայցվոր կողմի պետական մարմին հանդիսանալու հանգամանքը, ընթացակարգային կարգավորում տալը մի կողմից՝ միտված է պետական մարմնի գործունեության կանոնակարգմանը, մյուս կողմից՝ շահագրգիռ անձանց համար գործընթացի կանխատեսելիության և նրանց՝ այս համատեքստում ուշադրության արժանի շահերի հաշվառման ապահովմանը: Սակայն ամեն դեպքում, ինչպես արդեն իսկ նշվեց, Դատախազությունն ուսումնասիրության միջոցով, ինչպես քաղաքացիական հայց ներկայացնող ցանկացած այլ սուբյեկտ, իրականացնում է հայցի հարուցման նախապատրաստում:

201. Անդրադառնալով Դիմողի պնդմանն առ այն, որ Օրենքը չի նախատեսում ուսումնասիրություն սկսելու որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորություն, Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նշել, որ ինքնին ուսումնասիրություն սկսելու որոշումը չունի անհատական իրավունքին կամ ազատությանը միջամտության ազդեցություն: Այս որոշման կայացմամբ մեկնարկում է հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրությունը (այլ կերպ՝ հայցի հարուցման նախապատրաստումը), ինչը կարող է ավարտվել թե՛ հայցի հարուցմամբ, թե՛ հայցի հարուցումից հրաժարումով: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ուսումնասիրություն սկսելու մասին որոշումն ինքնին չի միջամտում շահագրգիռ անձանց իրավունքներին կամ ազատություններին, Օրենքի հիման վրա քննվող վարույթի շրջանակներում այդ որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորության բացակայությունը չի կարող հանգեցնել անձի՝ իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի խախտմանը:

202. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ նաև ուսումնասիրություն սկսելուց հետո անձանց իրավունքների դատական պաշտպանության մեխանիզմներին: Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը նախ՝ նշում է, որ Օրենքով նախատեսված վարույթի նպատակն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձումն է, որպիսի միջամտության իրավաչափության հարցին Սահմանադրական դատարանը վերն արդեն անդրադարձել է (տե՛ս սույն որոշման բաժին 2): Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Օրենքով նախատեսված՝ գույքի բռնագանձման իրավաչափության պայմանների ամբողջ ծավալով ստուգումը հանդիսանում է դատական քննության առարկա, և միայն այդ պայմանների առկայության դեպքում է, որ Սահմանադրության 162-րդ հոդվածի համաձայն՝ արդարադատությունն իրականացնելով միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան, դատարանը վճռում է բավարարել հայցը: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 4-րդ մասը նախատեսում է, որ *«ոչ ոք չի կարող գրկվել սեփականությունից, բացառությամբ դատական կարգով օրենքով սահմանված դեպքերի»*, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերի առկայությունն ստուգում է դատարանը:

203. Հաջորդիվ, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ինչպես վերը ներկայացվեց, ուսումնասիրության իրականացումն ուղղված է բացառապես Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հարցերի առնչությամբ նյութերի (ապացույցների) ձեռքբերմանը և դրանց հիման վրա հայց հարուցելու հարցում եզրահանգմանը (տե՛ս սույն որոշման 198-201-րդ կետերը): Իր հերթին, Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է գործով ապացույցների օգտագործման արգելքին նվիրված սահմանադրական պահանջ, այն է՝ հիմնական իրավունքների խախտմամբ ձեռք բերված կամ արդար դատաքննության իրավունքը խաթարող ապացույցի օգտագործումն արգելվում է. նշված սահմանադրական արգելքը նույնությամբ արտացոլվել է նաև Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ մասում: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքը երաշխավորում է Սահմանադրությամբ նախատեսված աստիճանի պաշտպանություն այն իմաստով, որ ուսումնասիրության ընթացքում իրավասու մարմնի կողմից հիմնական իրավունքների խախտմամբ ձեռք բերված ապացույցները դատարանում կգնահատվեն որպես անթույլատրելի և չեն կարող դրվել գույքի բռնագանձման մասին վճռի հիմքում:

204. Միաժամանակ, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված պաշտպանության աստիճանից բարձր պաշտպանության նախատեսումը գտնվում է օրենսդրի հայեցողության տիրույթում, իսկ այդ առնչությամբ Օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ *«ուսումնասիրություն սկսելը և դրա իրականացումը կանոնակարգող՝ սույն օրենքով նախատեսված ընթացակարգային պահանջների խախտումներն առաջացնում են միայն այնպիսի հետևանքներ, որոնք ուղղակիորեն նախատեսված են սույն օրենքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով կամ այլ օրենքներով»*:

205. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված դեպքերում իրավասու մարմինը համապատասխան օրենքով դատարանի որոշման հիման վրա ապացույց պահանջելու դեպքերում դիմում է ներկայացնում դատարան, և միայն ապացույցը պահանջելու մասին դատարանի որոշման հիման վրա դիմում և ստանում է այն տիրապետող անձից: Միաժամանակ, ապացույց պահանջելու մասին որոշումը, համաձայն նույն հոդվածի 8-րդ մասի, կարող է բողոքարկվել վերաքննիչ, ապա նաև Վճռաբեկ դատարան այն անձի կողմից, որի

տվյալների ստացման առնչությամբ կայացվել էր դատարանի որոշումը: Ներկայացվածից հետևում է, որ Օրենքով նախատեսված որոշ ապացույցների ձեռքբերումը հանդիսանում է նաև դատական վերահսկողության առարկա:

206. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ նաև Դիմողի այն պնդմանը, որ Օրենքով բացակայում է 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված սահմանելու վերաբերյալ որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորությունը: Օրենքի վերոհիշյալ 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ «եթե ուսումնասիրության նյութերով ի հայտ են գալիս սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված ժամանակահատվածից ավելի վաղ ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ կասկածներ, և այդպիսի գույքի ձեռքբերմանն առնչվող ապացույցները պահպանված են, ապա իրավասու մարմինը կայացնում է որոշում՝ սահմանելով ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված, որը կարող է ներառել բացառապես 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ից հետո ընկած ժամանակահատվածը»: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը կրկին շեշտում է, որ ցանկացած գույք բռնագանձելու պահանջի իրավաչափությունը յուրաքանչյուր գործով հանդիսանում է դատական քննության առարկա (տե՛ս սույն որոշման 202-րդ կետը), որպիսի պայմաններում ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված սահմանելու մասին որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորության բացակայությունն ինքնին չի խախտում անձի՝ իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքը:

207. Ինչ վերաբերում է Դիմողի այն պնդմանը, որ Օրենքն իրավասու մարմնի համար չի նախատեսում դատարան դիմելու համար որևէ ժամկետային սահմանափակում, ապա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ժամկետային սահմանափակումների բացակայության բերումով անհատի իրավական վիճակի անորոշության հարցը կարող է հիմնավոր գնահատականի արժանանալ կոնկրետ գործի հանգամանքների հաշվառմամբ: Հետևաբար՝ առանց եռաստիճան դատական համակարգի կողմից Օրենքի՝ Դիմողի կողմից բարձրացված խնդրի նկատմամբ կիրառելի դրույթների մեկնաբանության և կիրառության, բացառապես Դիմողի կողմից համապատասխան մտահոգության բարձրաձայնումը բավարար չէ սահմանադրական վեճին բնորոշ որոշակիության աստիճանը բավարարված համարելու համար: Այս իմաստով Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Դիմողի բարձրաձայնած խնդիրը դեռ չի հասունացել սահմանադրական վեճի աստիճանի, և, հետևաբար, չի ներառվում սույն սահմանադրական վեճի շրջանակում:

V. ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

208. Դիմողի գնահատմամբ՝ վարույթի իրականացման և դատական պաշտպանության՝ Օրենքով նախատեսված կարգավորումներն անձի վրա դնում են ապացուցման անհամաչափ մեծ բեռ, որի արդյունքում խախտվում է անձի՝ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող գործի արդարացի քննության իրավունքը:

209. Ըստ Դիմողի՝ արդար դատաքննության իրավունքի իրացման տեսանկյունից Օրենքում խնդրահարույց են ապացուցման բեռի անհամաչափ բաշխման, անհավասար

մրցակցային դատավարական կանոնների և գործի նյութերին ծանոթանալու սահմանափակ ժամկետների մասով առկա կարգավորումները:

210. Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրվող ժամանակահատվածը կարող է տարածվել ընդհուպ մինչև 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ը, որի արդյունքում անձն ստիպված պետք է լինի ապացուցել Օրենքի ընդունումից անգամ երեսուն տարի առաջ ձեռք բերված գույքի օրինականությունը:

211. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքը որևէ կերպ հաշվի չի առել նաև այն տնտեսական տրանսֆորմացիաները, որոնք տեղի են ունեցել Հայաստանի Հանրապետությունում 1991 թվականից ի վեր, և որոնք կրել են մասսայական բնույթ, այդ թվում՝ լայնածավալ մասնավորեցման գործընթացի, գործարքների իրավական ձևի, դրանց փաստաթղթավորման հետ կապված առանձնահատկությունները:

212. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով գործում է գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը, ինչը նշանակում է, որ իրավասու մարմինը կարող է հենվել միայն գույքի և օրինական եկամտի անհամապատասխանության վրա՝ անգամ չներկայացնելով որևէ ապացույց, որ անձն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ներգրավված է եղել որևէ հանցագործության կատարման մեջ:

213. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի 22-րդ հոդվածի 4-րդ մասն ուղղակիորեն վատթարացնում է անձի իրավական վիճակը՝ նրա վրա հետին թվով դնելով ցանկացած ապացույց պահպանելու պարտականություն, իսկ դրանք չպահպանելու դեպքում՝ բացասական հետևանքները թողնելով նրա վրա: Միաժամանակ նշվում է, որ նույնիսկ այն դեպքում, եթե մինչև կոնկրետ փաստի կամ իրադարձության պահն օրենքով սահմանված չի եղել, որ փաստը պետք է հաստատվի «միայն որոշակի ապացույցներով», ապա անձը միևնույնն է ինքն է կրում ապացուցման բեռը:

214. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի համաձայն՝ վարույթը դատարանում իրականացվում է քաղաքացիական դատավարության կարգով, մինչդեռ մինչև դատավարությունը և բուն դատավարության ընթացքում որպես կողմ հանդես է գալիս իշխանական լիազորություններով օժտված իրավասու մարմինը (Դատախազությունը), որին Օրենքը վերապահում է նաև մի շարք առավելություններ: Արդյունքում Օրենքը պարունակում է բազմաթիվ դրույթներ, որոնք ակնհայտ հակամրցակցային վիճակի մեջ են դնում «քաղաքացիական» համարվող դատավարության կողմերին:

215. Դիմողը նշում է՝ քանի որ Օրենքով նախատեսված գործընթացն իր բնույթով քաղաքացիական է և իրականացվում է քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում, վարույթը պետք է երաշխավորի կողմերի հավասարությունը ու մրցակցությունը: Հետևաբար՝ անձը պետք է ունենա ուսումնասիրությունից և դրա արդյունքում ներկայացվող հայցից պաշտպանվելու համար այնպիսի գործիքներ, որոնք իրեն հնարավորություն կտան հակադարձելու պետական մարմին: Ըստ Դիմողի՝ այս համատեքստում ուսումնասիրության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակման արգելքն անձի արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի անհամաչափ սահմանափակում է:

216. Դիմողը նշում է, որ Օրենքով անձի համար նախատեսված չէ դրա 12-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված գաղտնիք պարունակող տեղեկություններն ստանալու համար դատարան դիմելու հնարավորություն: Դատախազությունն ապացուցման ավելի լայն գործիքակազմից օգտվելու հնարավորություն ունի, կարող է ապացույցներ ձեռք բերել այնպիսի միջոցներով, ինչպիսիք են պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից տեղեկություններ (իրավական ակտեր, փաստաթղթեր և այլ տեղեկություններ) պահանջել և ստանալը, պետական

բյուջեով նախատեսված միջոցների հաշվին մասնագետ կամ փորձագետ ներգրավելը, մինչդեռ վարույթի մյուս կողմը զրկված է նման հնարավորություններից:

217. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքով նախատեսված վարույթում չի գործում Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով նախատեսված հակընդդեմ ապահովման մեխանիզմը, որը վարույթի մյուս կողմի համար ստեղծում է երաշխիքներ հայցի ապահովման արդյունքում իրեն պատճառված վնասների հատուցման համար և դրանով միաժամանակ զսպող ազդեցություն է գործում հայցի ապահովում պահանջող կողմի վրա՝ իրավունքի չարաշահման տեսանկյունից:

218. Դիմողը նշում է, որ Օրենքով անձին տրված է ընդամենը մեկ ամիս ժամանակ ուսումնասիրությունների համար հավաքված նյութերին ծանոթանալու և դիրքորոշում հայտնելու համար այն դեպքում, երբ իրավասու մարմինն այդ նյութերը կարող է հավաքել երկու, իսկ որոշ դեպքերում երեք տարվա ընթացքում:

219. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի հիման վրա իրականացվող գործընթացը «քվազիքրեական» է, հետևաբար՝ այս դեպքում անձը պետք է ունենա Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համարժեք՝ իրեն ներկայացված մեղադրանքներից լիարժեք պաշտպանության իրավունք:

220. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքով նախատեսված գործընթացներով անցնող անձին պետք է տրվի ողջամիտ ժամկետ, որպեսզի վերջինս ունենա բավարար ժամանակ և հնարավորություն Դատախազության «հայցից» պաշտպանվելու համար՝ նշելով, որ Օրենքով նախատեսված կարգավորումն արդար դատաքննության իրավունքի խախտումից զատ անհամաչափորեն սահմանափակում է Սահմանադրության 64-րդ հոդվածով սահմանված իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքը:

221. Դիմողը նշում է նաև, որ անձն իրեն վերաբերող տվյալների ստացման առնչությամբ կայացված դատական ակտերը վերաքննության կարգով կարող է բողոքարկել հիշյալ մեկ ամսվա մեջ ներառվող յոթնօրյա ժամկետներում, իսկ վճռաբեկության կարգով՝ վերաքննիչ դատարանի որոշումն ստանալու պահից տասնհինգօրյա ժամկետում: Արդյունքում ստացվում է իրավիճակ, որ անձն ունենում է ընդամենը մեկ ամիս ժամանակ՝ ծանոթանալու իրավասու մարմնի կողմից երկու (որոշ դեպքերում նաև երեք) տարիների ընթացքում հավաքագրված ամբողջ տեղեկատվությանը և այդ ամբողջ ծավալի մեջ՝ ընդամենը յոթնօրյա ժամկետ (որը ներառվում է մեկամսյա ժամկետի մեջ) ինչպես վերաքննության, այնպես էլ վճռաբեկության կարգով այդ որոշումները բողոքարկելու համար:

222. Պատասխանողի ներկայացրած բացատրության վերաբերյալ իր առարկություններում Դիմողը նշում է, որ արդար դատաքննության հիմնական իրավունքի խախտումը վիճարկվում է ապացուցման բեռի անհամաչափ բաշխման, անհավասար մրցակցային դատավարական կանոնների և գործի նյութերին ծանոթանալու սահմանափակ ժամկետի տեսանկյուններից՝ նշելով, որ հայցի նախապատրաստման փուլում հավաքված նյութերի հասանելիության վերաբերյալ իր ներկայացրած պնդումները վերաբերում են ոչ թե իրավասու մարմնի կողմից բոլոր շահագրգիռ անձանց՝ դրանք հասանելի դարձնելու պարտականությանը, այլ անձի կողմից դրանց հրապարակման արգելքի պահանջին: Այսինքն, ըստ Դիմողի, անձը զրկվում է ուսումնասիրության վերաբերյալ տվյալները հրապարակելու հնարավորությունից, ինչը ոչ միայն խորթ է քաղաքացիական դատավարությանը, այլ նաև կարող է իր բացասական ազդեցությունն ունենալ անձի պաշտպանության մարտավարության վրա:

223. Անդրադառնալով մինչև հայց ներկայացնելն ապացույցներ ստանալու լիազորություն Դատախազությանը վերապահելու վերաբերյալ Պատասխանողի դիրքորոշումներին՝ Դիմողը գտնում է, որ նման հնարավորություն ընձեռելով Դատախազությանը՝ Օրենքը համանման որևէ հնարավորություն չի նախատեսում վարույթի մյուս կողմին, ինչը բնորոշ է քաղաքացիական վարույթին: Ըստ Դիմողի՝ սրանով ուղղակիորեն խախտվում է քաղաքացիական դատավարության համար առանցքային նշանակություն ունեցող մրցակցության սկզբունքը:

224. Անդրադառնալով նյութերին ծանոթանալու սեղմ ժամկետների վերաբերյալ Պատասխանողի դիրքորոշմանը՝ Դիմողը նշում է, որ Օրենքով նախատեսված գույքի բռնագանձման ինստիտուտը քաղաքացիական դատավարության կարգով իրականացվող դատական վարույթ չէ, այլ հատուկ ընթացակարգ՝ բացառիկ դեպքերի համար, ուստի նման պայմաններում գործի նյութերին ծանոթանալու ժամկետները չեն կարող համեմատելի լինել դատական քաղաքացիական դատավարությունում կիրառելի ժամկետների հետ:

2. Պատասխանող

225. Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքը գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածի կիրառման համար նախատեսում է իրավասու մարմնի կողմից բարձր կասկածի շեմի հաղթահարման պահանջ, որպիսի պարագայում անձը միայն կարիք կունենա հերքելու գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը քաղաքացիական դատավարությամբ նախատեսված կարգով:

226. Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրվող ժամանակահատվածն ուսումնասիրությանը նախորդող տասը տարուց ավելի ժամկետի վրա տարածելու համար անհրաժեշտ է ինչպես ավելի վաղ ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ ողջամիտ կասկածների առկայություն, այնպես էլ այդ գույքի ձեռքբերմանը վերաբերող ապացույցների պահպանված լինելու հանգամանքի հաստատում: Վերջին նախապայմանը նախատեսված է անձանց համար փաստաթղթերի պահպանման հետ կապված մեծ բեռի չառաջացումը երաշխավորելու համար:

227. Պատասխանողը գտնում է՝ Օրենքի համապատասխան դրույթը չի սահմանափակում այն հանգամանքները, որոնց հաշվառմամբ դատարանը կարող է արձանագրել, որ փաստաթղթերի կորուստը կամ ոչնչացումը տեղի է ունեցել ոչ անձի մեղքով: Այս առումով, ըստ Պատասխանողի՝ Դիմողի համար ընդունելի մեկնաբանությունն առ այն, որ փաստաթղթերի կորստի կամ ոչնչացման դեպքում պետք է բավարար լինի, որ անձը դատարանին ներկայացնի ողջամիտ հիմքեր այն մասին, թե ինչու փաստաթղթերն առկա չեն, կարող է ձևավորվել նաև դատական պրակտիկայում, և նորմն ինքնին չի բացառում փաստերի ողջամիտ և արդարացի գնահատումը դատարանի կողմից:

228. Պատասխանողը նշում է, որ ուսումնասիրությունը՝ որպես գործընթաց, հայցի նախապատրաստում է, և որպես այդպիսին, քաղաքացիական հայցի նախապատրաստման ժամանակ թե՛ մասնավոր անձանց, թե՛ պետական մարմինների կողմից պոտենցիալ պատասխանողին նախապես հայցի նյութերը չտրամադրելը չի խախտում ու չի կարող խախտել արդար դատաքննության իրավունքը, քանի որ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում պատասխանողին հայցի նյութերը մինչև հայցի ներկայացումը հասանելի դարձնելը չի հանդիսանում արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարր:

229. Անդրադառնալով մինչև հայցի ներկայացումը դատարանի որոշման հիման վրա ապացույցներ ստանալու Դատախազության հնարավորությանը՝ Պատասխանողն

ընդգծում է, որ Դատախազությանը բովանդակային առումով չեն վերապահվել այլ կամ նոր դատավարական հնարավորություններ, քան վերապահված են դատավարության մյուս կողմերին: Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածը թույլ է տալիս յուրաքանչյուր կողմի գործի համար էական նշանակություն ունեցող ապացույցներ պահանջելու և ստանալու միջնորդությամբ դիմելու դատարան:

230. Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքը չի հետապնդում հանցանքների հաստատման նպատակ և չի օգտագործում որևէ գործիքակազմ, որը հատուկ է քրեական հետապնդմանը: Դատական վարույթի ընթացքում անձն օգտվում է Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված արդար դատաքննության բոլոր երաշխիքներից:

231. Ամփոփելով Պատասխանողը եզրահանգում է, որ Օրենքի կարգավորումները համատեղելի են Սահմանադրության 63-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի հետ:

Բ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

232. Սահմանադրական դատարանն Օրենքի՝ հետադարձ ուժի սահմանադրական արգելքին համապատասխանության հարցին նվիրված հատվածում արդեն իսկ արձանագրել է, որ սահմանված ապացուցման կանոններն ընդամենը Օրենքով նախատեսված բռնագանձման կառուցակարգի ընթացակարգային կողմի տարրեր են և սահմանում են այն կարգը, որոնցով դատարանը պետք է ղեկավարվի գործի համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքները հաստատելիս: Բացի դրանից, օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող գույք ձեռք բերելու և որպես սեփականություն ունենալու հնարավորությունը երբևէ չի ճանաչվել Հայաստանի Հանրապետությունում. Օրենքի ընդունմամբ չէ, որ անձինք այլևս չունեն նման գույքի նկատմամբ սեփականության պաշտպանության իրավաչափ ակնկալիք (տե՛ս սույն որոշման 115-116-րդ և 187-189-րդ կետերը): Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում ընթացակարգային, այն է՝ ապացուցման կանոնների սահմանումն ինքնին նյութաիրավական բովանդակություն չունի:

233. Սահմանադրական դատարանը շեշտում է նաև, որ սույն որոշման 146-149-րդ, 160-161-րդ կետերում ներկայացված դիրքորոշումների պայմաններում Օրենքով նախատեսված բռնագանձման մեխանիզմի գործադրումը պետք է կապ ունենա որոշակի հանցանքի հետ կամ առնչվի անձի՝ որոշակի պաշտոն զբաղեցնելու ընթացքին, ինչպիսի պահանջը ապահովում է մինչև 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ը տարածելի ուսումնասիրության ժամանակահատվածի որոշակիացման օբյեկտիվ չափանիշ:

234. Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ Օրենքի 22-րդ հոդվածով նախատեսված ապացուցման կանոնները, ըստ էության, հանգում են հետևյալին.

1. Իրավասու մարմինն առաջնահերթորեն պետք է ապացուցի, որ անձին պատկանող գույքը չի հիմնավորվում օրինական եկամտի աղբյուրների մասին տվյալներով:

2. Գույքի ձեռքբերումն օրինական եկամուտների աղբյուրների մասին տվյալներով չհիմնավորվելը ձևավորում է գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը, որի չհերքվելու պայմաններում դատարանն իրավասու է վճիռ կայացնել գույքի բռնագանձման մասին:

3. Անձը հնարավորություն ունի հերքել գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը՝ ներկայացնելով օրինական եկամուտներով գույքի ձեռքբերումը հիմնավորող ապացույցներ:

4. Երբ փաստերը, օրենքի կամ նորմատիվ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, անձը չի կրում իր կողմից ապացուցման ենթակա փաստը վիճելի մնալու բացասական հետևանքները, եթե ապացուցում է, որ տվյալ ապացույցը ոչնչացվել է կամ կորել է ոչ իր մեղքով:

235. ՄԻԵԴ-ը նշել է, որ «[Յ]ուրաքանչյուր իրավական համակարգ ճանաչում է փաստի կամ իրավունքի կանխավարկածներ և սկզբունքորեն Կոնվենցիան դրանք չի արգելում⁴²»: Այսինքն՝ փաստի կամ իրավունքի մասին կանխավարկածների սահմանումն ինքնին ՄԻԵԴ-ով նախատեսված որևէ, ներառյալ արդար դատաքննության, իրավունքի խախտման չի հանգեցնում:

236. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքը մեքենաբար չէ, որ սահմանում է գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը. այն ձևավորվում է, երբ իրավասու մարմինն ապացուցում է, որ գույքը չի հիմնավորվում օրինական եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ տվյալներով: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը փաստում է՝ գույքն օրինական եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ տվյալներով չհիմնավորվելը, վերը նշված որևէ հանրային շահի շրջանակում իրականացվող միջոցառումների համատեքստում, արդեն իսկ ծանրակշիռ գործոն է գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկած ձևավորելու համար:

237. Գույքի ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածի ձևավորման անհրաժեշտ շեմի հաղթահարումից հետո Օրենքը պատասխանողին, միևնույն է, հնարավորություն է ընձեռում ներկայացնելու ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեն գույքի ձեռքբերումն օրինական եկամուտներով, որպիսի պարագայում կանխավարկածը կհերքվի: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը կարևորում է նաև Օրենքի 22-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կարգավորումը, որի համաձայն՝ փաստը միայն որոշակի ապացույցով հաստատելու պահանջի առկայության դեպքում անձն ազատվում է այն չապացուցելու բացասական հետևանքները կրելուց, եթե ապացույցի, որ համապատասխան ապացույցը ոչնչացվել է կամ կորել է ոչ իր մեղքով: Սա նշանակում է՝ եթե գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը հերքող ենթադրյալ փաստը կարող էր, օրենքի կամ նորմատիվ իրավական ակտի համաձայն, ապացուցվել միայն այն ապացույցով, որը կորել է կամ ոչնչացել է ոչ անձի մեղքով, ապա համապատասխան հանգամանքի չապացուցված լինելու բացասական հետևանքը չի կարող դրվել պատասխանողի վրա:

238. Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ մի կողմից՝ Օրենքը նախատեսում է գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածի ձևավորման համար անհրաժեշտ՝ իրավասու մարմնի կողմից հաղթահարման ենթակա պահանջներ, մյուս կողմից՝ անձին հնարավորություն է ընձեռում հերքելու այդ կանխավարկածը: Զուգահեռաբար, եթե պատասխանող կողմի վկայակոչած փաստը կարող է հաստատվել միայն որոշակի ապացույցով, ապա անձը չի կրում իր կողմից ապացուցման ենթակա փաստը վիճելի մնալու բացասական հետևանքները, եթե ապացուցում է, որ տվյալ ապացույցը ոչնչացվել է կամ կորել է ոչ իր մեղքով:

239. Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքով նախատեսված կանխավարկածի սահմանումն ինքնին խնդրահարույց չէ արդար դատաքննության իրավունքի ներքո՝ պատասխանողին այդ կանխավարկածը հերքելու համար

⁴² *Yordanov and others v. Bulgaria*, nos. [265/17](#), [26473/18](#), § 118, 26 September 2023:

քաղաքացիական դատավարության նկատմամբ կիրառելի՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված արդար դատաքննության իրավունքից բխող երաշխիքներն ապահովված լինելու պայմանով:

240. Դիմողը նշում է, որ Օրենքը հաշվի չի առնում Հայաստանի Հանրապետությունում 1991 թվականից ի վեր տեղի ունեցած «տնտեսական տրանսֆորմացիաները»: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Դիմողն ընդամենը իր որոշակիությունից զուրկ մտահոգությունն է ներկայացնում առ այն, որ անձինք գույքի օրինական ծագումն ապացուցելու հարցում կարող են բախվել որոշ դժվարությունների՝ առանց նշելու, թե դրանք առարկայական ինչ դրսևորում կարող են ունենալ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքի վերացական ստուգման շրջանակներում Դիմողի բարձրացրած մտահոգությունները, որոնք կատարվում են առանց կոնկրետ հանգամանքների ներկայացման, արդյունավետ քննության առարկա դառնալ չեն կարող: Հակառակ պարագայում Սահմանադրական դատարանն ինքն ստիպված պետք է լինի առաջ քաշել որոշակիությունից զուրկ մտահոգություններից բխող պնդումներ՝ փորձելով հաջորդիվ դրանք հերքել կամ հաստատել:

241. Ինչ վերաբերում է Դիմողի արտահայտած այն մտահոգությանը, որ Օրենքը չի հաշվառում այնպիսի իրավիճակները, երբ գույքը ձեռք բերելիս որոշակի փաստն օրենքով կամ նորմատիվ իրավական ակտով, միգուցե չէր պահանջվում հաստատել միայն որոշակի ապացույցով, սակայն ներկայումս այդպիսի պահանջ առկա է, ապա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ապացուցման բեռի բաշխման, ստանդարտների և գնահատման հետ կապված հարցերը չեն կարգավորվում միայն Օրենքով, այլ նաև Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով և դրա դրույթների՝ եռաստիճան դատական համակարգում ստացված մեկնաբանություններով: Օրենքով որևէ հարաբերության կարգավորվածության բացակայությունը, առավել ևս այնպիսի հարցերում, որոնք վերաբերում են ապացուցման խնդիրներին, անհրաժեշտաբար և անխուսափելիորեն չի ստեղծում նման կարգավորման բացակայության հետևանքները հաղթահարելու անհնարինություն: Առավել ևս, իրավական դրույթների վերացական ստուգման շրջանակում՝ եռաստիճան դատական համակարգի կողմից խնդրի վերաբերյալ վերջնական դատական մեկնաբանության բացակայության պայմաններում, Սահմանադրական դատարանը նման մտահոգությունները չի կարող գնահատել որպես իրավական դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասության վերաբերյալ եզրահանգման համար բավարար:

242. Սահմանադրական դատարանը սույն որոշման համապատասխան հատվածներում անդրադառնում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում Դատախազության դերին (սույն որոշման 387-398-րդ կետեր), ինչպես նաև գույքի բռնագանձման հայցի հարուցմանը նախորդող ուսումնասիրության փուլի նպատակներին (սույն որոշման 198-201-րդ կետեր): Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Դատախազությունը, սույն դեպքում հանդես գալով որպես քաղաքացիական դատավարության կարգով պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցող սուբյեկտ, դատավարության ընթացքում բացառապես օգտվում է բոլոր այն իրավունքներից ու պարտականություններից, որոնք վերապահված են հայցվոր կողմին, իսկ Դատախազության՝ հանրային իշխանության մարմին հանդիսանալու հանգամանքը քաղաքացիական դատավարության ընթացքում ինքնին իր դատավարական կարգավիճակի վրա որևէ ազդեցություն չունի: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառ առ այն, որ Դատախազությունը, ընդհանուր կարգով հանդես գալով որպես հայցվոր, գործի՝ դատարանում քննության փուլում որևէ մրցակցային առավելություն ունի պատասխանող կողմի նկատմամբ:

243. Ինչպես արդեն իսկ ներկայացվել է՝ ուսումնասիրության փուլի նպատակն Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված տեղեկությունների ձեռքբերումն է և դրա հիման վրա հայց հարուցելու հիմքերի պարզումն ու հայցի նախապատրաստումը (սույն որոշման 198-201-րդ կետեր)։ Ուսումնասիրության ընթացքում Դատախազության լիազորությունները սահմանված են Օրենքի 11-րդ և 12-րդ հոդվածներով, որոնք ուղղված են գույքի ձեռքբերման օրինականությանն առնչվող հարցերի պարզմանը։ Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև համեմատական անցկացնել Դատախազության լիազորությունների և «Փաստաբանության մասին» օրենքով փաստաբանին վերապահված իրավունքների միջև.

1) Բացառությամբ գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների տրամադրման, Օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-3-րդ կետերով նախատեսված՝ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, կազմակերպություններից, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից տեղեկություններ պահանջելու և ստանալու, ծառայողական նպատակներով օգտագործվող տեղեկատվական տվյալների բազայից անվճար օգտվելու իրավասու մարմնի լիազորությանը համապատասխանում է «Փաստաբանության մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածի 3-րդ կետի՝ պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, անհատ ձեռնարկատերերից և իրավաբանական անձանցից անհրաժեշտ փաստաթղթեր (տեղեկություններ) ստանալու փաստաբանի իրավունքը։

2) Օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված՝ պետական բյուջեով նախատեսված միջոցների հաշվին անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան մասնագետի կամ փորձագետի (մասնագիտացված փորձագիտական հաստատության) ներգրավելու լիազորությանը համապատասխանում է «Փաստաբանության մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածի 5-րդ կետի՝ իրավաբանական օգնություն ցույց տալու հետ կապված այլ մասնագիտական գիտելիքներ պահանջող հարցեր պարզաբանելու կամ թարգմանություն կատարելու համար պայմանագրային հիմունքներով մասնագետ կամ թարգմանիչ ներգրավելու փաստաբանի իրավունքը։

3) Օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված՝ անհրաժեշտ տեղեկություններ ստանալու նպատակով գործով տեղեկություններ ունեցող անձանց հարցման ենթարկելու իրավասու մարմնի լիազորությանը համապատասխանում է «Փաստաբանության մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածի 4-րդ կետի՝ համաձայնության դեպքում անձանց, որոնք տիրապետում են գործին կամ վարույթին վերաբերող տեղեկատվությանը, հարցման ենթարկելու իրավունքը։ Պետք է նշել նաև, որ հարկադիր կերպով անձին հարցման ենթարկելու կառուցակարգեր Օրենքը չի նախատեսում։

244. Սահմանադրական դատարանը նշում է նաև, որ ապացույցները, որոնք չեն կարող ձեռք բերվել «Փաստաբանության մասին» օրենքի հիման վրա, կարող են ստացվել գործի դատական քննության փուլում՝ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված ապացույց պահանջելու կառուցակարգերի գործադրմամբ՝ դատարանին համապատասխան միջնորդություն ներկայացնելով։ Այս առումով Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածը, մասնավորապես, սահմանում է.

«1. Գործին մասնակցող անձը կարող է գործին մասնակցող այլ անձից ապացույց պահանջելու միջնորդությամբ դիմել գործը քննող առաջին ատյանի դատարան։

2. Գործին մասնակցող անձը, որին օրենքով սահմանված ժամկետում չի տրամադրվել համապատասխան ապացույցը, կամ այդ ապացույցի տրամադրումն առանց դատարանի որոշման արգելված է օրենքով, կարող է գործին մասնակից

չհանդիսացող անձից այդ ապացույցը պահանջելու միջնորդությամբ դիմել առաջին ատյանի դատարան:

(...)»:

245. Օրենքի 11-րդ հոդվածի 5-րդ կետով նախատեսված է իրավասու մարմնի՝ իրական շահառուների, փոխկապակցված անձանց շրջանակը և գույքի ծավալը պարզելու նպատակով «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքով նախատեսված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ (բացառությամբ նույն օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ, 11-րդ, 12-րդ, 13-րդ, 15-րդ և 16-րդ կետերով սահմանվածների) իրականացնել հանձնարարելու լիազորությունը: Օրենքի 11-րդ հոդվածի 6-րդ կետով նախատեսված է իրավասու մարմնի՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից դուրս գտնվող գույքի վերաբերյալ տեղեկություններ ստանալու նպատակով անհրաժեշտ տվյալներ պարունակող առցանց բազաներից օգտվելու և օտարերկրյա պետության իրավասու մարմիններին տեղեկատվության տրամադրման խնդրանք ուղարկելու լիազորությունը:

246. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գույքի ծավալի, դրա իրական շահառուների, փոխկապակցված անձանց վերաբերյալ Օրենքի 11-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ կետերով նախատեսված լիազորություններն ուղղված են դրանցով նշված տեղեկությունների ձեռքբերմանը, որոնց շահագրգիռ անձինք արդեն իսկ ի սկզբանե և բարձր հավանականությամբ կարող են տիրապետել:

247. Ողջ վերոգրյալի հիման վրա՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Դատախազությունն Օրենքի հիման վրա հարուցված քաղաքացիական գործի շրջանակներում հանդես է գալիս որպես հայցվոր կողմ՝ ընդհանուր հիմունքներով, իսկ ուսումնասիրությունն ուղղված է հայցի հիմքերի առկայության պարզմանը և նախապատրաստմանը, որոնց շրջանակներում Դատախազության լիազորությունների գործադրումը չի հանգեցնում քաղաքացիական դատավարությունում մրցակցության խախտմանը:

248. Հաշվի առնելով, որ Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրությունն ընթացակարգ է, որն ուղղված է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության, դրա ծավալների և շահագրգիռ անձանց շրջանակի վերաբերյալ տվյալներ ձեռք բերելուն, և որի ավարտից հետո միայն իրավասու մարմինը, գտնելով, որ առկա են համապատասխան հիմքեր, հարուցում է հայց, Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ ուսումնասիրությանը վերաբերող ցանկացած հարց չէ, որ ինքնին կարող է դիտարկվել արդար դատաքնության իրավունքի համատեքստում: Ուստի՝ ուսումնասիրության նյութերն այլ (շահագրգիռ անձանցից գատ) անձանց միայն իրավասու մարմնի համաձայնությամբ հասանելի դառնալու սահմանափակումն ինքնին արդար դատաքնության սահմանադրական իրավունքի հետ հակադրության մեջ չի գտնվում:

249. Դիմողի այն պնդման կապակցությամբ, որ անձը զրկված է ուսումնասիրության վերաբերյալ տվյալները հրապարակելու հնարավորությունից, Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաև արձանագրել, որ սույն հարցին անդրադարձը վերաբերում է իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի ներքո Դիմողի բարձրացրած հարցերի համախմբին, և, համապատասխանաբար, կքննարկվի սույն որոշման այդ հատվածում:

250. Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու համար անձին տրվում է մեկ ամիս ժամանակ, իսկ իրավասու մարմինն այդ նյութերը կարող է հավաքել երկու, իսկ որոշ դեպքերում՝ երեք տարվա ընթացքում: Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ի տարբերություն իրավասու մարմնի՝ անձինք ի սկզբանե արդեն իսկ մեծապես տիրապետում են այն տեղեկություններին, որոնք

իրավասու մարմինն ուսումնասիրության շրջանակներում պետք է ձեռք բերի և վերլուծի: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ՝ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու ու դիրքորոշում հայտնելու համար ժամկետների՝ ուսումնասիրության ժամկետների հետ ուղիղ համադրման արդյունքում դրանց միջև զգալի տարբերության վերհանումն ինքնին կողմերի հավասարության ապահովման տեսանկյունից խնդրահարույց դիտվել չի կարող, եթե յուրաքանչյուր գործի կոնկրետ հանգամանքների հաշվառմամբ՝ դա չի հանգեցրել պատասխանող կողմի մոտ իր գործը ներկայացնելու այնպիսի խոչընդոտի, որը կարող է կասկածի տակ առնել քաղաքացիական դատավարությունում կողմերի հավասարության և մրցակցության սկզբունքների պահպանումը: Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանն իրականացվող վերացական վերահսկողության շրջանակներում չի տեսնում որևէ պատճառ ուսումնասիրության ժամկետի և ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու և դիրքորոշում ներկայացնելու նպատակով անձանց տրված ժամկետի միջև էական տարբերությունն ինքնին արդար դատաքննության իրավունքի խախտում դիտելու համար:

251. Դիմողը նաև նշում է, որ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու և դիրքորոշում հայտնելու համար նախատեսված մեկամսյա ժամկետը, ինչպես նաև անձին վերաբերող տվյալների ստացման առնչությամբ կայացված դատական ակտերի ինչպես վերաքննության, այնպես էլ վճռաբեկության կարգով բողոքարկման՝ այդ մեկ ամսվա մեջ ներառված յոթնօրյա ժամկետները բավարար չեն նշված իրավունքները պատշաճ իրականացնելու համար: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքի վերացական ստուգման շրջանակներում, ինչպես նաև այն պայմաններում, երբ Դիմողի կողմից բարձրացված հիշյալ հարցի առնչությամբ վերջինս կոնկրետ հանգամանքներ չի ներկայացնում, Սահմանադրական դատարանը չի կարող դատողություններ կատարել ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու ու դիրքորոշում ներկայացնելու, ինչպես նաև համապատասխան դատական ակտերը բողոքարկելու համար օրենսդրի կողմից նախատեսված ժամկետների ողջամտության և բավարարության հարցի վերաբերյալ: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու և դիրքորոշում ներկայացնելու, ինչպես նաև անձին վերաբերող տվյալների ստացման առնչությամբ կայացված դատական ակտերը բողոքարկելու համար Օրենքով նախատեսված ժամկետների՝ Սահմանադրությանն անհամապատասխանության հիմքերը բացակայում են:

VI. ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

252. Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրության արդյունքներով հավաքված նյութերին ծանոթանալու և ստացված տվյալների առնչությամբ իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու փուլում (Օրենքի 16-րդ հոդվածով սահմանված ծանուցման արդյունքում) Օրենքը չի նախատեսում որևէ կարգավորում անձի շահերն իրավաբանի միջոցով պաշտպանելու հնարավորության մասին:

253. Իր լրացուցիչ բացատրություններում Դիմողը նշում է, որ իր կողմից ուշադրության արժանացված հանգամանքն այն է, որ ուսումնասիրության արդյունքներով հավաքված նյութերին ծանոթանալու և ստացված տվյալների առնչությամբ իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու փուլում Օրենքը չի նախատեսում անձի շահերն իրավաբանի միջոցով պաշտպանելու հնարավորության մասին որևէ կարգավորում:

254. Դիմողի կարծիքով՝ Պատասխանողի կողմից վկայակոչված «Փաստաբանության մասին» օրենքի 41-րդ հոդվածով նախատեսված անվճար իրավաբանական օգնության հնարավորությունը վերաբերում է միայն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի դատական քննության փուլին, մինչդեռ բաց է մնում գործի նյութերին ծանոթանալու փուլը: Ըստ Դիմողի՝ խնդիրը վերաբերում է ոչ միայն անվճար իրավաբանական օգնության հասանելիությանը, այլ, ընդհանրապես, անձի շահերը նրա նախընտրած իրավաբանի միջոցով պաշտպանելու հնարավորության բացակայությանը:

2. Պարասխանող

255. Պատասխանողի կարծիքով՝ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում պատասխանողի կարգավիճակ ունեցող անձը դատարանում կարող է վիճարկել ցանկացած ապացույցի թույլատրելիությունը, հետևաբար՝ անձանց համար օրենսդրությամբ երաշխավորված են իրավասու մարմնի կողմից օրենքի խախտումները դատական կարգով վիճարկելու բավարար հնարավորություններ, ուստի՝ Օրենքի դրույթները չեն հակասում Սահմանադրության 61-րդ հոդվածով երաշխավորված արդյունավետ պաշտպանության իրավունքին:

256. Պատասխանողը գտնում է, որ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքը երաշխավորված է Սահմանադրության 64-րդ հոդվածով, և դրա իրագործման համար չի պահանջվում, որ յուրաքանչյուր իրավական ակտ դրանով կարգավորվող հարաբերությունների համար նախատեսի իրավաբանական օգնություն ստանալու անձանց իրավունքը, քանի որ Սահմանադրության նորմերը գործում են անմիջականորեն:

257. Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքում ամրագրված մի շարք կարգավորումների ուժով՝ իրավասու մարմնի հետ հարաբերություններում ներկայացուցչի մասնակցության հնարավորությունն Օրենքով արդեն իսկ հաշվի է առնված, իսկ վերջինիս իրացման հնարավորությունը, անմիջականորեն երաշխավորվում է Սահմանադրությամբ: Վերոնշյալի հիման վրա՝ Պատասխանողը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման որևէ փուլի շրջանակներում որևէ կերպ սահմանափակված չեն անձի՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու, ներկայացուցչի միջոցով հանդես գալու իրավունքները: Ըստ Պատասխանողի՝ Օրենքում նշված իրավունքի իրացման հնարավորության վերաբերյալ ուղղակի նշման բացակայությունը չի կարող հանգեցնել Օրենքի անհամատեղելիությանը Սահմանադրության 64-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքի պաշտպանության հետ:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

258. Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Օրենքով սահմանված դեպքերում իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվում պետական միջոցների հաշվին»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

259. Իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի համատեքստում Դիմողի առաջադրած՝ Օրենքի հակասահմանադրականության վերաբերյալ փաստարկները վերաբերում են անձի՝ Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի 1-ին մասով

նախատեսված՝ իր ընտրած փաստաբանի կողմից իրավաբանական օգնություն ստանալու և պետական միջոցների հաշվին իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքներին: Հետևաբար՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի ապահովվածության տեսանկյունից Օրենքի համապատասխան նորմերի սահմանադրականության ստուգման նպատակով Սահմանադրական դատարանը դրանց անդրադառնում է Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ նախադասություններում պարունակվող նորմերից յուրաքանչյուրի բովանդակության առանձին վերլուծությամբ:

260. Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրապնդված՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքին Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է 2013 թվականի հոկտեմբերի 8-ի ՍԴՈ-1119 և 2016 թվականի ապրիլի 5-ի ՍԴՈ-1263 որոշումներում՝ մասնավորապես՝ նշելով հետևյալը.

«(...) [իրավաբանական օգնություն ստանալու] իրավունքը ենթադրում է իրավաբանական օգնության **լիարժեքություն**, ինչը պայմանավորված է պաշտպանի կողմից իրավաբանական օգնություն տրամադրելու պարտականության իրականացման **արդյունավետությամբ** (...): Ըստ այդմ էլ (...) դիտարկվող իրավունքին համապատասխանում է պետության պարտականությունը՝ թե՛ օրենսդրական մակարդակում, թե՛ իրավակիրառ պրակտիկայում երաշխավորել պաշտպանի կողմից իրավաբանական օգնություն տրամադրելու պարտականության արդյունավետ իրականացումը, իսկ որևէ խոչընդոտ առաջանալու դեպքում քայլեր ձեռնարկել դրանք վերացնելու ուղղությամբ:

(...) սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության և իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքների իրացմանն օրենսդրորեն կարող են առաջադրվել որոշակի պահանջներ կամ նշված իրավունքների իրացման կարգերը կարող են պարունակել որոշակի ձևական պայմաններ, որոնք, սակայն, չպետք է լինեն այն ծավալով, որ անարդյունավետ դարձնեն այդ իրավունքների իրացումը, խեղաթյուրեն դրանց էությունը կամ վերածվեն իրավունքի այնպիսի սահմանափակման, որը չի հետապնդում որևէ իրավաչափ նպատակ»⁴³:

«(...) միայն փաստաբանի միջոցով դատական ներկայացուցչության իրականացման օրենսդրական պահանջն ամրագրելով՝ օրենսդիրը ոչ միայն ապահովում է Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի երաշխավորման իր պոզիտիվ պարտականությունը, այլև երաշխավորում է **որակյալ** իրավաբանական օգնություն (...):

(...) պետությունն ընդլայնել է որակյալ իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու իր պոզիտիվ պարտականության շրջանակները՝ սահմանադրական մակարդակի բարձրացնելով փաստաբանության՝ որպես որակյալ իրավաբանական օգնություն տրամադրող ինստիտուտի դերը»⁴⁴:

261. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ փաստաբանն իրավապաշտպան գործունեություն իրականացնող այն մասնագետն է, որն իրավաբանական խորհրդատվություն է տրամադրում իր վստահորդին, ներկայացնում վստահորդի շահերը և օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով և եղանակներով ապահովում է նրա իրավունքների պաշտպանությունը՝ այդպիսով նրան տրամադրելով անհրաժեշտ իրավաբանական օգնություն: Ըստ էության՝ Սահմանադիրը հենց փաստաբանին է վերապահել պետության կողմից երաշխավորվող իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի գործնական իրացումն ապահովող գլխավոր սուբյեկտի դերը, որի գործունեության

⁴³ Սահմանադրական դատարանի 2013 թվականի հոկտեմբերի 8-ի [ՍԴՈ-1119](#) որոշում, կետ 5:

⁴⁴ Սահմանադրական դատարանի 2016 թվականի ապրիլի 5-ի [ՍԴՈ-1263](#) որոշում, կետ 6:

օրենսդրական կարգն ու երաշխիքները սահմանված են «Փաստաբանության մասին» օրենքով, դատավարական օրենսգրքերով և այլ օրենքներով:

262. Ողջ վերոնշյալի համատեքստում Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավաբանական օգնություն ստանալու՝ անձի սահմանադրական իրավունքի օրենսդրական երաշխիքները պետք է մեկնաբանվեն իրավաբանական օգնության լիարժեքության սկզբունքի հիման վրա՝ նկատի ունենալով, որ իրավաբանական օգնությունը տրամադրվում է օրենքով չարգելված ցանկացած ձևով և եղանակով՝ ներառելով, սակայն չսահմանափակվելով իրավաբանական խորհրդատվությամբ և ներկայացուցչությամբ:

263. Դիմողը, որոշակիացնելով սահմանադրական այս իրավունքի առնչությամբ Օրենքի սահմանադրականության վերաբերյալ իր փաստարկները, սահմանափակվել է բացառապես մինչդատական ընթացակարգի շրջանակներում իրավաբանական օգնության հասանելիության հարցով, որի առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքի որևէ դրույթ ինքսին չի սահմանափակում իրավաբանական օգնություն ստանալու անձի իրավունքը: Առհասարակ Օրենքը չի պարունակում որևէ կարգավորում, որը կսահմանափակեր իրավաբանական օգնություն ստանալու՝ անձի իրավունքը:

264. Մասնավորապես՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթով իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի իրացման կառուցակարգերն ու ընթացակարգերն ամրագրված են «Փաստաբանության մասին» օրենքում և հաշվի առնելով սույն գործի հանգամանքները՝ նաև Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում: Մասնավորապես՝ «Փաստաբանության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է փաստաբանության հասկացությունը, ըստ որի՝

«Փաստաբանական գործունեությունն իրավապաշտպան գործունեության տեսակ է, որն իրականացնում է փաստաբանը և ուղղված է իրավաբանական օգնություն ստացող անձի իրավունքների, ազատությունների և շահերի իրականացմանն ու պաշտպանությանը՝ օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով և եղանակներով»:

265. Նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է.

«Փաստաբանը կարող է իրականացնել հետևյալ գործունեությունը՝

1) խորհրդատվություն, ներառյալ՝ վստահորդներին խորհրդատվություն տրամադրելը նրանց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ, փաստաթղթերի ուսումնասիրումը, իրավաբանական բնույթի այլ փաստաթղթերի կազմումը (այսուհետ՝ խորհրդատվություն).

2) ներկայացուցչություն, ներառյալ՝ ներկայացուցչությունը դատարանում (այսուհետ՝ դատական ներկայացուցչություն).

3) քրեական վարույթներով պաշտպանություն.

4) օրենքով նախատեսված դեպքում և կարգով վկային իրավաբանական օգնություն ցույց տալը»:

266. Օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Հայաստանի Հանրապետությունում ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են սույն օրենքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

2. Եթե սույն օրենքով սահմանված են այլ կանոններ, քան Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով կամ այլ օրենքներով, ապա գործում են սույն օրենքով սահմանված կանոնները»:

267. Իր հերթին, Օրենքի համալիր ուսումնասիրությունից բխում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում իրավաբանական օգնությանը (ներկայացուցչությանը) վերաբերող հատուկ կարգավորումներ նախատեսված են միայն Օրենքի 9-րդ հոդվածում (ուսումնասիրության գաղտնիությունը) և 19-րդ հոդվածի 6-րդ մասում (ուսումնասիրությունը հաշտության համաձայնությամբ ավարտելը): Հետևապես՝ իրավաբանական օգնության՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթին վերաբերելի մնացյալ դրույթները սահմանված են «Փաստաբանության մասին» օրենքում և Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում քաղաքացիական դատավարության ընդհանուր կարգավորումների համատեքստում: Մասնավորապես՝ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ գլուխն ամբողջովին նվիրված է քաղաքացիական դատավարությունում ներկայացուցչության ինստիտուտին՝ ներառյալ ներկայացուցիչների տեսակներին, ներկայացուցչի լիազորություններին, ներկայացուցչի գործողությունների իրավական հետևանքներին և այլն:

268. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում իրավաբանական օգնության իրավունքի իրացմանը վերաբերող Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի դրույթները պետք է մեկնաբանվեն «Փաստաբանության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-2-րդ մասերի, ինչպես նաև Սահմանադրական դատարանի 2013 թվականի հոկտեմբերի 8-ի ՍԴՌ-1119 որոշմամբ սահմանված՝ իրավաբանական օգնության լիարժեքության սկզբունքի հիման վրա, ինչը, Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ, ապահովում է բավարար երաշխիքներ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի ընթացքում անձի՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի լիարժեք կենսագործման համար:

269. Հետևաբար՝ իրավաբանական օգնության իրավունքի վերաբերյալ վերոհիշյալ ընդհանուր կանոնների գործողության և, միաժամանակ, դրանցից բացառություններ սահմանված չլինելու պայմաններում՝ Օրենքի սահմանադրականության վերացական ստուգման շրջանակում Սահմանադրական դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառ, որը նույնիսկ տեսականորեն կբացառեր կամ կսահմանափակեր Օրենքով նախատեսված՝ հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալիս շահագրգիռ անձի՝ իր ընտրությամբ փաստաբանի կամ այլ՝ «Փաստաբանության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախանշված անձանց շրջանակի կողմից ցուցաբերվող իրավաբանական օգնությունից օգտվելու հնարավորությունը:

270. Ինչ վերաբերում է Սահմանադրության 64-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ նախադասությամբ նախատեսված՝ պետական միջոցների հաշվին իրավաբանական օգնություն ստանալու հնարավորության բացակայության մասին Դիմողի պնդմանը, ապա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ այն վերաբերում է հանրային պաշտպանության ինստիտուտի շրջանակին, որը կարգավորվում է «Փաստաբանության մասին» օրենքի 7-րդ գլխի կանոններով և դրանց հետ փոխկապակցված՝ նույն օրենքի այլ դրույթներով:

271. Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրության փուլում հանրային պաշտպանի միջոցով իրավաբանական օգնություն ստանալու հնարավորություն չընձեռելը նախատեսված է «Փաստաբանության մասին» օրենքի 41-րդ հոդվածի 3-րդ մասով, համաձայն որի՝ նույն հոդվածի իմաստով ներկայացուցչությունը կամ պաշտպանությունն իրականացվում է քրեական վարույթներով նախաքննության ընթացքում, Հայաստանի Հանրապետության առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարաններում, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանում:

272. Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ նաև Օրենքի 16-րդ հոդվածով սահմանված՝ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու փուլում հանրային պաշտպանի միջոցով (պետական միջոցների հաշվին) իրավաբանական օգնություն ստանալու հնարավորության բացակայության հիմնախնդիրը սույն գործի շրջանակներում Դիմողի կողմից բարձրացվելու թույլատրելիությանն այնքանով, որքանով դիմումի առարկան վերաբերում է բացառապես Օրենքին, և դրանում անդրադարձ չկա ո՛չ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի, ո՛չ «Փաստաբանության մասին» օրենքի համապատասխան դրույթի սահմանադրականության հարցին:

273. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն պարագայում նշյալ հարցադրման պատասխանը պայմանավորված է դիմումի առարկայի շրջանակի որոշակիացման հարցում Սահմանադրական դատարանի իրավասության և Սահմանադրական դատարանի դիմելու իրավունք ունեցող անձի՝ իր պահանջի որոշակիացման հարցում տնօրինչականության միջև ճշգրիտ հարաբերակցության վերհանմամբ:

274. Սահմանադրական դատարանը նախկինում անդրադարձել է անհատական դիմումով ներկայացված ոչ սպառիչ կամ ոչ ճշգրիտ հիմնավորումների պայմաններում այդ հիմնավորումների շրջանակից իր հայեցողությամբ դուրս գալու (*iura novit curia*) Սահմանադրական դատարանի իրավասությանը, որը բխում է գործի հանգամանքներն ի պաշտոնե (*ex officio*) պարզելու լիազորությունից: Մասնավորապես՝ 2024 թվականի մայիսի 13-ի ՍԴԱՈ-76⁴⁵ աշխատակարգային որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը նշել է.

«Սահմանադրական դատարանն ընդունում է, որ իրավակիրառ պրակտիկայի շրջանակներում սահմանադրական արդարադատություն հայցող անձի համար առանձին դեպքերում հնարավոր է դիմումի չլինի սպառիչ և ճշգրիտ հիմնավորումներ ներկայացնել վիճարկվող նորմի՝ Սահմանադրությանը հակասությունը հիմնավորելու համար: Դա, ամեն դեպքում, Սահմանադրական դատարանին չի կարող սահմանափակել գործի ի պաշտոնե (*ex officio*) քննության և արդարադատություն իրականացնող ատյանի կողմից կիրառվող իրավունքի հարցում հիմնավորումների, թեկուզև Դիմողի կողմից որևէ կերպ վկայակոչված չլինելու պայմաններում, շրջանակից դատարանի հայեցողությամբ դուրս գալու (*iura novit curia*) սկզբունքներին համապատասխան վիճարկվող նորմի հակասահմանադրականության այլ հիմնավորումների առկայությամբ շարունակել գործի քննությունը՝ արդարադատությունը չկաշկանդելով դրա էության հետ անհամատեղելի ձևապաշտությամբ (...):

Նույնը, սակայն, վերաբերելի չէ դիմումի առարկայի շրջանակի որոշակիացման հարցում Սահմանադրական դատարանի իրավասությանը, երբ Սահմանադրական դատարանի հայեցողությամբ (*proprio motu*) սահմանադրական արդարադատություն հայցելու վերաբերյալ դիմումի առարկայի շրջանակի փոփոխությունը դրանում վիճարկվող դրույթներից բացի այլ դրույթներ ներառելու միջոցով (բացառությամբ՝ Սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 10-րդ մասով նախատեսված դեպքի, որի նախադրյալները, սակայն, սույն գործում առկա չեն): Հակառակ դեպքում, (1) Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական վեճ լուծող ատյանից վերաձվելու է սահմանադրական վեճ նախաձեռնող կողմի, ինչն անհամատեղելի է Սահմանադրական դատարանի անկախ և անաչառ սահմանադրական արդարադատության ատյանի իր սահմանադրական կարգավիճակի հետ, ինչպես նաև (2) հակասելու է Սահմանադրական դատարանի դիմելու իրավունք ունեցող անձի՝ իր պահանջի որոշակիացման հարցում տնօրինչականության սկզբունքին կամ հանրային իշխանության

⁴⁵ Սահմանադրական դատարանի 2024 թվականի մայիսի 13-ի [ՍԴԱՈ-76](#) աշխատակարգային որոշում, կետ 6.1:

մարմնի դեպքում՝ նրա համապատասխան իրավասության իրականացման հայեցողությանը»:

275. Սահմանադրական դատարանը, վերահաստատելով և զարգացնելով նշյալ աշխատակարգային որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումը, արձանագրում է, որ Սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումով վիճարկվող իրավանորմներից գատ այլ իրավանորմների սահմանադրականության ստուգման՝ Սահմանադրական դատարանի լիազորությունը վերաբերում է բացառապես վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի այն իրավանորմներին, որոնք համակարգային առումով փոխկապակցված են դիմումում վիճարկվող իրավանորմների հետ:

276. Տվյալ պարագայում դիմումով վիճարկվում է Օրենքի 16-րդ հոդվածը, մինչդեռ Դիմողի կողմից բարձրացված իրավական հարցը՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի ուսումնասիրության փուլում ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալիս շահագրգիռ անձի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի իրացումը, ինչպես վերը նշվեց, կանոնակարգվում է Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով և «Փաստաբանության մասին» օրենքով՝ հիմք ընդունելով Օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի բլանկետային իրավանորմը:

277. Հետևաբար՝ Օրենքի 16-րդ հոդվածով սահմանված՝ ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալու փուլում ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալիս և դիրքորոշում ներկայացնելիս շահագրգիռ անձի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքին վերաբերող իրավական հարց սույն դիմումով բարձրացնելու թույլատրելիությունը պարզելու համար Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ բլանկետային իրավանորմի և բլանկետային իրավակարգավորման բովանդակային էությանը:

278. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ բլանկետային իրավանորմը չունի ինքնաբավ գոյություն. այն չի կարող ինքնուրույն իրացվել կամ կիրառվել: Այսինքն՝ բլանկետային իրավանորմը հասարակական հարաբերությունների ինքնուրույն կարգավորիչ չի հանդիսանում և սոցիալական կարգավորչի գործառույթն իրականացնում է միայն այն իրավանորմի հետ համատեղ, որը վկայակոչված է բլանկետային իրավանորմում: Ըստ այդմ՝ բլանկետային իրավանորմի, ինչպես նաև վերջինիս նորմատիվ կարգավորման շրջանակում գործող (վերջինիս հետ համակարգային առումով փոխկապակցվածության մեջ գտնվող) տվյալ նորմատիվ իրավական ակտի այլ նորմերի սահմանադրականությունը կարող է որոշվել միայն այն իրավանորմների համաժամանակյա և համադրված վերլուծության միջոցով, որոնք վկայակոչված են բլանկետային իրավանորմում:

279. Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է սակայն, որ բլանկետային իրավանորմում վկայակոչված իրավանորմերը, որոնք ամրագրված են նորմատիվ իրավական այլ ակտերում, դիմումում մատնանշված չեն և Դիմողի կողմից, որպես այդպիսին, չեն վիճարկվում, Սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանադրականության ստուգման չեն ենթարկվում: Մինչև սույն ժամանակ, եթե բլանկետային իրավակարգավորմամբ պայմանավորված՝ Դիմողի կողմից վիճարկվող իրավանորմի սահմանադրական բովանդակությունը կարող է բացահայտվել միայն նորմատիվ իրավական այլ ակտում ամրագրված դրույթի (որին բլանկետային նորմը հղում է կատարում) վերլուծության միջոցով, նշյալ դրույթը Սահմանադրական դատարանի կողմից ենթակա է վերլուծության միայն այն սահմաններում, որոնք անհրաժեշտ են Դիմողի կողմից վիճարկվող դրույթի սահմանադրականությունը որոշելու համար՝ հաշվի առնելով բացառապես վիճարկվող

դրույթի բովանդակությունն ու դրա մեկնաբանմամբ պարզման ենթակա վերջինիս նորմատիվ համատեքստը:

280. Այլ կերպ՝ ներկայացված դիմումում չվիճարկվող, սակայն բլանկետային իրավա-կարգավորմամբ պայմանավորված՝ այլ նորմատիվ իրավական ակտում ամրագրված դրույթների՝ Սահմանադրական դատարանի կողմից հիշատակումն ու անհրաժեշտ չափով վերլուծությունը որևէ կերպ չի նշանակում իրավական գնահատական տալ այդ իրավանորմերի սահմանադրականությանը: Հակառակ պարագայում կխախտվեն կոնկրետ և վերացական սահմանադրական ստուգման կառուցակարգերի նորմատիվ բովանդակությունն ու, համապատասխանաբար, Սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումի հիման վրա գործի քննության՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքով որոշված առարկայական շրջանակը:

281. Տվյալ պարագայում Օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթն իրականացվում է Օրենքով, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, Քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով: Այսինքն՝ նշյալ դրույթի ուժով՝ Օրենքի ողջ նորմատիվ կառուցակարգը գործում է նշյալ և այլ օրենքների հետ համակցության մեջ՝ պայմանով, որ եթե Օրենքով սահմանված են հատուկ կանոններ, ապա գերակայությունը տրվում է վերջիններիս (Օրենքի 2-րդ հոդված, 2-րդ մաս): Համապատասխանաբար՝ Օրենքի 16-րդ հոդվածում իրավաբանական օգնություն ստանալու վերաբերյալ կարգավորումներն առանձին ամրագրված չեն այնքանով, որքանով Օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասից ելնելով՝ դրանք ամրագրված են Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում և «Փաստաբանության մասին» օրենքում:

282. Հետևապես՝ Դիմողի կողմից բարձրացված հարցն առ այն, որ Օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված չէ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի ուսումնասիրության փուլում ուսումնասիրության նյութերին ծանոթանալիս և դիրքորոշում ներկայացնելիս շահագրգիռ անձի՝ հանրային պաշտպանի միջոցով (պետական միջոցների հաշվին) իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքը, կարող է լրիվ և բազմակողմանի քննության առնվել միայն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի և «Փաստաբանության մասին» օրենքի սահմանադրականությանը՝ բարձրացված հարցի սահմաններում անդրադարձ կատարվելու դեպքում, ինչը, ելնելով վերը ներկայացված դիրքորոշումներից, սույն դիմումի քննության շրջանակից դուրս է:

VII. ՈՐՈՇԱԿԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

283. Դիմողը նշում է, որ Օրենքը պարունակում է մի շարք անորոշ կարգավորումներ, որոնց մի մասը խնդրահարույց է Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով սահմանված հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքին ներկայացվող որոշակիության սկզբունքի, իսկ մյուսները՝ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով սահմանված իրավական պետության սկզբունքից բխող օրենքներին ներկայացվող որոշակիության պահանջի տեսանկյունից:

284. Ըստ Դիմողի՝ պարզ չէ, թե ինչպես կարող է մտավոր սեփականությունը դիտարկել Օրենքի իմաստով ապօրինի և բռնագանձել: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետն Օրենքի իմաստով գույք է դիտարկում նաև կրիպտոարժույթը, սակայն Հայաստանի

Հանրապետության որևէ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված չէ, թե ինչ է «կրիպտոարժույթը»:

285. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքի կարգավորումից պարզ չէ «օրինական եկամուտ» հասկացության բովանդակությունը, քանի որ, եթե Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետից դուրս բերենք Քաղաքացիական օրենսգրքի 1277-րդ հոդվածի վերաբերյալ կարգավորումը, որը կոլիզիոն նորմ է, կստացվի, որ «օրինական եկամուտը» եկամուտ է՝ արտահայտված դրամով, արտարժույթով, կրիպտոարժույթով կամ բնամթերային (ոչ դրամական) ձևով ստացված եկամուտներով: Քանի որ սահմանող հասկացությունը բացահայտ կրկնում է սահմանվող հասկացությունը, ապա այստեղ, ըստ Դիմողի, գործ ունենք նույնաբանության հետ:

286. Դիմողը նշում է նաև, որ Օրենքով օգտագործվող «այդ թվում» ձևակերպումից հետո ոչ սպառիչ կերպով թվարկվում են օրինական եկամտի առանձին տեսակները. որպես այդպիսին, մասնավորապես, ներկայացված են (գ) ստացված փոխառությունները և (ը) նվիրատվության կամ օգնության կարգով ստացված գույքը: Դիմողի համար պարզ չէ, թե «փոխառության» կամ «նվիրատվության» իրավահարաբերությունների առկայության կամ բացակայության փաստը գնահատելու համար հիմք են ընդունվելու Քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված համապատասխան դրույթները, այդ թվում նաև՝ գործարքի ձևին ներկայացվող պահանջները, թե՛ Օրենքի իմաստով «փոխառությանը» կամ «նվիրատվությանը» տրվում է այլ բովանդակություն:

287. Դիմողը գտնում է, որ սեփականության իրավունքին միջամտող օրենքի որոշակիության պահանջի տեսանկյունից խնդրահարույց է այն հանգամանքը, որ որևէ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված չէ հաշվարկի այն ձևը կամ մեթոդաբանությունը, որի միջոցով իրավասու մարմինը պարզում է Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով սահմանված գույքը ձեռք բերողի հայտնի եկամուտները և ծախսերը, այդ թվում՝ ապրուստի միջին ամսական ծախսերը, որի արդյունքը համադրելով գույքի արժեքի հետ՝ գալիս է եզրահանգման դրանց ծագման օրինականության վերաբերյալ: Հաշվի առնելով Օրենքի կիրառման մասսայականությունը՝ եկամուտների և ծախսերի՝ առանց սահմանված ձևի և մեթոդաբանության հաշվարկը կարող է հանգեցնել նաև դրա ոչ միատեսակ կիրառելիության, ինչը, Դիմողի գնահատմամբ, խնդրահարույց է օրենքի առջև ընդհանուր հավասարության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից:

288. Դիմողը նշում է, որ ուսումնասիրության ժամանակահատվածը մինչև 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ը տարածելու համար ընդամենը բավարար են իրավասու մարմնի կասկածը և դրա վերաբերյալ որոշակի ապացույցների առկայությունը: Նշված երկու նախադրյալներն էլ, սակայն, ըստ Դիմողի, իրենց բնույթով գնահատողական են, և Օրենքը չի նախատեսում որևէ օբյեկտիվ չափանիշ կամ իրավասու մարմնի նշված որոշման դատական բողոքարկման միջոցով վերահսկողության հնարավորություն, ինչն էլ իրավասու մարմնին է վերապահում ոչնչով չկաշկանդված բացարձակ հայեցողություն՝ ուսումնասիրության ժամանակահատվածը երկարաձգելու համար:

289. Դիմողի դիրքորոշմամբ՝ Օրենքը որևէ կարգավորում չի նախատեսում երրորդ անձանց շահերի և իրավունքների պաշտպանության համար այն դեպքում, երբ ապօրինի ծագում ունեցող գույքն ստացվել է ի վնաս նրանց: Մասնավորապես՝ բացակայում է որևէ մեխանիզմ վերջիններիս վարույթի մասին տեղեկացնելու, վարույթին ներգրավվելու կամ որևէ այլ միջոց նրանց շահերի և իրավունքների պաշտպանության համար:

290. Դիմողը նշում է, որ բռնագանձման վարույթ հարուցելու նպատակով ուսումնասիրություն սկսելու համար նախատեսված պայմաններից մեկը (ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ կասկածը) ամբողջությամբ ներկայացնում է գնահատողական

դատողություն: Օրենքով նախատեսված չէ որևէ օբյեկտիվ հատկանիշ, որը հնարավորություն կտա սահմանափակելու ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ կասկածների հիմքերը գնահատող անձի բացարձակ հայեցողությունը:

291. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ամրագրված բռնագանձման վարույթին առնչվող հիերարխիկ կանոններն ուղղակիորեն հանգեցնում են Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի խախտման, քանի որ հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող նորմերի միջև նախատեսում են աստիճանակարգություն՝ Օրենքին տալով ավելի բարձր իրավաբանական ուժ: Բացի դրանից, առաջանում է անորոշություն, թե ո՞ր նորմերով պետք է առաջնորդվի իրավակիրառը, հատկապես, նկատի ունենալով, որ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությամբ սահմանվում է. «Այլ օրենքներում պարունակվող քաղաքացիական իրավունքի նորմերը պետք է համապատասխանեն սույն օրենսգրքին»:

292. Դիմողը նշում է, որ Օրենքը պատասխան չի տալիս այն առանցքային հարցին, թե կոնկրետ ո՞ր գույքն է ենթակա բռնագանձման: Եթե, օրինակ, իսկապես կա անհամապատասխանություն օրինական եկամուտների և ծախսերի միջև, ապա ո՞ր գույքն է ենթակա բռնագանձման և ի՞նչ չափով, ի՞նչ անել այն դեպքում, օրինակ, եթե գույքը ձեռք է բերվել մասամբ օրինական և մասամբ ոչ օրինական միջոցներով:

293. Իր լրացուցիչ բացատրություններում Դիմողը նշում է, որ Պատասխանողի կողմից ներկայացված նախապայմաններից առաջինը (կասկածի առկայությունը) ամբողջությամբ գնահատողական դատողություն է, և ավելին, դրա առկայությունն ըստ Օրենքի հնարավոր չէ վիճարկել դատական կարգով: Որպես օբյեկտիվ չափանիշ չի կարող բավարար լինել միայն գույքի ձեռքբերմանն առնչվող ապացույցների պահպանված լինելը, այլ առնվազն անհրաժեշտ են որոշակի օբյեկտիվ հիմքեր գույքի ապօրինի ծագման վերաբերյալ:

294. Անդրադառնալով օրինական եկամտի և ծախսի մեթոդաբանությանը՝ Դիմողը նշում է, որ այս հարցում անձի եկամտի և ձեռք բերված գույքի համադրման մաթեմատիկական հաշվարկը չի կարող կիրառելի լինել բազմաթիվ դեպքերում, օրինակ, երբ գույքը ձեռք է բերվել շատ ավելի ցածր արժեքով, քան ներկայումս դրա շուկայական արժեքն է:

2. Պատասխանող

295. Անդրադառնալով դիմումով ներկայացված փաստարկին առ այն, որ Օրենքով ամրագրված «գույք» հասկացությունն անորոշ է, և պարզ չէ, թե ինչպես կարող է մտավոր սեփականությունը դիտարկվել Օրենքի իմաստով ապօրինի և բռնագանձվել, Պատասխանողը նշում է, որ ինչպես Քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի, այնպես էլ Օրենքի իմաստով «գույք» հասկացությունը չի ներառում մտավոր գործունեության արդյունքները՝ ներառյալ դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքները և, հետևաբար, Օրենքում առկա չէ որևէ անորոշություն կամ անհստակություն այս կապակցությամբ:

296. Անդրադառնալով Օրենքում ամրագրված «կրիպտոարժույթ» եզրույթի անորոշությանը՝ Պատասխանողը նշում է, որ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նորմատիվ իրավական ակտում կիրառվում են ակտերով սահմանված կամ հանրաժանոթ հասկացություններ և տերմիններ, իսկ «կրիպտոարժույթ» հասկացությունը բավականաչափ ընկալելի է հանրության համար, հատկապես այն խումբ անձանց համար, որոնք մասնակցում են կրիպտոարժույթով կատարվող գործառնություններին: Պատասխանողը նշում է նաև, որ տարբեր կրիպտոարժույթները և դրանց շրջանառությունը համաշխարհային մակարդակում լայն

տարածում ունեն և համապատասխան մասնագետի օգնությամբ պետական մարմինները հնարավորություն կունենան պարզելու նշված հասկացության բովանդակությունը:

297. Անդրադառնալով «օրինական եկամուտ» հասկացությանը՝ Պատասխանողը նշում է, որ եկամտի օրինականության գնահատման շրջանակներում կիրառելի իրավունք կարող է հանդիսանալ ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետության իրավունքը, այլև այլ պետության իրավունքը, սակայն էական նշանակություն ունի այն, որ եկամուտը պետք է ստացված լինի կիրառելի նորմերի պահպանմամբ, և այս առնչությամբ քննարկվող կարգավորումը որևէ անորոշություն չի պարունակում:

298. Անդրադառնալով նաև Օրենքում հիշատակվող «փոխառություն» և «նվիրատվություն» հասկացություններին՝ Պատասխանողը նշել է, որ Օրենքում դրանց վերաբերող հատուկ սահմանումների բացակայության պայմաններում՝ այդ հասկացությունների կիրառման իմաստով հիմք պետք է ընդունվեն Քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ կիրառելի իրավական ակտերով առկա սահմանումները և կարգավորումները:

299. Անդրադառնալով դիմումի շրջանակներում բարձրացված օրինական եկամտի և ծախսի հաշվարկի մեթոդաբանության բացակայության խնդրին՝ Պատասխանողը գտնում է, որ նման մեթոդաբանության ամրագրումն Օրենքով անհրաժեշտ չէ իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքի երաշխավորման համատեքստում. անձի եկամտի, հայտնաբերված ծախսերի և ձեռք բերված գույքի համադրումը, ընդհանուր առմամբ, կանխատեսելի և որոշակի ուղենիշ է, իսկ դրա իրականացման միակ հնարավոր մեխանիզմը նշված տվյալների համադրմամբ մաթեմատիկական հաշվարկն է: Հետևաբար՝ Պատասխանողը գտնում է, որ համապատասխան մեթոդաբանության բացակայությունը չի հանգեցնում Սահմանադրությամբ նախատեսված որոշակիության սկզբունքի խախտման:

300. Անդրադառնալով ուսումնասիրության ժամանակահատվածը մինչև 1991 թ. տարածելու հնարավորության «չկաշկանդված բացարձակ հայեցողություն» հանդիսանալու Դիմողի պնդումներին՝ Պատասխանողը նշում է, որ դրանք հիմնավորված չեն, քանի որ Օրենքը նախատեսում է հստակ նախապայմաններ, այն է՝ իրավասու մարմնի կասկածն ավելի վաղ ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության վերաբերյալ, ինչպես նաև այդպիսի գույքի ձեռքբերմանն առնչվող ապացույցների պահպանված լինելը:

301. Պատասխանողը նշում է նաև, որ նշված պայմանների դատական վերահսկողության ենթակա չլինելու վերաբերյալ Դիմողի պնդումներն անհիմն են, քանի որ բոլոր ապացույցները դատարանի կողմից քաղաքացիական դատավարության կանոնների կիրառմամբ կարող են ճանաչվել անթույլատրելի:

302. Երրորդ անձի շահերի պաշտպանության մեխանիզմի բացակայության կապակցությամբ Դիմողի պնդումների վերաբերյալ Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքը նախատեսում է ուսումնասիրության ընթացքում հայտնաբերված բոլոր շահագրգիռ անձանց ծանուցման պահանջ, ընդ որում՝ նաև հրապարակային կարգով, ինչը հնարավորություն է ընձեռում նույնիսկ իրավասու մարմնի կողմից չհայտնաբերված շահագրգիռ անձանց համար տեղեկանալու վարույթի առկայության մասին: Ինչ վերաբերում է գործի քննության դատական փուլին, ապա բոլոր շահագրգիռ անձինք, որոնք պատասխանող չեն հանդիսանում, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված կանոններով կարող են մասնակցել հայցի քննությանը որպես երրորդ անձ և օգտվել համապատասխան դատավարական իրավունքներից: Հետևաբար՝ Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքը բավականաչափ որոշակիությամբ կարգավորում է երրորդ անձանց

ծանուցման հետ կապված հարաբերությունները, և այդ առնչությամբ որոշակիության պահանջի խախտում ևս առկա չէ:

303. Անդրադառնալով նորմերի աստիճանակարգության մեջ կիրառման ենթակա օրենքի տեղին՝ Պատասխանողը նշում է, որ Օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ոչ թե սահմանում է Օրենքի՝ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ Քաղաքացիական օրենսգրքի, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի կամ այլ իրավական ակտերի նկատմամբ, այլ օրենսդրական մակարդակում ամրագրվում է վերաբերելի ընդհանուր նորմերի նկատմամբ Օրենքով սահմանված կարգավորումների՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում հատուկ նորմեր հանդիսանալու հանգամանքը: Այսինքն՝ ըստ Պատասխանողի՝ հակասություն կարող է առաջանալ ոչ թե իրավական ակտերի, այլ ընդհանուր և հատուկ նորմերի միջև, քանի որ Օրենքով սահմանված նորմերը կարգավորում են առանձնահատուկ իրավական ընթացակարգի՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի շրջանակներում առաջացող հարաբերությունները, որոնք ընդհանուր քաղաքացիաիրավական և դատաիրավական հարաբերությունների նկատմամբ հանդիսանում են հատուկ իրավահարաբերություններ:

304. Պատասխանողը նշում է, որ Դիմողի փաստարկն առ այն, որ պարզ չէ, թե ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի արդյունքում կոնկրետ ո՞ր գույքն է հանդիսանում բռնագանձման առարկա, անհիմն է: Ըստ Պատասխանողի՝ իրավասու մարմինը պարտավոր է պարզել յուրաքանչյուր կոնկրետ գույքի ձեռքբերման համար օրինական միջոցների առկայությունը կամ բացակայությունը, ինչի արդյունքում պարզ է դառնում՝ արդյո՞ք կոնկրետ գույքը հանդիսանում է ապօրինի ծագում ունեցող և ենթակա է բռնագանձման, թե՛ ոչ:

305. Պատասխանողը նշում է նաև, որ իրավասու մարմինը զրկված չէ համապատասխան գույքի բաժինն առանձնացնելու միջոցով այն բռնագանձելու հնարավորությունից, իսկ դրա օբյեկտիվ անհնարինության դեպքում կարող է բռնագանձվել նշված բաժնի շուկայական արժեքի չափով գումար:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

306. Սահմանադրության 1-ին հոդված.

«Հայաստանի Հանրապետությունն (...) իրավական պետություն է»:

307. Սահմանադրության 79-րդ հոդված՝ «Որոշակիության սկզբունքը».

«Հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

308. Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է իրավական որոշակիության սահմանադրական պահանջի բովանդակությանը՝ արձանագրելով, մասնավորապես, ներքոշարադրյալ.

- «[Օ]րենքը պետք է համապատասխանի նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝

ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը⁴⁶»:

- «Իրավական պետության սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է նաև իրավական օրենքի առկայություն: Վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝ իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու՝ թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն ձևակերպված չէ բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը. նրանք պետք է հնարավորություն ունենան կանխատեսել այն հետևանքները, որոնք կարող է առաջացնել տվյալ գործողությունը:

Օրենքի կանխատեսելիությունը գնահատելու համար կարևոր գործոն է նաև տվյալ հարաբերությունները կանոնակարգող տարբեր կարգավորումների միջև հակասությունների առկայության կամ բացակայության հանգամանքը⁴⁷»:

- «Միաժամանակ, օրենքներում օգտագործվող առանձին հասկացություններ չեն կարող ինքնաբավ լինել: Դրանց բովանդակությունը, բնորոշ հատկանիշների շրջանակը ճշգրտվում են ոչ միայն օրինաստեղծ գործունեության արդյունքում, այլ նաև դատական պրակտիկայում⁴⁸»:

- «Նույնիսկ իրավական նորմի առավելագույն հստակությամբ ձևակերպման դեպքում դատական մեկնաբանությունը չի բացառվում: Իրավադրույթների պարզաբանման և փոփոխվող հանգամանքներին՝ զարգացող հասարակական հարաբերություններին դրանց համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը միշտ էլ առկա է: Հետևաբար, օրենսդրական կարգավորման որոշակիությունը և ճշգրտությունը չեն կարող բացարձականացվել՝ նույնիսկ ոչ բավարար հստակությունը կարող է լրացվել դատարանի մեկնաբանություններով:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բազմիցս դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ՝ «Չնայած այն բանին, որ սահմանումների որոշակիությունը խիստ ցանկալի է, միաժամանակ անհրաժեշտ է խուսափել դրանց չափազանց կոշտ լինելուց՝ իրավունքը պետք է ունակ լինի հետևել փոփոխվող հանգամանքներին: Այդ իսկ պատճառով, հաճախ օրենքներում առկա են տերմիններ, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են: Դրանց մեկնաբանումը և կիրառումը դատական պրակտիկայի խնդիր է (The Sunday Times v. the United Kingdom (Application no. 6538/74, 26/04/79, § 49)⁴⁹» (2016 թվականի մայիսի 3-ի ՄԴՈ-1270 որոշում):

- «Որոշակիության սկզբունքի համատեքստում հարցը քննարկելիս պետք է հաշվի առնել այն իրողությունը, որ իրավական նորմերը, որպես ընդհանուր-վերացական կարգավորումներ, միշտ որոշակի մեկնաբանությունների կարիք ունեն, և գրեթե անհնար է իրավական միարժեք նորմերով հստակ կարգավորել հասարակական կյանքի բոլոր բազմաբնույթ հարաբերությունները⁵⁰» (2021 թվականի սեպտեմբերի 23-ի ՄԴՈ-1610 որոշում):

- «(...) օրենքի որոշակիության պահանջ նախատեսվում հանդերձ՝ հնարավոր չէ բոլոր հարցերի կարգավորումը նախատեսել բացառապես օրենքով, այդ պատճառով այս հարցում կարևորվում է հատկապես դատական ատյանների կողմից օրենքի հստակ մեկնաբանությունը:

- (...)

- (...) Իրավադրույթների պարզաբանման և փոփոխվող հանգամանքներին՝ զարգացող հասարակական հարաբերություններին դրանց համապատասխանեցման

⁴⁶ 2006 թվականի ապրիլի 18-ի [ՄԴՈ-630](#) որոշում, կետ 11:

⁴⁷ 2008 թվականի մայիսի 13-ի [ՄԴՈ-753](#) որոշում, կետ 9:

⁴⁸ 2008 թվականի նոյեմբերի 25-ի [ՄԴՈ-780](#) որոշում, կետ 7:

⁴⁹ Սահմանադրական դատարանի 2016 թվականի մայիսի 3-ի [ՄԴՈ-1270](#) որոշում, կետ 7:

⁵⁰ Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի սեպտեմբերի 23-ի [ՄԴՈ-1610](#) որոշում, կետ 4.1.2:

անհրաժեշտությունը միշտ էլ առկա է: Հետևաբար, օրենսդրական կարգավորման որոշակիությունը և ճշգրտությունը չեն կարող բացարձականացվել՝ նույնիսկ ոչ բավարար հստակությունը կարող է լրացվել դատարանի մեկնաբանություններով»:
Վերոգրյալը հաստատվում է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով, մասնավորապես, Բուսույոկն ընդդեմ Մոլդովայի (Case of Busuioc v. Moldova, application no. 61513/00, 21/12/2004) վճռում դատարանը գտել է. «...որ թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, սակայն դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին: Հետևաբար, շատ օրենքներ անխուսափելիորեն ձևակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են, և որոնց մեկնաբանությունը և կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է⁵¹»:

- «(...) հաշվի առնելով կենսական հարցերի բազմազանությունը և նորմաստեղծ ճանապարհով բոլոր իրավիճակներին արձագանքելու անհնարիությունը՝ օրենսդրական և ենթաօրենսդրական կարգավորումների որոշակիության պահանջը չի բացառում անորոշ իրավական հասկացությունների ամրագրումն օրենքներում և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերում, սակայն այն պարտադիր պետք է ուղեկցվի նման հասկացությունների համարժեք, իսկ նույնական դեպքերում՝ միատեսակ մեկնաբանությամբ, առանց որի անհնարին կլինի փաստել այդ դրույթների կանխատեսելիությունը⁵²» (2019 թվականի նոյեմբերի 15-ի ՍԴՈ-1488 որոշում):

- «(...) չնայած օրենսդրական կարգավորումների որոշակիության պահանջին, դրանք չեն կարող նախատեսել իրավահարաբերության բոլոր մանրամասները, քանի որ կոնկրետ իրավահարաբերության բնույթով պայմանավորված մի շարք հանգամանքներ պետք է իրենց մեկնաբանությունն ստանան հենց դատական քննության ընթացքում:

- (...)

- (...) Այդ իմաստով, հնարավոր չէ օրենսդրությունը կառուցել այն տրամաբանությամբ, որ դրանում առկա չլինեն գնահատողական կատեգորիաներ, մեկնաբանման ենթակա եզրույթներ կամ ձևակերպումներ, սակայն դա չի կարող հանգեցնել իրավական անորոշության, քանի որ այդպիսի ձևակերպումներն իրենց մեկնաբանությունն ու հստակեցումն են ստանում արդեն դատարանի կողմից կոնկրետ գործի հանգամանքների հաշվառմամբ և գնահատվում են դատարանի իրավակիրառ հայեցողության լիազորությունների իրականացման շրջանակներում⁵³» (2020 թվականի նոյեմբերի 24-ի ՍԴՈ-1561 որոշում):

- «(...) իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման առումով ընդհանուր տրամաբանությունը հանգում է այն գաղափարին, որ թեև իրավական որոշակիությունն անհրաժեշտ է, այնուամենայնիվ, այդ սկզբունքը չի բացառում իրավական ակտերում այնպիսի ձևակերպումների կամ եզրույթների առկայությունը, որոնք գնահատողական բնույթ ունեն և յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում առավել հստակեցվում են իրավակիրառ պրակտիկայի շրջանակներում⁵⁴»:

- «(...) իրավական որոշակիությունը չպետք է բացարձականացնել: Գնահատողական եզրույթների առկայության պատճառով իրավակարգավորումն ինքնին խնդրահարույց չէ, որպիսի պայմաններում որոշակիության ծավալը լրացնելու ու իրավադրույթների կիրառման համար անհրաժեշտ ու բավարար բովանդակություն հաղորդելու առաքելությունը վերապահված է իրավակիրառողին⁵⁵»:

⁵¹ Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի ապրիլի 2-ի [ՍԴՈ-1452](#) որոշում, կետ 4.3:

⁵² Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի նոյեմբերի 15-ի [ՍԴՈ-1488](#) որոշում, կետ 4.3:

⁵³ Սահմանադրական դատարանի 2020 թվականի նոյեմբերի 24-ի [ՍԴՈ-1561](#) որոշում, կետ 4.2:

⁵⁴ Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի մայիսի 4-ի [ՍԴՈ-1592](#) որոշում, կետ 4.3:

⁵⁵ Սահմանադրական դատարանի 2022 թվականի ապրիլի 29-ի [ՍԴՈ-1646](#) որոշում, կետ 5.6:

- «(...) իրավական որոշակիությունը չպետք է բացարձականացնել, և անորոշության որոշակի տարրեր պարունակող իրավակարգավորումն ինքնին խնդրահարույց չէ, որպիսի պայմաններում անհրաժեշտ որոշակիության ծավալը լրացնելու ու իրավական կարգավորման կիրառման համար անհրաժեշտ ու բավարար բովանդակություն հաղորդելու առաքելությունը վերապահված է իրավակիրառին⁵⁶»: (2022 թվականի նոյեմբերի 22-ի ՍԴՈ-1669 որոշում):

309. Վերահաստատելով վերը ներկայացված դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրավական որոշակիությունը չի կարող բացարձակացվել, և անորոշության որոշակի տարրեր կամ գնահատողական եզրույթներ պարունակող իրավակարգավորումն ինքնին խնդրահարույց չէ, իսկ անհրաժեշտ որոշակիության ծավալը լրացնելու ու իրավական կարգավորման կիրառման համար անհրաժեշտ ու բավարար բովանդակություն հաղորդելու առաքելությունը վերապահված է իրավակիրառին՝ առաջնահերթությամբ դատական մեկնաբանության միջոցով: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ իրավական որոշակիության սահմանադրական պահանջին համապատասխանության հիմքով անորոշության որոշակի տարրեր կամ գնահատողական եզրույթներ պարունակող իրավակարգավորումների սահմանադրականության հարցն առաջ է գալիս այն պարագայում, երբ դրանց մեկնաբանման միջոցով իրավակարգավորմանն անհրաժեշտ որոշակիություն հաղորդելը (ենթադրյալ անորոշությունը հաղթահարելը) հնարավոր չէ:

310. Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը սահմանում է, որ գույք է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված գույքը, այդ թվում՝ կրիպտոարժույթը: Քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացիական իրավունքների օբյեկտներն են՝ (1) գույքը՝ ներառյալ դրամական միջոցները, կրիպտոակտիվները, արժեթղթերը և գույքային իրավունքները, (2) աշխատանքները և ծառայությունները, (3) տեղեկատվությունը, (4) մտավոր գործունեության արդյունքները՝ ներառյալ դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքները (մտավոր սեփականություն) և (5) ոչ նյութական բարիքները: Անդրադառնալով Օրենքի նշված դրույթին՝ Դիմողը նշում է, որ պարզ չէ, թե ինչպես կարող է մտավոր սեփականությունն Օրենքի իմաստով դիտարկվել ապօրինի, ինչպես նաև, որ նույն դրույթի համաձայն գույք է համարվում նաև կրիպտոարժույթը, սակայն վերջինիս սահմանումը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ տրված չէ: Այս առումով Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ «գույք» հասկացության բովանդակությունը կարող է և պետք է բացահայտվի դատական մեկնաբանության միջոցով, որի հիման վրա պատասխան կտրվի այն հարցին, թե արդյոք մտավոր սեփականությունը ներառվում է «գույք» հասկացության բովանդակության մեջ, և ապա այն հնարավոր է բռնագանձել, թե՛ ոչ: Ի լրումն նշվածի՝ Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-394-Ն օրենքով, որն ուժի մեջ է մտել 2024 թվականի նոյեմբերի 21-ին, Քաղաքացիական օրենսգիրքը լրացվել է «Կրիպտոակտիվը» վերտառությամբ 143.1-ին հոդվածով, որը, մասնավորապես, սահմանում է համանուն հասկացությունը: Միաժամանակ, 2024 թվականի նոյեմբերի 21-ին ուժի մեջ մտած «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-336-Ն օրենքով Օրենքում «կրիպտոարժույթ» եզրույթը փոխարինվել է «կրիպտոակտիվ» եզրույթով (համապատասխան հոլովաձևով):

⁵⁶ Սահմանադրական դատարանի 2022 թվականի նոյեմբերի 22-ի [ՍԴՈ-1669](#) որոշում, կետ 5.3:

311. Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը սահմանում է, որ օրինական եկամուտ են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 1277-րդ հոդվածի համաձայն որոշված կիրառելի իրավունքի նորմերի պահպանմամբ, Հայաստանի Հանրապետության դրամով, արտարժույթով, կրիպտոակտիվով կամ բնամթերային (ոչ դրամական) ձևով ստացված եկամուտներն առանց հարկերի և պարտադիր վճարների, այդ թվում՝ ստացված փոխառությունները (վարկերը), նվիրատվության կամ օգնության կարգով ստացված գույքը (նաև դրամական միջոցները): Անդրադառնալով Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2 և 3-րդ կետերին՝ Դիմողը նշում է, որ պարզ չէ «օրինական եկամուտ» հասկացության բովանդակությունը, «քանի որ սահմանող հասկացությունը կրկնում է սահմանվող հասկացությունը», ինչպես նաև փոխառության և նվիրատվության իրավահարաբերությունների առկայության հարցը գնահատելիս արդյո՞ք հիմք են ընդունվելու Քաղաքացիական օրենսգրքի կարգավորումները, այդ թվում՝ նաև գործարքի ձևին ներկայացվող պահանջները, թե՞ Օրենքի իմաստով «փոխառությանը» կամ «նվիրատվությանը» տրվում է այլ բովանդակություն: Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքի նպատակների համար «փոխառություն» և «նվիրատվություն» հասկացությունների բովանդակությունը, դրանց վերաբերելի իրավական կարգավորումները պետք է և կարող են որոշվել իրավակիրառ պրակտիկայի շրջանակներում:

312. Անդրադառնալով Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերին՝ Դիմողը գտնում է, որ ուսումնասիրություն սկսելու համար նախատեսված հիմքերից մեկը՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ կասկածն ամբողջությամբ գնահատողական դատողություն է: Օրենքի 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե ուսումնասիրության նյութերով ի հայտ են գալիս նույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված ժամանակահատվածից ավելի վաղ ձեռք բերված ապօրինի ծագում ունեցող գույքի վերաբերյալ կասկածներ, և այդպիսի գույքի ձեռքբերմանն առնչվող ապացույցները պահպանված են, ապա իրավասու մարմինը կայացնում է որոշում՝ սահմանելով ուսումնասիրվող նոր ժամանակահատված, որը կարող է ներառել բացառապես 1991 թվականի սեպտեմբերի 21-ից հետո ընկած ժամանակահատվածը: Անդրադառնալով ներկայացված դրույթին՝ Դիմողը գտնում է, որ դրանում նշված նախապայմանները ևս իրենց բնույթով գնահատողական են, իսկ Օրենքը չի նախատեսում որևէ օբյեկտիվ չափանիշ: Այս առումով Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ (1) սույն որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումների ուժով՝ ուսումնասիրության ժամկետների որոշակիացման խնդիրն ուղղակիորեն կապված է այնպիսի օբյեկտիվ չափորոշիչների հետ, ինչպիսիք են պաշտոնատար անձի պաշտոնավարման մեկնարկի պահը (տե՛ս սույն որոշման 146-149-րդ կետերը) կամ այն հանցանքը, որի առնչությամբ գույքի բռնագանձման վարույթ է իրականացվում (տե՛ս սույն որոշման 160-161-րդ կետերը): Այս պայմաններում, համաձայնելով Դիմողի դիրքորոշման հետ՝ Սահմանադրական դատարանը նույնպես արձանագրում է, որ ուսումնասիրության ժամանակահատվածի ընտրությունն իրավասու մարմնի կողմից հայեցողաբար որոշվող հարց է, այդուամենայնիվ չունի այլ նպատակ, քան արդեն իսկ օբյեկտիվորեն կանխորոշված ժամանակահատվածում ձեռք բերված գույքի օրինականության ստուգումը: Բացի դրանից, (2) այս պայմաններում ինքնին գնահատողական բնույթի եզրույթներ պարունակելու պատճառով իրավակարգավորումը որոշակիության սահմանադրական պահանջի տեսանկյունից խնդրահարույց համարվել չի կարող, իսկ այդ իրավակարգավորումների որոշակիության ծավալը լրացնելու ու դրանց բովանդակության հավելյալ պարզաբանման առաքելությունը վերապահված է իրավակիրառին: Հետևաբար՝ Օրենքի

5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերում, 7-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ենթադրյալ գնահատողական եզրույթների առկայությունն ինքնին խնդրահարույց չէ, և յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում դրանց բովանդակությունը պետք է և կարող է առավել հստակեցվել իրավակիրառ պրակտիկայի շրջանակներում:

313. Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջի ներկայացման համար անհրաժեշտ հիմքերի առկայությունը պարզելու նպատակով իրավասու մարմինը հավաքում է նյութեր, մասնավորապես, գույքը ձեռք բերողի եկամուտների և ծախսերի, այդ թվում՝ ապրուստի միջին ամսական ծախսերի առնչությամբ: Անդրադառնալով Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասին՝ Դիմողը գտնում է, որ սահմանված չէ հաշվարկի այն ձևը կամ մեթոդաբանությունը, որի միջոցով պարզվում են Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ անձի եկամուտները և ծախսերը, այդ թվում՝ ապրուստի միջին ամսական ծախսը, որոնց արդյունքը համադրելով գույքի արժեքի հետ՝ եզրակացություն է կատարվում դրա ծագման օրինականության վերաբերյալ: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Դիմողի կողմից ներկայացվածը հարցեր են, որոնք առաջանում են և պետք է պատասխան ստանան Օրենքի կիրառման ընթացքում: Հետևաբար՝ թե ինչպես են հաշվարկվելու (որոշվելու) անձի եկամուտները և ծախսերը, պետք է հստակեցվի, և դրան առնչվող հարցերը ենթակա են հաղթահարման իրավակիրառ պրակտիկայի շրջանակներում:

314. Դիմողը նաև գտնում է, որ Օրենքը չի պատասխանում այն հարցին, թե կոնկրետ որ գույքն է ենթակա բռնագանձման և ինչ չափով: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը սահմանում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույք է՝ գույքը, այդ թվում՝ մեկ միավոր գույք, մի քանի միավոր գույք կամ մեկ միավոր գույքի բաժին, որի ձեռքբերումն Օրենքով նախատեսված կարգով չի հիմնավորվում օրինական եկամուտներով՝ անկախ սույն օրենքի ուժի մեջ մտնելուց առաջ կամ հետո ձեռք բերված լինելու հանգամանքից, ինչպես նաև այդպիսի գույքի օգտագործումից ստացվածը (պտուղները, արտադրանքը, եկամուտները): Օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքը ենթակա է բռնագանձման, եթե ներկայացված ապացույցների գնահատմամբ դատարանը հանգում է հետևության, որ այդպիսի գույքի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցում է 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը: Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքով ապօրինի ծագում ունեցող գույքը սահմանվում է որպես ձեռքբերումն օրինական եկամուտներով չհիմնավորվող մեկ միավոր գույքի բաժին կամ մեկ միավոր գույք կամ մի քանի միավոր գույք, ինչպես նաև նշյալի օգտագործումից ստացվածը (պտուղները, արտադրանքը, եկամուտները): Իր հերթին բռնագանձման է ենթակա ապօրինի ծագում ունեցող գույքը, որի շուկայական արժեքը հայցի ներկայացման պահին գերազանցում է 50 միլիոն Հայաստանի Հանրապետության դրամը: Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր գործով Օրենքի հիման վրա բռնագանձման ենթակա գույքի կազմը կարող է և պետք է որոշակիացվի Օրենքի դրույթների մեկնաբանման և կիրառման միջոցով:

315. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասը հակասում է Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասին: Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ օրենքները պետք է համապատասխանեն սահմանադրական օրենքներին, իսկ ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերը՝ սահմանադրական օրենքներին և օրենքներին: Օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Հայաստանի Հանրապետությունում ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են սույն օրենքով,

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով և այլ օրենքներով:

2. Եթե սույն օրենքով սահմանված են այլ կանոններ, քան Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքով կամ այլ օրենքներով, ապա գործում են սույն օրենքով սահմանված կանոնները»:

316. Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասը նվիրված է սահմանադրական օրենքների, օրենքների և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերի միջև իրավաբանական ուժի (աստիճանակարգության) հարցերի կարգավորմանը: Իր հերթին, Օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասը վերաբերում է օրենքների (ներառյալ՝ օրենսգրքերի) միջև իրավական հակասությունների առկայության դեպքում կիրառելի իրավունքի որոշման հարցին, ինչը ոչ թե օրենքի որևէ դրույթի սահմանադրականության, այլ օրենքների առանձին դրույթների միջև հնարավոր կոլիզիաների լուծման ընդհանուր սկզբունքներով որոշվող իրավական հարց է, որն առհասարակ չի կարող ներառվել սույն սահմանադրական վեճի շրջանակի մեջ:

317. Դիմողը նշում է նաև, որ առաջանում է անորոշություն՝ կապված նրա հետ, թե ո՞ր նորմերով պետք է առաջնորդվի իրավակիրառող՝ նկատի ունենալով, որ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ այլ օրենքներում պարունակվող քաղաքացիական իրավունքի նորմերը պետք է համապատասխանեն նույն օրենսգրքին: Սահմանադրական դատարանը նախ հարկ է համարում նշել, որ ենթադրյալ իրավական հակասությունների առկայությունն ինքնին չի խաթարում իրավական որոշակիությունը, եթե առկա են դրանց արդյունավետ հաղթահարման կանոններ: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը պնդում է իր այն մոտեցումը, որ Դիմողի կողմից առաջադրված իրավական հարցը լուծելու համար համապատասխան խնդրի՝ իրավակիրառ մարմինների առջև բարձրացումը և դրան՝ վերջիններիս կողմից իրավական դրույթների մեկնաբանության և կիրառման տիրույթում լուծում տալու իրավասությունը չեն կարող փոխարինվել Սահմանադրական դատարանի կողմից իրավական դրույթի սահմանադրականության ստուգման գործընթացում համապատասխան նորմերի մեկնաբանմամբ դրանց սահմանադրական բովանդակության բացահայտումով: Իրավական նորմերի մեկնաբանողական գործիքակազմերը ոչնչով անհնար չեն դարձնում Դիմողի կողմից բարձրացված իրավական հարցի լուծումը դատական մեկնաբանությամբ, եթե իրավակիրառ մարմինները հանգեն նման հակասության իրական առկայության:

318. Դիմողը գտնում է նաև, որ Օրենքը որևէ կարգավորում չի նախատեսում երրորդ անձանց շահերի և իրավունքների պաշտպանության համար այն դեպքում, երբ ապօրինի ծագում ունեցող գույքն ստացվել է՝ ի վնաս նրանց: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետը սահմանում է, որ շահագրգիռ անձ է այն անձը, որի իրավունքների և պարտականությունների վրա առերևույթ կարող է ազդել գույքի բռնագանձումը: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքի իմաստով շահագրգիռ անձ կարող է դիտարկվել նաև ցանկացած երրորդ անձ, որն Օրենքով նախատեսված կարգով բռնագանձվելիք գույքի նկատմամբ առերևույթ կարող է ունենալ իրավունքներ, թեկուզև դրանք ճանաչված չլինեն: Օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «(...) իրավասու մարմինը ծանուցում և հրավիրում է ուսումնասիրության նյութերով հայտնի բոլոր շահագրգիռ անձանց՝ ուսումնասիրության արդյունքներով հավաքված նյութերին ծանոթանալու և ստացված տվյալների առնչությամբ իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու համար»: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքի համաձայն՝ իրավասու մարմնի կողմից ծանուցվում են, և վերջինիս իրենց դիրքորոշումը հայտնելու իրավունք ունեն նաև վերը նշյալ երրորդ անձինք, որոնք առերևույթ կարող են

իրավունքներ ունենալ այն գույքի նկատմամբ, որի բռնագանձման հայցի հարուցման ուղղությամբ միջոցներ է ձեռնարկում իրավասու մարմինը: Ավելին, Օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին մասից հետևում է, որ Օրենքով նախատեսված կարգով չձանուցված շահագրգիռ անձինք կարող են մինչև դատարանում գործի հարուցումն օգտվել իրենց իրավունքներից, այն է՝ ծանոթանալու ուսումնասիրության արդյունքներով հավաքված նյութերին և ներկայացնելու ստացված տվյալների առնչությամբ իրենց դիրքորոշումը նույն օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով և ժամկետներում՝ սկսած այն պահից, երբ իմացել են կամ կարող էին իմանալ ուսումնասիրության առկայության մասին: Ներկայացվածի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքով նախատեսված են ուսումնասիրության նյութերով իրավասու մարմինն հայտնի բոլոր շահագրգիռ անձանց, ներառյալ՝ երրորդ անձանց, ուսումնասիրության մասին տեղեկացնելու և վերջիններիս կողմից իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու վերաբերյալ կառուցակարգեր:

319. Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Դիմողի ներկայացրած հիմնավորումների սահմաններում Օրենքի հիման վրա հարուցված հայցի՝ դատարանում քննության փուլում նույնպես երրորդ անձանց իրավունքների պաշտպանության առումով կարգավորումներն Օրենքի դրույթների վերացական ստուգման արդյունքներով խնդրահարույց չեն:

VIII. ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԿՅԱՆՔԻ ԱՆՁԵՌՆԵՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

320. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով ամրագրված իրավանորմերը խնդրահարույց են, մասնավորապես, երկու տեսանկյունից.

1) Մատչելի են դարձվում անձանց լայն շրջանակի մասնավոր կյանքին և անձնական տվյալներին առնչվող տեղեկություններ: Պատասխան չի տրվում այն հարցին, թե արդյո՞ք իրավասու մարմնի ներկայացրած դիմումն առնչվում է միայն այն անձին, որի գույքի նկատմամբ հարուցվել է վարույթը, թե՞ նրա հետ փոխկապակցված անձանց կամ ցանկացած անձի, որի անձնական տվյալները վարույթ իրականացնող մարմինն անհրաժեշտ կհամարի ստանալ:

2) Հայցվող տվյալները վարույթի շրջանակներում հասանելի են դարձվում անորոշ շրջանակի անձանց, ինչի հետևանքով խնդրահարույց են ձեռք բերված անձնական տվյալների գաղտնիության պահպանման մեխանիզմները:

321. Վերլուծելով Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի սահմանափակման սահմանադրորեն արտոնված հիմքերը՝ Դիմողը պնդում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առնչությամբ սկսված ուսումնասիրության տեսանկյունից նպատակը կարող է, ըստ էության, վերաբերելի լինել հիմքերից միայն մեկին՝ հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման նպատակին:

322. Այդպիսի կանխավարկածից է ելնում նաև Օրենքը, որի նախագծի հիմնավորման 77-րդ կետում նշված է, որ ուսումնասիրությունն սկսվում է քրեադատավարական որոշված ազդակների առկայության դեպքում, որից հետո ընթանում է քրեական ընթացակարգերից անկախ: Հետևաբար՝ ըստ Դիմողի՝ ուսումնասիրություն իրականացնող մարմինը՝ քաղաքացիական դատարանին միջնորդելով ստանալ անձի վերաբերյալ բանկային կամ այլ գաղտնիք կազմող տեղեկություններ, պետք է որպես դրդապատճառ ունենա միմիայն

հանցագործության կանխումը կամ բացահայտումը և պետք է հիմնավորի, որ նշված տեղեկությունների ստացումը կարող է լրջորեն նպաստել վերագրյալ նպատակին:

323. Հաշվի առնելով հիշատակված քրեադատավարական ազդակների առկայությունն ու Օրենքի հիմնավորման տրամաբանությունը՝ Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի բոլոր հինգ կետերն էլ պետք է կիրառելի լինեն կամ քրեական գործի հարուցումից հետո, կամ գույքի վերաբերյալ ուսումնասիրությանը հընթացս նախատեսեն քրեական վարույթի հարուցում: Վերագրյալ պատճառահետևանքային կապն Օրենքով նախատեսված չէ, ուստի Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի հիմքով հարուցված վարույթների պարագայում ամբողջությամբ բացակայում է սահմանադրորեն նախատեսված լեզիտիմ նպատակը: Քանի որ օրենքի նույն հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերի հիմքով հարուցված վարույթների պարագայում էլ որոշ դեպքերում ուղղակիորեն խզված է պատճառահետևանքային կապը կատարված քրեորեն պատժելի արարքի և ապօրինի գույքի միջև, ուստի անձնական տվյալներ պարունակող տեղեկություններն իրավասու մարմինն տրամադրելը հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման պատճառաբանությամբ հիմնավորելը, ըստ Դիմողի, սահմանադրականության տեսանկյունից խնդրահարույց է:

324. Հաշվի առնելով, որ օրենսդիրն Օրենքի շրջանակներում չի հստակեցրել բանկային գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների ստացման սուբյեկտների շրջանակը՝ Դիմողը գտնում է, որ համաչափության թեստի կումուլատիվ բաղադրիչներն այս դեպքում պահպանված համարելը խնդրահարույց է:

325. Ըստ Դիմողի՝ հանցագործության մեջ կասկածվող անձի՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների սահմանափակման ծավալները չեն կարող լրիվ նույնական լինել նրա հետ փոխկապակցված և առավել ևս այլ՝ երրորդ անձանց իրավունքների սահմանափակման ծավալների հետ: Հստակություն չմտցնելով պահանջվող տեղեկություններին ենթադրաբար տիրապետող սուբյեկտների ցանկի հարցում՝ Օրենսդիրն ի սկզբանե հավասարության նշան է դնում ցանկացած անձի պարագայում՝ ում օրինական շահերն ու իրավունքները կարող են շոշափվել կարգավորող նորմով:

326. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքի դրույթները չեն հստակեցնում սուբյեկտների շրջանակը, որոնց՝ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով պաշտպանվող իրավունքները վարույթի շրջանակներում կարող են սահմանափակվել, իսկ անորոշ նորմը չի կարող հանդիսանալ անձի՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված հիմնական իրավունքի սահմանափակման համար պիտանի միջոց. այսպիսով, Օրենքի 12-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթը հակասում է Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով ամրագրված որոշակիության սկզբունքին, ինչն էլ իր հերթին սահմանափակման համար ընտրված միջոցի տեսանկյունից կհակասի Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով նախատեսված համաչափության սկզբունքին:

327. Դիմողը նշում է, որ Օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է, որ ուսումնասիրություն սկսելու հանգամանքը, դրա հիմքերը, դրա ընթացքի վերաբերյալ և դրա արդյունքում ստացված տվյալները գաղտնի են, ենթակա են տրամադրման շահագրգիռ անձանց միայն սույն օրենքով նախատեսված կարգով, իսկ այլ անձանց՝ բացառապես իրավասու մարմնի համաձայնությամբ՝ ելնելով ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նպատակներից: Հաշվի առնելով, որ Օրենքի տեքստում բացակայում է վարույթի նպատակների սահմանումը, Դիմողը գտնում է, որ վարույթ իրականացնող մարմնի համար հայեցողության չափազանց լայն դաշտ է բացվում, քանի որ հենց այդ մարմինն է որոշում՝ արդյո՞ք տեղեկությունները փոխանցելն այս կամ այն անձին բխում է վարույթի նպատակներից:

328. Դիմողը նշում է նաև, որ Օրենքը չի հստակեցնում, թե ով և ինչ կարգով կարող է հասանելիություն ունենալ և օգտագործել ստացված անձնական տվյալները և ինչպես են վերջիններս պաշտպանվում երրորդ անձանց հասանելիությունից: Ըստ Դիմողի՝ Օրենքը թույլ է տալիս իրավասու մարմինն ուսումնասիրության արդյունքներով ստացված տվյալները հասու դարձնել «այլ ներգրավված անձանց», իսկ վերջինիս կարելի է մեկնաբանվել որպես ցանկացած անձ, որին վարույթն իրականացնող մարմինը նպատակահարմար կգտնի փոխանցել անձնական տվյալներ պարունակող զգայուն տեղեկատվությունը, ինչն էլ իր հերթին չի բավարարում Սահմանադրությամբ ամրագրված համաչափության սկզբունքը և վերջինիս համապատասխանության կոմույատիվ չափանիշները:

329. Իր լրացուցիչ բացատրություններում Դիմողը նշում է, որ Օրենքն իրավասու մարմինն, դեռևս ուսումնասիրության իրականացման ընթացքում, թույլ է տալիս հավաքել օրենքով պահպանվող գաղտնիք պարունակող չափազանց լայն շրջանակի տեղեկություններ: Նման լայն շրջանակի տեղեկատվությունը որևէ պարագայում համեմատելի չէ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածով նախատեսված ապացույցներ պահանջելու հնարավորությունների հետ: Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի շրջանակներում գործին մասնակցող անձի ներկայացրած միջնորդությունը գնահատելիս դատարանը ելնում է կոնկրետ գործից, որն արդեն իսկ գտնվում է դատարանի վարույթում, այսինքն՝ հայտնի են կողմերի փաստարկները, ապացույցները և դատարանն առավել որոշակի է կարողանում գնահատել, թե որքանով է համաչափ ապացույցների տրամադրման պահանջը: Մինչդեռ, երբ գործը գտնվում է Դատախազության կողմից դեռևս Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրության փուլում, դատարանը, բնականաբար, ունի առավել սահմանափակ տեղեկատվություն՝ օբյեկտիվորեն գնահատելու համար, թե որքանով է իրավաչափ ապացույցի ձեռքբերման վերաբերյալ իրավասու մարմնի պահանջը, այն էլ, երբ այդ իրավասու մարմինը Դատախազությունն է:

330. Ըստ Դիմողի՝ Պատասխանողը որևէ հիմնավոր բացատրություն չի տալիս դիմումի շրջանակներում բարձրացվող և հիմնավորվող այն հարցերին, թե ով և ինչ կարգով կարող է հասանելիություն ունենալ և օգտագործել ստացված անձնական տվյալները, ինչի արդյունքում կարող են լրջորեն խաթարվել անձի՝ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածով ամրագրված մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և Սահմանադրության 34-րդ հոդվածով ամրագրված անձնական տվյալների պաշտպանության հիմնական իրավունքները:

331. Դիմողը գտնում է, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածով նախատեսված հնարավորության համեմատ՝ Օրենքը մարդու անձնական տվյալների չափազանց լայն շրջանակին հասանելիության հնարավորություն է տալիս անգամ այն դեպքում, երբ խզված է պատճառահետևանքային կապը կատարված քրեորեն պատժելի արարքի և ապօրինի գույքի միջև: Այս մոտեցումը խնդրահարույց է, քանի որ չի հետապնդում հիմնական իրավունքի սահմանափակման համար լեգիտիմ նպատակ:

332. Դիմողը նշում է, որ Օրենքը հնարավորություն է տալիս ստանալ շահառուների չափազանց լայն շրջանակի անձնական տվյալներ ոչ միայն վարույթով ուղղակիորեն անցնող, այլ՝ փոխկապակցված անձանց կամ ցանկացած այլ անձի, որի անձնական տվյալները վարույթ իրականացնող մարմինը կհամարի անհրաժեշտ: Նման հնարավորություն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի շրջանակներում գործին մասնակցող անձը վստահաբար չունի:

333. Դիմողը նշում է, որ եթե անձնական տվյալների ձեռքբերումը կապված է անորոշ շրջանակի մասնավոր անձանց հետ, որոնք «կոնկրետ հանցագործության հետ աղերս չունեն», ապա նման միջամտությունն այդ անձանց անձնական տվյալների հիմնական իրավունքին համաչափ չէ:

2. Պատասխանող

334. Պատասխանողը գտնում է, որ քաղաքացիական հայցի նախապատրաստումը թե՛ մասնավոր անձանց, թե՛ պետական մարմինների կողմից շատ դեպքերում ենթադրում է անձնական տվյալների ստացում տարբեր պետական և ոչ պետական տվյալների բազաներից և դրանց օգտագործում հայցի հարուցման նպատակով: Անձնական տվյալների ստացումն ինքնին այս առումով չի կարող լինել խնդրահարույց, իսկ օրենքի խախտմամբ հայցվորի կողմից անձնական տվյալների մշակման դեպքում պատասխանող անձն օժտված է դատական գործի քննության ընթացքում ապացույցի անթույլատրելիության հարցի բարձրացման հնարավորությամբ:

335. Ինչ վերաբերում է օրենքով պահպանվող գաղտնիք կազմող տվյալներին, Պատասխանողը նշում է, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքը թույլ է տալիս կողմերին ստանալ այդպիսի տեղեկություններ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 64-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով: Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքը, քաղաքացիական դատավարության կանոնների հետ համեմատության մեջ, չի փոփոխել ինչպես սուբյեկտային կազմին առնչվող պահանջները, այնպես էլ տվյալների ստացման անհրաժեշտությունը գնահատելու համար դատարանի կողմից օգտագործվող չափանիշները:

336. Հավաքված անձնական տվյալների օգտագործման առնչությամբ Պատասխանողը գտնում է, որ իրավասու մարմնի կողմից տվյալները, բացի շահագրգիռ անձանցից, այլ անձանց հասանելի դարձնելու հնարավորությունը սահմանափակված է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նպատակներից բխող անհրաժեշտությամբ:

337. Վերոնշյալի հաշվառմամբ՝ Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքն այնքանով, որքանով չի նախատեսում գաղտնիք կազմող տվյալների, այդ թվում՝ բանկային գաղտնիք կազմող տվյալների հասանելիության այլ չափանիշներ և անձնական տվյալների օգտագործման այլ կանոններ, քան նախատեսված են Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, չի խախտում մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և անձնական տվյալների պաշտպանության երաշխիքները:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

338. Սահմանադրության 31-րդ հոդված՝ «Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիությունը».

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունք:

2. Մասնավոր և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման (...) նպատակով»:

339. Սահմանադրության 34-րդ հոդված՝ «Անձնական տվյալների պաշտպանությունը».

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրեն վերաբերող տվյալների պաշտպանության իրավունք:

2. Անձնական տվյալների մշակումը պետք է կատարվի բարեխղճորեն, օրենքով սահմանված նպատակով, անձի համաձայնությամբ կամ առանց այդ համաձայնության՝ օրենքով սահմանված այլ իրավաչափ հիմքի առկայությամբ:

3. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ծանոթանալու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իր մասին հավաքված տվյալներին և պահանջելու ոչ հավաստի տվյալների շտկում, ինչպես նաև ապօրինի ձեռք բերված կամ այլևս իրավական հիմքեր չունեցող տվյալների վերացում:

4. Անձնական տվյալներին ծանոթանալու իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության, հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

5. Անձնական տվյալների պաշտպանությանը վերաբերող մանրամասները սահմանվում են օրենքով»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի վերլուծությունը

340. Սահմանադրական դատարանը 2020 թվականի հունիսի 18-ի ՄԴՈ-1546 որոշմամբ անդրադարձել է մասնավոր և ընտանեկան կյանքի, պատվի ու բարի համբավի անձեռնմխելիության իրավունքի (այսուհետ կրճատ՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունք) սահմանադրաիրավական բովանդակությանը՝ անձնական տվյալների պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի ապահովման երաշխիքների համատեքստում: Մասնավորապես՝ նշյալ որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանն արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը.

«Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի ամրագրումը միտված է անձի համար և անձի շուրջ այնպիսի շրջանակի (տարածության) երաշխավորմանը, որում նա, զերծ մնալով պետության կամ հանրության կողմից որևէ ուղղորդումից կամ առավել ևս հարկադրանքից, կկարողանա ազատորեն դրսևորել և զարգացնել իր անհատականությունը՝ իր արժանապատվության և ընդհանուր և հատուկ ազատությունների և իրավունքների՝ պետության, հանրության և այլ մասնավոր անձանց կողմից հարգանքի պայմաններում: Հետևապես՝ անձի մասնավոր տարածության անձեռնմխելիությունը՝ այլ հիմնական իրավունքների և ազատությունների համակցության մեջ, հնարավորություն է տալիս ապահովելու թե՛ մարդու անհատական ներքին ինքնորոշումը՝ իր կենսական շահերին համապատասխան, թե՛ այլ մասնավոր անձանց հետ նրա մասնավոր-կենսական կապերի գաղտնիությունը՝ պետությունից, հասարակությունից և երրորդ անձանցից, և այդ իմաստով է Սահմանադրությունը երաշխավորում անձի մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիությունը:

(...)

Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը ներառում է ոչ միայն պետության կողմից մասնավոր կյանքին միջամտելուց ձեռնպահ մնալը, այլև պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ անհրաժեշտ և արդյունավետ օրենսդրական և իրավակիրառ միջոցներով երաշխավորելու և ապահովելու այն: Հետևապես՝ պետությունը, նախ՝ ինքը չպետք է միջամտի այս հիմնական իրավունքին, բացառությամբ Սահմանադրությամբ թույլատրված դեպքերի, ինչպես նաև պարտավոր է սահմանել ոչ միայն իր, այլև երրորդ անձանց կողմից այս հիմնական իրավունքի խախտումների դեպքում դրանցից արդյունավետ պաշտպանվելու համար անհրաժեշտ ընթացակարգեր և կառուցակարգեր, և, վերջապես, պարտավոր է նաև գործնականում ապահովել այս հիմնական իրավունքի պաշտպանությունը երրորդ անձանցից:

(...)

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի սահմանափակումները պետք է համապատասխանեն նաև Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի պահանջներին՝ փոխկապակցված Սահմանադրության 78-րդ հոդվածի պահանջների հետ: Բացի դրանից, այդպիսի սահմանափակումներ ամրագրող օրենքները պետք է սահմանեն արդյունավետ դատական պաշտպանության անհրաժեշտ կառուցակարգեր և ընթացակարգեր, այսինքն՝ համապատասխանեն նաև Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի պահանջներին՝ փոխկապակցված Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ⁵⁷:

341. Սահմանադրական դատարանի նշյալ որոշումից հետևում է, որ՝

- մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը մարդու՝ պետության և հասարակության ներգործությունից զերծ կենսատարածքի գոյությունը երաշխավորող հիմնական իրավունք է,

- վերջինս անձնական տվյալների պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի հետ հարաբերակցությունում հանդես է գալիս որպես ընդհանուր նորմ (*lex generalis*), որի հատուկ դրսևորումը (*lex specialis*) անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքն է,

- մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության սահմանադրական իրավունքը, ներառյալ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքը, բացարձակ չէ և ենթակա է սահմանադրաչափ սահմանափակումների, որոնք պետք է համապատասխանեն Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով սահմանված՝ հիմնական իրավունքներին միջամտության համաչափության սկզբունքի պահանջներին, որոնց սահմանադրական բովանդակությունը պետք է բացահայտվի՝ հիմք ընդունելով մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի սահմանափակման՝ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված ընդհանուր կանոնները կամ Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված հատուկ կանոնները՝ նույն մասով նախատեսված դեպքի համար:

342. Սահմանադրական դատարանը, 2020 թվականի հունիսի 18-ի ՍԴՌ-1546 որոշմամբ սահմանելով հիմնական իրավունքի սահմանափակման սահմանադրաչափության բացահայտման մեթոդաբանությունը, սահմանափակման հետապնդած նպատակի սահմանադրաչափության որոշման մասով նշել է հետևյալը.

«Համաչափության սկզբունքի առաջին տարրը հիմնական իրավունքի սահմանափակման նպատակի լեգիտիմությունն է, այն է՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված լինելը: Դա նշանակում է, որ օրենսդիրը, իրականացնելով հիմնական իրավունքի սահմանափակման իր լիազորությունը, պետք է հիմնվի Սահմանադրությամբ նախատեսված նպատակների վրա: Բոլոր այն դեպքերում, երբ այդ նպատակներն ուղղակիորեն ամրագրված են սահմանափակվող հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը վերաբերող սահմանադրական դրույթներում, ինչպես օրինակ՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի դեպքում, օրենսդիրն իրավասու է միայն դրանք կոնկրետացնել օրենքներում, մնացյալ դեպքերում օրենսդիրն ինքն է բացահայտում սահմանափակման՝ օրենքով սահմանված նպատակի սահմանադրական բովանդակությունը՝ հիմնվելով Սահմանադրության վերաբերելի նորմերի մեկնաբանության վրա⁵⁸»:

343. Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի՝ վերը մեջբերված 2-րդ մասին համապատասխան՝ անձնական տվյալների մշակումը պետք է կատարվի օրենքով սահմանված նպատակով: «Անձնական տվյալ» և «անձնական տվյալների մշակում» հասկացությունները բացահայտված են «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքով: Վերջինիս 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ անձնական տվյալ[ը]

⁵⁷ Սահմանադրական դատարանի 2020 թվականի հունիսի 18-ի [ՍԴՌ-1546](#) որոշում, կետեր 4.1 և 4.3:

⁵⁸ Սահմանադրական դատարանի 2020 թվականի հունիսի 18-ի [ՍԴՌ-1546](#) որոշում, կետ 4.4:

ֆիզիկական անձին վերաբերող ցանկացած տեղեկություն [է], որը թույլ է տալիս կամ կարող է թույլ տալ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով նույնականացնել անձի ինքնությունը: Նույն հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ անձնական տվյալների մշակումն անկախ իրականացման ձևից և եղանակից (այդ թվում՝ ավտոմատացված, տեխնիկական ցանկացած միջոցներ կիրառելու կամ առանց դրանց) ցանկացած գործողություն կամ գործողությունների խումբ է, որը կապված է անձնական տվյալները հավաքելու կամ ամրագրելու կամ մուտքագրելու կամ համակարգելու կամ կազմակերպելու կամ պահպանելու կամ օգտագործելու կամ վերափոխելու կամ վերականգնելու կամ փոխանցելու կամ ուղղելու կամ ուղեփակելու կամ ոչնչացնելու կամ այլ գործողություններ կատարելու հետ: «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի մեջբերված հոդվածից հետևում է, որ անձնական տվյալներն անձին վերաբերելի և նրան նույնականացնող տեղեկությո՞ւն են, որոնց մշակումը, ի թիվս այլնի, ընդգրկում է տվյալների հավաքումը, փոխանցումն ու օգտագործումը:

344. «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-5-րդ կետերով բացահայտված են «անձնական տվյալների փոխանցում երրորդ անձանց», «անձնական տվյալների օգտագործում», «անձնական տվյալներ մշակող» հասկացությունները: Այսպես՝

- անձնական տվյալների փոխանցում[ը] երրորդ անձանց՝ անձնական տվյալները որոշակի կամ անորոշ շրջանակի այլ անձանց փոխանցելուն կամ դրանց հետ ծանոթացնելուն ուղղված գործողություն [է], այդ թվում՝ զանգվածային լրատվության միջոցներով անձնական տվյալները հրապարակելը, տեղեկատվական հաղորդակցման ցանցերում տեղադրելը կամ այլ եղանակով անձնական տվյալներն այլ անձի մատչելի դարձնելը.

- անձնական տվյալների օգտագործում[ը] անձնական տվյալների հետ կատարվող գործողություն [է], որի ուղղակի կամ անուղղակի նպատակը կարող է լինել որոշումներ ընդունելը կամ կարծիք ձևավորելը կամ իրավունքներ ձեռք բերելը կամ իրավունքներ կամ արտոնություններ տրամադրելը կամ իրավունքները սահմանափակելը կամ զրկելը կամ այլ նպատակի իրագործումը, որոնք տվյալների սուբյեկտի կամ երրորդ անձանց համար առաջացնում կամ կարող են առաջացնել իրավական հետևանքներ կամ այլ կերպ առնչվել նրանց իրավունքներին ու ազատություններին.

- անձնական տվյալներ մշակող[ը] պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմին, պետական կամ համայնքային հիմնարկ կամ կազմակերպություն, իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձ [է], որը կազմակերպում և (կամ) իրականացնում է անձնական տվյալների մշակում:

345. «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի 8-րդ հոդվածով կանոնակարգված են տվյալների ստեղծման, ներառյալ վերականգնման, փոփոխման և փոխանցման իրավական հիմքերը: Մասնավորապես՝ ըստ այդ հոդվածի 1-ին կետի՝ անձնական տվյալներ մշակելն օրինական է, եթե տվյալները մշակվել են օրենքի պահանջների պահպանմամբ, և տվյալների սուբյեկտը տվել է իր համաձայնությունը, բացառությամբ նույն կամ այլ օրենքներով ուղղակիորեն նախատեսված դեպքերի:

346. Ըստ այդմ՝ անձնական տվյալների մշակման իրավական հիմքերը դասակարգվում են երկու խմբի՝ տվյալների սուբյեկտի, այսինքն՝ տվյալների հասցեատիրոջ համաձայնությամբ (կամքով) մշակվող տվյալներ և առանց այդ համաձայնության (տվյալների սուբյեկտի կամքից անկախ) մշակվող տվյալներ: Վերջին պարագայում տվյալների մշակումը հանդես է գալիս որպես անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի սահմանափակում, քանի որ օրենքով կարող են սահմանվել դեպքեր, երբ անձի

վերաբերյալ տվյալները հավաքվեն, օգտագործվեն և փոխանցվեն երրորդ անձանց՝ առանց այդ անձի համաձայնությունն ստանալու:

347. «Անձնական տվյալների պաշտպանության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «*տվյալների մշակումը պետք է հետապնդի օրինական նպատակ (...)*»: Այլ կերպ՝ առանց տվյալների սուբյեկտի համաձայնության տվյալների ստեղծման, հավաքման, օգտագործման և փոխանցման նպատակը պետք է սահմանվի օրենքով: Այդ նպատակի սահմանադրաչափությունն այնքանով, որքանով առնչվում է մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի միջամտությանը, պետք է համընկնի Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքի սահմանափակման որևէ նպատակին:

348. Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով սահմանված կառուցակարգն ուղղված է գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու վերաբերյալ կասկածի առաջացման պայմաններում դրա ծագման օրինականության հիմքերի ստուգման անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ համապատասխան վերաբերելի տեղեկատվության ստացմանը՝ պետական անվտանգության, երկրի տնտեսական բարեկեցության և հանցագործությունների կանխման կամ բացահայտման սահմանադրաչափ նպատակներով (նախատեսված Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով): Այս նպատակները համարժեք են ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման միջազգային չափորոշիչներին: Մասնավորապես՝ Եվրոպայի խորհրդի՝ «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի համար ««Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքին առնչվող որոշ հարցերի վերաբերյալ» 2022 թվականի դեկտեմբերի 19-ի թիվ 1108/2022 խորհրդատվական կարծիքում նշել է.

«13. Ապօրինի հարստացման կամ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի քաղաքացիական բռնագանձման մասին օրենսդրության գլխավոր նպատակն ամենից հաճախ կոռուպցիայի դեմ պայքարն է: (...) [Կ]ոռուպցիան խաթարում է իրավունքի գերակայությունը, նվազեցնում է քաղաքական ինստիտուտների հանդեպ հանրային վստահությունը և բացասաբար է ազդում մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների իրացման վրա: (...)»⁵⁹:

349. ՄԻԵԴ ձևավորած իրավունքի համաձայն՝ առանց մեղադրական դատավճռի՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման իրավաչափ նպատակ կարող է հանդիսանալ երաշխավորելը, այդ թվում՝ որպես հանրային կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջոց, որ անձինք նման գույքից ի վնաս հանրության օգուտներ չստանան⁶⁰:

350. Նշածի լույսի ներքո՝ Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով նախատեսված՝ սույն բաժնի քննարկման առարկա միջամտությամբ հետապնդվող նպատակները համընկնում են Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված միջամտության նպատակներին:

351. Հաջորդիվ, Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի՝ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով նախատեսված որոշակիության պահանջին համապատասխանության ստուգման նպատակով Սահմանադրական դատարանը հիշեցնում է այս առնչությամբ իր

⁵⁹ Եվրոպայի խորհրդի՝ «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի համար ««Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի որոշակի հարցերի վերաբերյալ» թիվ [1108/2022](#) խորհրդատվական կարծիք (Amicus Curiae Brief for the Constitutional Court of Armenia on Certain Questions Relating to the Law on the Forfeiture of Assets of Illicit Origin), 2022 թվականի դեկտեմբերի 19, էջ 5, կետ 13:

⁶⁰ *Gogitidze and others v. Georgia*, no. [36862/05](#), §§ 101-103, 12 May 2015:

կողմից արտահայտված վերաբերելի դիրքորոշումները (տե՛ս համակցության մեջ սույն որոշման 308-րդ կետի հետ) առ այն, որ՝

- «(...) Սահմանադրական դատարանն իրավական որոշակիության սկզբունքը դիտարկում է որպես ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված՝ իրավական պետության և հատկապես վերջինիս կարևորագույն հատկանիշներից՝ իրավունքի գերակայության գլխավոր պահանջներից մեկը, և հիշյալ սահմանադրաիրավական սկզբունքի գործողությունը տարածվում է բոլոր օրենքների վրա՝ անկախ այն հանգամանքից, թե վերջիններս ունեն հիմնական իրավունք սահմանափակող, թե հիմնական իրավունքի իրացումը կարգավորող բնույթ⁶¹»:

- «[Ի]րավական որոշակիության սկզբունքը ենթադրում է ինչպես հնարավորինս հստակ իրավակարգավորման առկայություն, այնպես էլ դրա կանխատեսելիության ապահովում: Մասնավորապես, իրավակարգավորման ձևակերպումը պետք է հնարավորություն տա անձին ոչ միայն դրան համապատասխան ձևավորելու իր վարքագիծը, այլև կանխատեսելու, թե ինչպիսի՞ն կարող են լինել հանրային իշխանության գործողությունները, և ի՞նչ հետևանքներ կառաջանան տվյալ իրավակարգավորման կիրառման արդյունքում⁶²»:

- «1) *իրավական որոշակիությունը նաև իրավական անվտանգության կարևոր բաղադրիչ է*, որով, ի թիվս այլնի, ապահովվում է նաև վստահությունը հանրային իշխանության և նրա հաստատությունների նկատմամբ,

2) իրավական պետությունում բացառապես որոշակի՝ *կանխատեսելի, հստակ և բոլորի համար մատչելի օրենսդրական կարգավորումների* միջոցով պետք է երաշխավորվի առկա իրավակարգի հետագա գոյության նկատմամբ վստահության պաշտպանությունը,

3) որոշակիության սկզբունքն իր արտացոլումն է ստացել ոչ միայն Սահմանադրության 79-րդ հոդվածում՝ որպես հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակող օրենքներին ներկայացվող բովանդակային պահանջ, այլև՝ որպես օրինականության սկզբունքի հիմնարար բաղադրիչ, ըստ որի՝ ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր ընդունելուն լիազորող նորմերը պետք է համապատասխանեն իրավական որոշակիության պահանջներին (Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասություն),

4) հանրային իշխանության կողմից որոշակիության սկզբունքի խախտումն ուղղակիորեն ազդում է օրենքի գերակայության սկզբունքի վրա և էականորեն նվազեցնում է իրավական պետության կայացածության աստիճանը,

5) հիմնական իրավունքները կամ ազատությունները սահմանափակող օրենքների հստակությունը, կանխատեսելիությունը և մատչելիությունն ուղիղ համեմատական են հիմնական իրավունքի սահմանափակման աստիճանին. **որքան ավելի ինտենսիվ է այդ սահմանափակումը, այնքան ավելի հստակ, կանխատեսելի և մատչելի պետք է լինեն հիշյալ օրենքների ձևակերպումները**, որպեսզի երկխոսություն չառաջացնեն մասնավոր անձանց համար արգելքների, այլ սահմանափակումների կամ նրանց վրա դրված պարտականությունների առկայության և բովանդակության հարցում,

6) հաշվի առնելով կենսական հարցերի բազմազանությունը և նորմատիվ ճանապարհով բոլոր իրավիճակներին արձագանքելու անհնարինությունը՝ օրենսդրական և ենթաօրենսդրական կարգավորումների որոշակիության պահանջը չի բացառում անորոշ իրավական հասկացությունների ամրագրումն օրենքներում և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերում, սակայն այն պարտադիր պետք է ուղեկցվի նման հասկացությունների համարժեք, իսկ նույնական դեպքերում՝

⁶¹ Սահմանադրական դատարանի 2017 թվականի մարտի 14-ի [ՍԴՈ-1357](#) որոշում, կետ 5:

⁶² Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի ապրիլի 2-ի [ՍԴՈ-1452](#) որոշում, կետ 4.3:

միատեսակ մեկնաբանությամբ, առանց որի անհնարին կլինի փաստել այդ դրույթների կանխատեսելիությունը⁶³»:

352. Սահմանադրական դատարանի այն դիրքորոշումը, որ օրենքի վերացական բովանդակությամբ նորմերին անհրաժեշտ լրացուցիչ որոշակիություն պետք է հաղորդվի դրանց դատական մեկնաբանության միջոցով, ամբողջությամբ համահունչ է ՄԻԵԴ-ի՝ իրավական որոշակիության պահանջի առնչությամբ ձևավորված պրակտիկային, համաձայն որի՝ «թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, սակայն դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին: Հետևաբար՝ շատ օրենքներ անխուսափելիորեն ձևակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են, և որոնց մեկնաբանումը և կիրառումը պրակտիկայի խնդիրներ են»⁶⁴:

353. Սահմանադրական դատարանի և ՄԻԵԴ-ի իրավական դիրքորոշումների համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը պետք է ապահովի ողջամիտ հավասարակշռություն, մի կողմից՝ օրենքով սահմանվող վարքագծի կանոնների հստակության և կանխատեսելիության, իսկ մյուս կողմից՝ կյանքի փոփոխվող հանգամանքներին օրենքի համապատասխանության և ըստ այդմ՝ վերացականության անհրաժեշտ մակարդակի միջև, ինչը հնարավորություն կտա իրավակիրառին օրենքի մեկնաբանության համապատասխան մեթոդաբանությամբ բացահայտել օրենսդրի կամքը և ապահովել իրավակարգավորման արդյունավետությունն ու հետևողականությունը: Ընդ որում՝ իրավակարգավորման որոշակիության առումով խնդրահարույց չէ ինչպես իրավական նորմի կամ հոդվածի շարադրանքում վարքագծի ամբողջ կանոնի ամրագրումը, այնպես էլ ելնելով իրավաբանական տեխնիկայի տարբեր կանոնների կիրառումից՝ իրավական նորմի տարրերի տեղակայումն օրենքի տարրեր հոդվածներում:

354. Տվյալ պարագայում Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով սահմանվում են (1) օրենքով պահպանվող գաղտնիք պարունակող տեղեկություններ հավաքելու իրավասու մարմնի լիազորությունը, տեղեկությունների ցանկը և (2) նշյալ տեղեկությունների հավաքման կարգը (վկայակոչող դիսպոզիցիա), ներառյալ իրավասու մարմնի կողմից տեղեկությունների հավաքման օրինականության և հիմնավորվածության նկատմամբ դատական վերահսկողությունը:

355. Սուբյեկտների շրջանակը, որի վերաբերյալ իրավասու մարմինը դատական կարգով կարող է հայցել և ստանալ համապատասխան տեղեկությոթ բացահայտվում է Օրենքի այլ դրույթներով: Մասնավորապես՝ Օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-6-րդ կետերով նախատեսված՝ ուսումնասիրություն սկսելու հիմքերի թվում սահմանված է համապատասխան անձին կամ իր հետ փոխկապակցված անձին ապօրինի ծագում ունեցող գույքի պատկանելության կասկածի առկայությունը, Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ անձին պատկանող գույք է, մասնավորապես, այն, որը սեփականության իրավունքով պատկանում է այլ անձի, բայց որի իրական շահառուն տվյալ անձն է կամ այն, որը տվյալ անձն անհատույց կամ փաստացի անհատույց կամ շուկայականից էականորեն ցածր գնով փոխանցել է այլ անձի, իսկ նույն մասի 6-10-րդ կետերով նախատեսված են իրական շահառուի, փոխկապակցված անձի, մերձավոր ազգականի և ընտանիքի անդամի սահմանումները:

356. Ողջ վերոնշյալի հաշվառմամբ՝ հստակ է, որ ուսումնասիրություն սկսելու համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում վերոնշյալ սուբյեկտների վերաբերյալ

⁶³ Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի նոյեմբերի 15-ի [ՍԴՈ-1488](#) որոշում, կետ 4.3:

⁶⁴ *Busuioc v. Moldova* no. [61513/00](#), § 52, 21 December 2004:

իրավասու մարմնի կողմից, Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերին համապատասխան, կարող են հավաքվել օրենքով սահմանված գաղտնիք պարունակող անձնական տվյալներ: Հետևաբար՝ Օրենքի դրույթների՝ Դիմողի կողմից վկայակոչված հիմնավորումների սահմաններում վերացական ստուգման արդյունքում Սահմանադրական դատարանը չի գտնում Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի՝ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի պահանջներին անհամապատասխանության որևէ հիմք:

357. Սահմանադրության 31-րդ և 34-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավունքների առնչությամբ բարձրացված մյուս համալիր հարցադրումը վերաբերում է այդ իրավունքներին միջամտության համաչափությանը: Սույն հարցին վերաբերելի մասով Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1546 որոշման իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման համաչափության սկզբունքի վերաբերյալ, որոնք արդեն իսկ ներկայացվել են սույն որոշման 135-րդ կետում, կիրառելի են նաև սույն սահմանադրական իրավունքի դրույթների ներքո Դիմողի կողմից առաջադրված հարցերը լուծելիս:

358. Նշված սահմանադրաիրավական չափանիշների համատեքստում գնահատելով Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով սահմանված՝ անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքին միջամտության պիտանիության հարցը՝ պետք է նկատել, որ Օրենքի իմաստով իրավասու մարմնի՝ գույքի ենթադրյալ ապօրինի ծագումը պարզելու գործիքակազմը միտված է գույքի ձեռքբերման ժամանակ գույքի շուկայական արժեքի և ձեռք բերողի կամ նրա հետ փոխկապակցված անձի օրինական եկամուտների համեմատական վերլուծությանը և քաղաքացիական շրջանառությունում գույքի հետագա իրավական շարժի ուսումնասիրությանը (Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ, Օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Սահմանադրական դատարանը չի կարող բացառել, որ գույքի շուկայական արժեքը, այն ձեռք բերած անձի եկամուտների օրինականությունը և գույքի հետ կապված հետագա գործարքները կարող են պարզվել անձնական տվյալ հանդիսացող համապատասխան տեղեկությունների միջոցով, որոնք, իրենց բնույթով պայմանավորված, պարունակում են կամ կարող են պարունակել այլ օրենքներով պահպանվող գաղտնիք (քանկային գաղտնիք, ապահովագրական գաղտնիք, նոտարական գաղտնիք, առևտրային գաղտնիք, «Արժեթղթերի շուկայի մասին» օրենքով սահմանված ծառայողական տեղեկություններ, վարկային տեղեկատվություն կամ վարկային պատմություն): Հետևաբար՝ Օրենքով հետապնդվող վերոքննարկյալ սահմանադրաչափ նպատակները և վերջիններին իրացմանն ուղղված գործառնական (վարությային) խնդիրները կարող են լուծվել իրավասու մարմիններին համապատասխան տեղեկությունները հասու լինելու միջոցով: Հետևաբար՝ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով նախատեսված կարգավորումները նախատեսում են անձնական տվյալների մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և անձնական տվյալների պաշտպանության սահմանադրական իրավունքների սահմանափակման՝ հետապնդված սահմանադրաչափ նպատակին հասնելու համար պիտանի միջոցներ:

359. Համաչափության սկզբունքի՝ սահմանափակման ընտրված միջոցի անհրաժեշտության բաղադրիչը պետք է դիտարկվի Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված՝ անձնական տվյալների մշակման բարեխղճության պահանջի լույսով, որն անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքի՝ որպես նաև հատուկ նորմով (*lex specialis*) սահմանված իրավունքի սահմանափակման դեպքում գործող լրացուցիչ երաշխիք է: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ անձնական տվյալների մշակման բարեխղճության սահմանադրական պահանջը հանրային իշխանությանը պարտավորեցնում է անձին վերաբերելի մասնավոր տեղեկությոն

հավակնության, ձեռքբերման, օգտագործման և փոխանցման ժամանակ սահմանափակվել բացառապես այն տեղեկատվությամբ, որն իրապես անհրաժեշտ է հանրային շահով պայմանավորված սահմանադրաչափ նպատակը հետապնդելիս, և մասնավոր տեղեկությամբ տիրապետելիս այն մատչելի դարձնել բացառապես այն սուբյեկտներին, որոնց առնչությունն այդ տեղեկության արդարացված է Սահմանադրության 31-րդ և 34-րդ հոդվածներով սահմանված որևէ սահմանադրաչափ նպատակով:

360. Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ սույն դեպքում Օրենքի 7-րդ հոդվածով սպառնալից կերպով սահմանվում են ուսումնասիրության ընթացքում պարզման ենթակա հարցերը՝ դրանով իսկ նաև ուրվագծելով անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքին Օրենքով նախատեսված իրավաչափ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ միջամտության սահմանափակումների շրջանակը: Բացի դրանից, տեղեկատվությանն առնչվող սուբյեկտների շրջանակն Օրենքով սահմանափակված է միայն սահմանադրաչափ անհրաժեշտությամբ (ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նպատակներով⁶⁵) ներգրավված պետական մարմիններով, պաշտոնատար և ոչ պաշտոնատար անձանցով, որոնք ունեն իրենց հասանելի դարձած՝ ուսումնասիրության ընթացքում ձեռք բերված տեղեկությունները չհրապարակելու պարտականություն⁶⁶:

361. Միաժամանակ, անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքին միջամտության անհրաժեշտությունը գնահատելիս Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Դիմողի կողմից ներկայացված դիմումում և նրա հետագա բացատրություններում չի պարունակվում որևէ այլ՝ նվազ ինտենսիվության միջամտության միջոցի վկայակոչում, որը կարող էր ապահովել Օրենքով հետապնդվող համապատասխան նպատակների իրականացումը: Այս առնչությամբ Սահմանադրական դատարանը սույն գործով որոշակիացված սահմանադրական վեճի շրջանակներում Օրենքի դրույթների վերացական ստուգման ընթացքում չի տեսնում այնպիսի միջոց, որն օրենսդրի տեսադաշտում լինելով հանդերձ, վերջինս անտեսել է՝ գերադասելով խնդրո առարկա միջոցը: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով նախատեսված կարգավորումները համապատասխանում են Սահմանադրության 78-րդ հոդվածի իմաստով «անհրաժեշտության» չափանիշին:

362. Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում ընդգծել, որ օրենքով պահպանվող գաղտնիք պարունակող անձնական տվյալները, համաձայն ցանկի, կարող են տրամադրվել բացառապես դատարանի որոշմամբ: Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ իրավասու մարմնի կողմից հայցվող անձնական տվյալները կարող են դատարանի որոշմամբ ստացվել, եթե դատարանը հանգում է եզրակացության առ այն, որ իրավասու մարմնի դիմումում հիմնավորված է ուսումնասիրության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի վերհանման համար հայցվող տեղեկությունների անհրաժեշտությունը (Օրենքի 12-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Ընդ որում՝ ապացույցներ պահանջելու վերաբերյալ դիմումը դատարանի կողմից բավարարվելու դեպքում գործում

⁶⁵ Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթի նպատակների մասին տե՛ս սույն որոշման 104-118-րդ և 119-128-րդ կետերը:

⁶⁶ Տե՛ս Սահմանադրության 34-րդ հոդվածի 1-ին մասը (որպես հանրային իշխանությանը հակադրվելիք անմիջապես գործող իրավունք), Օրենքի 12-րդ հոդվածի 2-րդ մասը (որն իրավասու մարմնին պարտավորեցնում է ուսումնասիրության ընթացքում ձեռք բերված և գաղտնիք կազմող տեղեկությունների պահպանմանն ուղղված միջոցներ ձեռնարկել), Օրենքի 9-րդ հոդվածը (համակցված ուսումնասիրության տվյալները հրապարակելու համար պատասխանատվություն սահմանող Քրեական օրենսգրքի 484-րդ հոդվածի հետ):

է դատական բողոքարկման երկաստիճան համակարգ (Օրենքի 12-րդ հոդվածի 8-րդ մաս): Այսպիսով, Օրենքի վերոնշյալ իրավադրույթներից հետևում է, որ օրենսդիրը, մի կողմից՝ իրավասու մարմինն թույլատրել է հավակնել անձնական որոշակի տվյալների տիրապետման, իսկ մյուս կողմից՝ սահմանել այդ տվյալների ստացման դատական կարգ՝ իրավասու մարմնի վրա դնելով հայցվող տեղեկատվության անհրաժեշտության հիմնավորման պարտականությունը, ինչպես նաև սահմանել ի վնաս անձնական տվյալների սուբյեկտի հնարավոր դատական սխալի վերացմանն ուղղված դատական բողոքարկման երկաստիճան համակարգ:

363. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերը նախատեսում են անձնական տվյալների պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման՝ հետապնդված սահմանադրաչափ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ միջոց:

364. Համաչափության սկզբունքի վերջին տարրը՝ սահմանափակման համարժեքության պահանջը՝ որպես հիմնական իրավունքին միջամտության սահմանադրաչափության գնահատման չափորոշիչ, ենթադրում է հավաստիանալն առ այն, որ իրավասահմանափակման կոնկրետ դեպքում Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով սահմանված՝ համաչափության սկզբունքի մնացյալ տարրերի լիարժեքության պայմանով առկա է արդար հավասարակշռություն հիմնական իրավունքի երաշխավորման անհրաժեշտության և սահմանափակումն արդարացնող հանրային շահի միջև, և ըստ այդմ՝ հիմնական իրավունքին միջամտությունը համարժեք է:

365. Այս կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Դիմողի դիմումը չի պարունակում որևէ հիմնավորում առ այն, որ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերով նախատեսված միջամտության վերաբերյալ նորմերը պարունակում են համապատասխան հիմնական իրավունքին անհամարժեք միջամտության տարրեր: Հետևաբար՝ համաչափության սկզբունքի սույն բաղադրիչի՝ Օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերին համապատասխանությունն ստուգելու անհրաժեշտություն Սահմանադրական դատարանը չի տեսնում:

366. Սույն դեպքում Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով նաև սույն գործով սահմանադրականության ստուգման վերացական բնույթը, չի նշմարում որևէ հանգամանք, որը կվկայեր սահմանափակման ենթարկվող՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության, անհատական տվյալների պաշտպանության իրավունքների նշանակության և Օրենքով այդ իրավունքների սահմանափակմամբ հետապնդվող նպատակների միջև հավասարակշռության խախտման մասին: Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով սահմանված՝ համաչափության սահմանադրական սկզբունքով առաջադրված սահմանադրական պահանջները քննարկվող օրինադրույթներով նախատեսված միջամտության պայմանների վերացական ստուգմամբ պահպանված են:

367. Հիմք ընդունելով ողջ վերոգրյալը՝ Սահմանադրական դատարանը եզրակացնում է, որ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և անձնական տվյալների պաշտպանության իրավունքների՝ Օրենքով նախատեսված սահմանափակումներն Օրենքի դրույթների վերացական ստուգման սույն սահմանադրական վեճի շրջանակում Դիմողի կողմից ներկայացրած հիմնավորումների սահմաններում համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

IX. ԴԱՏԱԽԱՁՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՈՎ

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Դիմող

368. Դիմողը գտնում է, որ Օրենքով որպես անձի գույքի օրինականության ուսումնասիրություն իրականացնելու համար իրավասու մարմին է սահմանվել Դատախազությունը, ինչը խնդրահարույց է վերջինիս լիազորությունները Սահմանադրության 176-րդ հոդվածով սպառիչ կերպով սահմանված լինելու տեսանկյունից, քանի որ Դատախազությունն օժտվում է մի լիազորությամբ, որը նախատեսված չէ Սահմանադրությամբ:

369. Ըստ Դիմողի՝ Օրենքով սահմանված լիազորությունը չի կարող արդարացվել նաև պետական շահերի պաշտպանության հայցի հարուցման տեսանկյունից, քանզի այն դիտարկվում է ոչ թե որպես դատախազության ստանդարտ, այլ բացառիկ դեպքերում իրականացվող գործառույթ, իսկ այդ դեպքերի շրջանակն ու այդ գործառույթի իրականացման ընթացակարգը պետք է հստակեցվեն «Դատախազության մասին» օրենքով:

370. Դիմողը նշում է, որ «Դատախազության մասին» օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասը մանրամասնում է բացառիկ դեպքերի այս շրջանակը: Դրանց վերլուծությունից հետևում է, որ այս պարագայում խոսքն այնպիսի իրավիճակների մասին է, երբ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կողմից իրեն վերապահված կամ պատվիրակված գործառույթների իրականացման արդյունքում պետությանը պատճառվել է վնաս, և համապատասխան մարմինը, իրազեկ լինելով պետական շահերի խախտման մասին, հայց չի ներկայացնում կամ նման իրավասություն չունի: Մինչդեռ Օրենքով կարգավորվող իրավահարաբերությունների առումով, ըստ Դիմողի, հնարավոր չէ պնդել, որ վնասը պատճառվել է պետության գույքային շահերին, այլ խոսքը հանրորեն վտանգավոր արարքի և հանրային շահերին հասցվող վնասի մասին է:

371. Դիմողը գտնում է, որ Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի տեսանկյունից խնդրահարույց է նաև Դատախազությանն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթ իրականացնելու լիազորություն վերապահելը, քանի որ Սահմանադրության 176-րդ հոդվածով Դատախազության համար սահմանված լիազորությունների շրջանակը սպառիչ է, և դրանցից որևէ մեկը բովանդակային առումով չի կարող ներառել Օրենքով նախատեսված բռնագանձման վարույթի իրականացումը: Այս առումով պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու գործառույթն ունի խիստ նեղ բովանդակություն և կարող է վերաբերել միայն դատարան հայց հարուցելուն, այլ ոչ թե արտաքին ներգործություն ունեցող առանձին վարույթ իրականացնելուն:

372. Դիմողը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման գործերով վարույթի իրականացումը Դատախազությանը վերապահելը խնդրահարույց է այդ մարմնի օբյեկտիվության և անաչառության տեսանկյունից: Չնայած այն հանգամանքին, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի ուսումնասիրությունն իրականացվում է Դատախազության առանձին ստորաբաժանման կողմից, Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի տրամաբանությամբ Դատախազությունը գլխավոր դատախազի ղեկավարությամբ գործող մեկ միասնական մարմին է: Այս առումով խնդրահարույց է նաև գլխավոր դատախազի ազդեցությունն ուսումնասիրության ընթացքի նկատմամբ, որն Օրենքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ մասով անգամ իրավասու է հրաժարվել ուսումնասիրության արդյունքներով դատարան ներկայացվող հայցադիմումից: Արդյունքում, Դիմողի եզրահանգմամբ և՛ քրեական վարույթը, և՛ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի ուսումնա-

սիրությունն իրականացվում է մեկ մարմնի կողմից, որը կարող է մեկ վարույթից ստացված տեղեկությունն առանց խոչընդոտի օգտագործել մեկ այլ վարույթում:

373. Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Դիմողը գտնում է, որ Օրենքի շրջանակում ուսումնասիրություն իրականացնելը և դատարան հայց ներկայացնելը դուրս են Սահմանադրության 176-րդ հոդվածով սպառիչ կերպով սահմանված՝ Դատախազության լիազորությունների շրջանակից: Օրենքը չի երաշխավորում նաև Դատախազության՝ որպես իրավասու մարմնի անաչառությունը և օբյեկտիվությունը, ինչպես նաև վերջինիս օժտում է մի շարք առավելություններով, որոնք հակասության մեջ են ինչպես մրցակցության հիմնարար սկզբունքի, այնպես էլ՝ միջազգային փորձի հետ:

374. Իր լրացուցիչ բացատրություններում Դիմողը նշում է, որ ըստ Պատասխանողի՝ Օրենքով սահմանված ուսումնասիրությունը հայցի նախապատրաստմանն ուղղված գործողությունների համախումբ է, որի շրջանակներում հավաքվում և ուսումնասիրվում են համապատասխան տվյալներ:

375. Դիմողի դիրքորոշմամբ՝ Պատասխանողի այն հիմնավորումները, որ Օրենքով սահմանված վարույթի դեպքում միակ առանձնահատկությունը նշված տեղեկությունները պահանջելու փուլի մեջ է, չեն արտացոլում «Դատախազության մասին» օրենքի և Օրենքի դրույթները: Դիմողը գտնում է, որ ի տարբերություն պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու այլ դեպքերի՝ Օրենքով սահմանված հայց հարուցելու նպատակով Դատախազությունն իրավասու է հայց հարուցելու համար անհրաժեշտ իրավական ակտեր, փաստաթղթեր և այլ տեղեկություններ պահանջել և ստանալ ինչպես դատարաններից, այնպես էլ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից: Բացի դրանից, Օրենքով սահմանված դեպքում մինչև հայց հարուցելը Դատախազությունն իրավասու է հանձնարարելու իրականացնել «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքով նախատեսված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներ:

376. Ըստ Դիմողի՝ այն, որ Սահմանադիրը ցանկացել է Դատախազության լիազորությունների շրջանակը սահմանափակել առավելապես քրեական վարույթի շրջանակներում և այլ վարույթներում ներգրավել միայն բացառիկ դեպքերում, հուշում է հենց Սահմանադրությունը: Դիմողը նշում է, որ Սահմանադրությամբ Դատախազությանը վերապահված իրավասությունը՝ բացառիկ դեպքերում և կարգով պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու հնարավորությունը, օրենսդրի կողմից սահմանվելիս չի կարող բացարձակ հայեցողություն ունենալ, այլ պետք է ելնի Սահմանադրությունից և դրանում արտացոլված Սահմանադրի նպատակներից:

2. Պատասխանող

377. Պատասխանողը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձումը դասվում է օրենքով սահմանված այն բացառիկ դեպքերի շարքին, որոնց պարագայում Դատախազությունն իրավասու է պետական շահերի պաշտպանության հայց ներկայացնել դատարան, հետևաբար՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայցի ներկայացումը բխում է Սահմանադրության 176-րդ հոդվածով Դատախազությանը վերապահված լիազորություններից: Օրենքով սահմանված «ուսումնասիրությունը» չի հանդիսանում արտաքին ներգործության վարույթ և ոչ այլ ինչ է, քան հայցի նախապատրաստմանն ուղղված գործողությունների համախումբ:

378. Ըստ Պատասխանողի՝ հիմնականում պետական շահերի պաշտպանության հայցի նախապատրաստումը, ինչպես նաև դրա՝ դատարան ներկայացումն ու դատարանում քննությունն անխուսափելիորեն ենթադրում են քրեական գործի նյութերի օգտագործման անհրաժեշտություն, ավելին՝ հաճախ հայցի ներկայացման անհրաժեշտությունը

գնահատվում է քրեական գործի նյութերում առկա տվյալների հիման վրա: Անդրադառնալով Դատախազության լիազորությունների վերաբերյալ Դիմողի ներկայացրած փաստարկներին՝ Պատասխանողը նշում է, որ քրեական գործի քննության ընթացքում ստացված տեղեկությունների օգտագործումը՝ պետական շահերի պաշտպանության հայցի ներկայացման համար ոչ միայն չի հակասում Սահմանադրությամբ նախատեսված կարգավորումներին, այլև բխում է պետական շահերի պաշտպանության հայցով դատարան դիմելու լիազորությամբ Դատախազությանն օժտելու տրամաբանությունից: Հիմք ընդունելով, որ պետությանը պատճառված վնասի և ապօրինի ծագում ունեցող գույքի առկայության մասին տեղեկություններ հաճախ ի հայտ են գալիս հենց քրեական գործի քննության ընթացքում, ըստ Պատասխանողի՝ տրամաբանական է հենց նույն մարմնին դրանց առնչությամբ քաղաքացիական վարույթ նախաձեռնելու հնարավորություն ընձեռելը:

379. Հետևաբար՝ ըստ Պատասխանողի՝ քրեական վարույթով հավաքված տեղեկությունների հիման վրա քաղաքացիական հայցի հարուցման հնարավորությունը բխում է Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական շահերի պաշտպանությամբ հանդես գալու Դատախազության լիազորության էությունից ու բովանդակությունից, ինչը բացառում է քննարկվող լիազորության՝ Սահմանադրությանը հակասելու հնարավորությունը:

380. Անդրադառնալով հիշյալ գործառնության դեպքում պետական շահի առկայության հարցին՝ Պատասխանողը նշում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձումը հանգեցնում է ոչ միայն հանրային բնույթի ոչ նյութական շահերի պաշտպանությանը, այլ հանդիսանում է վերականգնողական գործիք, որի արդյունքում պետական բյուջե մուտք եղած միջոցները կարող են հատկացվել սոցիալական կարևորություն ներկայացնող խնդիրների լուծմանը:

381. Ներկայացված փաստարկների և հիմնավորումների հաշվառմամբ Պատասխանողը գտնում է, որ Օրենքի համապատասխան դրույթները համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

Բ. Վեճի լուծման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը

382. Սահմանադրության 1-ին հոդված.

«Հայաստանի Հանրապետությունն (...) իրավական պետություն է»:

383. Սահմանադրության 6-րդ հոդված՝ «Օրինականության սկզբունքը».

«1. Պետական (...) մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով»:

384. Սահմանադրության 176-րդ հոդված՝ «Դատախազությունը».

«(...)

3. Դատախազությունն օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում և կարգով պետական շահերի պաշտպանության հայց է հարուցում դատարան:

4. Դատախազությունը գործում է Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակում՝ օրենքի հիման վրա:

5. Դատախազության (...) գործունեության կարգը սահմանվում է օրենքով»:

Գ. Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը

385. Գլխավոր դատախազության պատասխանատու ստորաբաժանմանն իրավասու մարմնի կարգավիճակ շնորհող Օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետի և իրավասու

մարմինն Օրենքով վերապահված լիազորությունները սահմանող մյուս դրույթների, մասնավորապես՝ Օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-6-րդ մասերի, 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, 7-րդ հոդվածի, 9-րդ հոդվածի, 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 11-րդ հոդվածի 1-2-րդ մասերի, 12-րդ հոդվածի 1-3-րդ, 7-րդ, 10-րդ, 11-րդ մասերի, 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 15-րդ հոդվածի, 18-րդ հոդվածի, 20-րդ հոդվածի 1-3-րդ մասերի, 21-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականությունը որոշելու նպատակով Սահմանադրական դատարանը, սույն որոշման 23-27-րդ կետերում որոշակիացված սահմանադրական վեճի շրջանակներում, անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ Դիմողի կողմից ներկայացված փաստարկներին՝ ըստ դրանց առաջադրման հաջորդականության և փոխկապակցվածության:

386. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել, թե որքանով է Օրենքով նախատեսված հայցը հարուցելու, ինչպես նաև հայց հարուցելու մասին որոշման կայացմանը հանգեցրած ուսումնասիրություններ անցկացնելու՝ Դատախազության լիազորությունը համապատասխանում Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ *«դատախազությունն օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում և կարգով պետական շահերի պաշտպանության հայց է ներկայացնում դատարան»* դրույթին:

1. Հայց ներկայացնելու՝ Դատախազության լիազորությունը

387. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նկատել, որ Դատախազությունը թե՛ քրեական արդարադատության ոլորտում և թե՛ դրանից դուրս գտնվող իրավահարաբերություններում Սահմանադրությամբ իրեն վերապահված գործառնություններն իրականացնում է հանրության անունից՝ հետապնդելով հանրային շահ: Դատախազության այս առաքելությունը և ստանձնած դերը ճանաչում ունեն նաև միջազգային պրակտիկայում, որով հասարակության անունից գործելու և հանրային շահի պաշտպանության նպատակով քրեական արդարադատությունից դուրս այլ գործառնություններ իրականացնելու Դատախազության կարգավիճակը չի համարվում իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի դիտանկյունից խնդրահարույց⁶⁷:

388. Անդրադառնալով Դիմողի այն պնդմանը, որ Օրենքով Դատախազությանը վերապահված լիազորությունները չեն կարող արդարացվել նաև պետական շահերի պաշտպանության հայցի հարուցման տեսանկյունից, քանի որ վերջինս իրականում բացառիկ դեպքերում իրականացվող գործառնությո է, իսկ այդ դեպքերի շրջանակն ու այդ գործառնության իրականացման ընթացակարգը պետք է հստակեցվեն «Դատախազության մասին» օրենքով, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված լիազորությունը Դատախազությանը վերապահված էր նաև 1995 թվականի, ինչպես նաև 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 103-րդ հոդվածով: 1995 թվականի Սահմանադրությունը հիշյալ լիազորության իրականացման դեպքերի և կարգի առնչությամբ օրենքին հղում չէր պարունակում, մինչդեռ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության համաձայն՝ պետական շահերի

⁶⁷ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի «Քրեական արդարադատության համակարգից դուրս հանրային մեղադրողների դերի մասին» անդամ պետություններին ուղղված թիվ [Rec\(2012\)11](#) հանձնարարական (*անգլերենով*) (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2012 թվականի սեպտեմբերի 19-ին, Նախարարների տեղակալների 1151-րդ նիստում): Տե՛ս նաև՝ Եվրոպայի դատախազների խորհրդատվական խորհրդի «Քրեաիրավական ոլորտից դատախազության դերի մասին» Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեին ուղղված [թիվ 3](#) կարծիք (*անգլերենով*) (ընդունված ԵԴԽԽ-ի կողմից իր 3-րդ լիազումար նիստում, 2008 թվականի հոկտեմբերի 15-17, Ստրազբուրգ), կետ 6:

պաշտպանության հայց ներկայացնելու լիազորությունը կարող էր իրականացվել *«օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով»*, իսկ 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության համաձայն՝ *«օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում և կարգով»*:

389. Ինչ վերաբերում է «Դատախազության մասին» օրենքին, ապա դրա՝ սույն հարցին առավել վերաբերելի 29-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն (Օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահին գործող խմբագրությամբ)՝

«1. Դատախազի կողմից պետական շահերի, այդ թվում՝ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման համար պետության կողմից համայնքին ուղղված ֆինանսական միջոցների պաշտպանության հայց հարուցելն ընդգրկում է՝

(...).

4) «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հիման վրա գույքի բռնագանձման հայցի հարուցումը:

2. Դատախազը պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցում է հետևյալ բացառիկ դեպքերում, երբ՝

1) իր լիազորություններն իրականացնելիս հայտնաբերում է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինը, որին վերապահված է պետական շահերի պաշտպանությանն առնչվող տվյալ հարցերով հայց ներկայացնելը, իրազեկ լինելով պետական շահերի խախտման փաստի մասին, դատախազի կողմից հայց ներկայացնելու առաջարկություն ստանալուց հետո ողջամիտ ժամկետում հայց չի ներկայացրել, կամ

2) պետական շահերի խախտում է տեղի ունեցել այն հարցերով, որոնցով հայց ներկայացնելը օրենսդրությամբ վերապահված չէ որևէ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի.

3) «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հիման վրա իրականացված ուսումնասիրության արդյունքներով առկա են գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հիմքեր»:

390. Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված *«դատախազությունն օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում և կարգով պետական շահերի պաշտպանության հայց է հարուցում դատարան»* նորմից բխում է, որ դրա իմաստով «դեպքերի» բացառիկության որոշման հարցը Սահմանադիրը վերապահել է օրենսդրին՝ ձեռնպահ մնալով դեպքի բացառիկության որևէ սահմանադրական վավերապայման սահմանելուց:

391. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նկատել նաև, որ քրեական արդարադատության ոլորտից դուրս դատախազական միջամտության՝ բացառապես օրենքի հիման վրա իրականացման սահմանադրական հրամայականը կարևոր երաշխիք է նման միջամտության կանխատեսելիությունն ապահովելու համար: Ընդ որում՝ Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասից բխում է, որ *«օրենք»* հանդիսացող իրավական ակտով միջամտությունն է, որ պահանջվում է Սահմանադրությամբ, և այս առումով Օրենքն այդ պահանջը բավարարում է⁶⁸:

392. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ի կատարումն Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջների (*«օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում և կարգով»*)՝ Ազգային ժողովը «Դատախազության մասին» օրենքի

⁶⁸ Այս մոտեցումն իր ճանաչումն ունի նաև դատախազների և դատախազությունների կարգավիճակի մասին միջազգային ընդունված չափորոշիչներում: Մասնավորապես, սակայն չսահմանափակվելով միայն, տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի «Քրեական արդարադատության համակարգից դուրս հանրային մեղադրողների դերի մասին» անդամ պետություններին ուղղված թիվ [Rec\(2012\)11](#) հանձնարարական (*անգլերենով*) (ընդունվել է Նախարարների կոմիտեի կողմից 2012 թվականի սեպտեմբերի 19-ին, Նախարարների տեղակալների 1151-րդ նիստում), կետեր 3 և 19:

29-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, ինչպես նաև Օրենքով նախատեսել է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման նպատակով պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու դատախազության լիազորությունը և դրա իրականացման համար անհրաժեշտ կառուցակարգերը և ընթացակարգերը:

393. Բացի դրանից, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նախ ընդգծել, որ Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի պարունակում պետական շահերի պաշտպանության հայց ներկայացնելու այնպիսի վավերապայման, ինչպիսին է լիազոր այլ մարմնի կողմից իր լիազորության չիրականացումը: Իսկ այն հանգամանքը, որ մի դեպքում օրենքով («Դատախազության մասին» օրենքի 29-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, 1-ին կետ) Դատախազության կողմից պետական շահերի պաշտպանության հայց ներկայացնելու համար անհրաժեշտ է, որ համապատասխան լիազոր մարմինը դրսևորած լինի անգործություն, ինքնին չի նշանակում, որ այն օրենսդրի համար Դատախազության՝ պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու լիազորության իրականացման կառուցակարգ նախատեսելու կամ համապատասխան լիազորության մեկնաբանման համար շրջանակ կանխորոշող սահմանադրական չափանիշ է:

394. Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Դատախազության՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու, ինչպես նաև դրան նախորդող՝ նախադատական փուլում ունեցած լիազորությունները Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով դասվում են «պետական շահերի պաշտպանության հայց» ներկայացնելու սահմանադրական լիազորության ներքո՝ հանդիսանալով դրա իրականացման համար անհրաժեշտ լիազորությունների համախումբ: Հետևաբար՝ Սահմանադրական դատարանը Դիմողի կողմից առաջադրված հարցադրումների շրջանակում և Օրենքի համապատասխան դրույթների՝ Դատախազության լիազորություններին վերաբերող մասով սահմանադրականության վերացական ստուգման արդյունքով չի համարում դրանք սահմանադրականության տեսանկյունից խնդրահարույց:

395. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Սահմանադրական դատարանը գալիս է այն հետևության, որ Սահմանադրությունը Դատախազության կողմից պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու հնարավորությունը միայն և բացառապես կապում է նման իրավասության, ինչպես նաև դրա իրականացման կարգի՝ օրենքով սահմանված լինելու հետ՝ առանց որևէ այլ վավերապայման նշելու: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքը համապատասխանում է նշված վավերապայմանին:

2. Ուսումնասիրություններ իրականացնելու՝ Օրենքով նախատեսված լիազորությունը

396. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենքով նախատեսված ուսումնասիրության շրջանակում Դատախազությանը վերապահված՝ նույն օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետով նախատեսված լիազորության ուժով՝ Դատախազությունը կարող է հանձնարարել տեղեկություններ ստանալու նպատակով իրականացնել «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքով նախատեսված միջոցառումներ: Այս կապակցությամբ պետք է նշել, որ՝

- Դատախազության հանձնարարությունները չեն կարող վերաբերել այնպիսի միջոցառումների, որոնք նախատեսված են «Օպերատիվ-հետախուզական գործունեության մասին» օրենքի 14-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ, 11-րդ, 12-րդ, 13-րդ, 15-րդ և 16-րդ կետերով, այսինքն՝ այն գործողությունները, որոնք, նույն օրենքի 34-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, կարող են իրականացվել միայն դատարանի թույլտվությամբ:

- Օրենքը հստակորեն սահմանագծել է օպերատիվ-հետախուզական գործունեության շրջանակում կատարվող գործողությունների նպատակը, որը վերաբերում է բացառապես «իրական շահառուների, փոխկապակցված անձանց շրջանակը և գույքի ծավալը» պարզելուն, ինչն անհրաժեշտ է Օրենքով նախատեսված և Դատախազության վրա դրվող ապացուցման դատավարական պարտականության կատարման համար:

- Ամեն դեպքում, ձեռք բերված տեղեկատվությունն ու այլ փաստական տվյալները տրամադրվում են շահագրգիռ անձանց՝ Օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով, իսկ ձեռք բերված տեղեկատվության հիման վրա հետագայում հայցի հարուցման դեպքում պատասխանողը, Օրենքի 22-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն, հնարավորություն է ունենում ոչ միայն հերքելու գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը՝ ներկայացնելով օրինական եկամուտներով գույքի ձեռքբերումը հիմնավորող ապացույցներ, այլև՝ դատարանում վիճարկելու համապատասխան ապացույցի թույլատրելիությունը՝ համաձայն Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի, որոնք սահմանում են, որ (1) փաստերը, որոնք, օրենքի կամ նորմատիվ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով, և (2) հիմնական իրավունքների խախտմամբ ձեռք բերված կամ արդար դատաքնության իրավունքը խաթարող ապացույցի օգտագործումն արգելվում է:

- Այս առնչությամբ հարկ է նկատել, որ օպերատիվ-հետախուզական գործունեության շրջանակներում օրենքի խախտմամբ ապացույցների ձեռքբերումը հանգում է առանց օրինական հիմքերի վերաբերելի հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը միջամտությանը և, հետևաբար՝ դրանց խախտմամբ ապացույցների ձեռքբերմանը, որպիսի պայմաններում նման ապացույցների օգտագործումն արգելված է՝ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն: Իր հերթին, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 167-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը նախնական դատական նիստի ընթացքում գործին մասնակցող անձանց հետ քննարկում և լուծում է ներկայացված ապացույցների վերաբերելիության և թույլատրելիության հարցը, նույն օրենսգրքի 191-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ վճիռ կայացնելիս դատարանը, ի թիվս այլնի, գնահատում է ապացույցները, իսկ 66-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հետևում է, որ ապացույցների գնահատումը, մասնավորապես, ներառում է դրանց թույլատրելիության ստուգումը:

397. Մյուս կողմից, Դատախազությանը հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության և անհրաժեշտ ընթացակարգային երաշխիքներով ապահովելուն ուղղված լիազորություններով օրենսդրորեն չօժտելու դեպքում, սույն որոշման 101-րդ կետում նշված իրավաչափ նպատակների հետապնդման և դրանց դատավարական ճանապարհով հասնելու հարցում Դատախազությունը գուրկ է լինելու ոչ միայն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձմանը վերաբերող դատավարության շրջանակներում իր վրա դրվելիք ապացուցման պարտականությունը կատարելու, այլ նաև հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության փուլում դրանց բացակայության վերաբերյալ եզրահանգման գալու և հայց հարուցելու որոշումից ձեռնպահ մնալու մասին որոշում կայացնելու հնարավորությունից: Այլ խոսքով՝ Դատախազությունը գուրկ է լինելու Սահմանադրությամբ ճանաչված իրավաչափ նպատակի բավարարմանն ուղղված իր դատավարական լիազորությունների իրականացման հնարավորությունից:

398. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու և նման որոշման կայացմանը

հանգեցրած ուսումնասիրություններ անցկացնելու լիազորությունները բխում են Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, որպիսի եզրահանգման հիմքում ընկած վերը բերված հիմնավորումները հանգում են հետևյալին՝

- *Նսիս*՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու՝ Դատախազության լիազորությունն ինքնին նախատեսված է Օրենքի 20-րդ հոդվածով: Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հիմքերի առկայությունը որպես «բացառիկ դեպք» որակելը և նման հայցի հարուցման կարգի սահմանումը գտնվում են օրենսդրի հայեցողության տիրույթում:

- *Երկրորդ*՝ ինչ վերաբերում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման՝ «պետական շահի» առկայության չափորոշիչին համապատասխանության հարցին, ապա պետք է նկատի ունենալ, որ նախ սույն որոշման 104-118-րդ և 119-128-րդ կետերում նկարագրված նպատակները հանրային շահեր են, որոնք հետապնդվում են պետության կողմից և, ուրեմն՝ ձեռք են բերում պետական շահի որակ և, ապա՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթներով ներկայացված պահանջների բավարարման նյութական շահառուն Հայաստանի Հանրապետությունն է: Այս երկու հանգամանքների համակցությունը բավարար է, որպեսզի այս տեսակի վարույթներով ներկայացված հայցերը դիտարկվեն որպես Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով «պետական շահերի պաշտպանության» հայցեր:

- *Երրորդ*՝ ինչ վերաբերում է Դիմողի այն պնդմանը, որ հայց հարուցելու հիմքերի ուսումնասիրության շրջանակներում Դատախազությանը վերապահված լիազորությունները Սահմանադրությամբ նախատեսված չեն, ապա այդ լիազորությունները հանդիսանում են բացառապես ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ լիազորությունների համախումբ և իրականացվում են այդ նպատակով: Ուսումնասիրության շրջանակներում Դատախազությանը վերապահված լիազորությունների իրականացմամբ հետապնդվող արդյունքն ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու՝ Օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայությանը իրավական գնահատական տալն է:

3. Մրցակցության սկզբունքի մասով

399. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել նաև, թե արդյոք Դատախազության՝ ուսումնասիրություն իրականացնելու (մասնավորապես՝ դրա շրջանակներում ապացույցներ ձեռք բերելուն և/կամ դրանք պահանջելուն, ապացույցների նախնական ապահովմանը կամ հայցի նախնական ապահովում ստանալուն միտված լիազորությունների իրականացումը), ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման հայց հարուցելու, հայցը դատարանում պաշտպանելու լիազորությունները համապատասխանում են քաղաքացիական դատավարության՝ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածով նախատեսված արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող մրցակցության սկզբունքին, այդ թվում՝ դատավարության կողմերի հավասարության պահանջին, և դրա շրջանակներում՝ տվյալ վարույթին մասնակցող դատախազների՝ Դիմողի կողմից բարձրացված անկախության և դատավարական ինքնուրույնության հարցերին:

400. Սահմանադրական դատարանն ավելորդ չի համարում նշել, որ ինչպես քաղաքացիական, այնպես էլ վարչական դատավարությունում հայցը հիմնավորելու նպատակով ապացույցների ձեռքբերմանը, դրանց ապահովմանը, ինչպես նաև հետազայում կայացվելիք դատական ակտերի կատարումն ապահովելուն ուղղված

իրավունքներով օժտված են նաև արդարադատության գործընթացի մասնավոր սուբյեկտները՝ ինչպես գործին մասնակցող անձինք (օրինակ՝ տեղեկատվության ստանալու վերաբերյալ հարցումներ, փաստաթղթերի ձեռքբերում և այլն), այնպես էլ ավելի լայն առումով նրանց ներկայացուցիչները (համեմատության համար տե՛ս «Փաստաբանության մասին» օրենքի 18-րդ հոդվածը):

401. Հետևաբար՝ ուսումնասիրության համար անհրաժեշտ լիազորությունների շրջանակը լիովին համատեղելի է Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված «*պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու*» Դատախազության սահմանադրական իրավասության հետ՝ որպես դրա իրացման համար անհրաժեշտ լիազորությունների համախումբ:

402. Ինչ վերաբերում է մրցակցության հիմնարար սկզբունքի հետ հակասությանը, ապա Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ Դատախազության՝ Օրենքով նախատեսված լիազորությունները չունեն խնդրո առարկա գույքի առնչությամբ վերջնական և միջամտող որոշման բնույթ: Այս լիազորությունների համախումբը միտված է քաղաքացիական դատավարության կարգով հայց հարուցելուն, որի լուծումը վերապահված է բացառապես դատարանին: Դիմողի կողմից վկայակոչված մրցակցության սկզբունքի հետ հակասության վերաբերյալ պնդումը չի անցնում ընդամենը հայցի նախապատրաստման փուլում Դատախազության ունեցած լիազորությունների՝ պատասխանող կողմի ունեցած իրավունքներին անհամապատասխանության փաստարկից: Այս պնդումը, այլ խոսքով, չի վերաբերում քաղաքացիական դատավարության շրջանակում Դատախազության այնպիսի լիազորությանը, որը, ի տարբերություն պատասխանողի, նրան կտրամադրեր իր դիրքորոշումը դատարանին ներկայացնելու կամ դատարանի համոզմունքի վրա ազդելու այնպիսի հնարավորություն, որը կասկածի տակ կդնէր մրցակցության կամ կողմերի հավասարության սկզբունքը քաղաքացիական դատավարությունում:

403. Ավելին, Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ մրցակցության սկզբունքի ապահովման իմաստով առաջնային է ոչ այնքան գույքի և դրա օրինականության վերաբերյալ ապացույցների ձեռքբերման վերաբերյալ դատավարության առանձին սուբյեկտների ունեցած լիազորությունների հարաբերակցությունը, որքան նման ապացույցների հասանելիության և գույքի ձեռքբերման վերաբերյալ հիմնավորումների ներկայացման հարցում հավասարությունը: Այս իմաստով Օրենքով նախատեսված գույքի բռնագանձման վարույթներում պատասխանողներն են այն անձինք, որոնց գույքը կամ գույքային շահերը հանդիսանում են վեճի առարկան, և հետևաբար՝ նրանք են, որ ունեն բնական առավելություն՝ այդ գույքի ձեռքբերման վերաբերյալ տվյալների և դրա օրինականության մասին հիմնավորումների ներկայացման առնչությամբ ավելի տեղեկացված դիրք: Վերջապես, նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ «դատարանը կարող է կայացնել վճիռ՝ հիմք ընդունելով գույքի՝ ապօրինի ծագում ունենալու կանխավարկածը, եթե գործի քննության արդյունքում հայցվորն ապացուցում է, որ պատասխանողին պատկանող գույքը, այդ թվում՝ մեկ միավոր գույքը, մի քանի միավոր գույքը կամ մեկ միավոր գույքի բաժինը, չի հիմնավորվում օրինական եկամտի աղբյուրների վերաբերյալ տվյալներով»:

404. Սահմանադրական դատարանը նախորդ կետում ներկայացված դրույթների տեքստային վերլուծության արդյունքում փաստում է, որ Օրենքով հստակ սահմանված է խնդրո առարկա բռնագանձման վարույթին վերաբերող գործերով ապացուցման առարկան: Ընդ որում՝ դրա ապացուցման պարտականությունը դրված է հայցվորի վրա, իսկ պատասխանողը, իբրև իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության

եղանակ, օգտվում է իր օրինական եկամուտների և ունեցած գույքի արժեքի միջև տարբերությունը նվազեցնելու (օրինական եկամուտներով գույքի ձեռքբերումը հիմնավորող ապացույցներ ներկայացնելով ընդհուպ մինչև զրոյացնելու) դատավարական հնարավորությունից, որի արդյունավետության աստիճանն էականորեն մեծանում է Օրենքի այն կարգավորման ուժով, որ երբ փաստերը, օրենքի կամ նորմատիվ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, պատասխանողի կողմից իր ունեցած գույքն օրինական եկամուտներով ձեռք բերված լինելը հիմնավորող ապացույցներ ներկայացնելու պարտականությունը չկատարելը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս պատասխանողի, եթե ապացուցվում է, որ տվյալ ապացույցը ոչնչացվել կամ կորել է ոչ նրա մեղքով:

405. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նշված կարգավորումներն իրական երաշխիքներ են տրամադրում պատասխանողին՝ թե՛ ապացուցման առարկայի որոշակիության առումով և թե՛ գույքի՝ ապօրինի լինելու կանխավարկածը պատասխանողի կողմից արդյունավետորեն հերքելու և դրա բռնագանձումը կանխելու համար:

4. Վարույթին մասնակցող դատախազների անկախության և դատավարական հնքնությունության մասով

406. Սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում հիշեցնել, որ չնայած դատավարությունների ոլորտային տարբերություններին՝ Դատախազությունը բոլոր դեպքերում իրավասություններ է հաղորդում հանրությանը՝ հանդես գալով իբրև դատավարության կողմ, որը գործում է վերջինիս անունից, ինչից բխում է սույն գործին վերաբերելի այն կարևոր իրողությունը, որ որպես այդպիսին Դատախազությունը հանդիսանում է դատավարության բնույթով չպայմանավորված իրավական միասնական պահանջների և վարքականոնների հասցեատեր: Այսինքն՝ Դատախազության անկախության ինստիտուցիոնալ և անձնական, կազմակերպական և դատավարական երաշխիքները, ինչպես նաև վարքագծի կանոնները միասնական են Դատախազության բոլոր աշխատակիցների համար և նույնական են բոլոր տեսակի դատավարությունների համար՝ քաղաքացիական, վարչական և քրեական:

407. Վերոգրյալի հիման վրա՝ Դիմողի այն պնդման առթիվ, որ Օրենքը չի երաշխավորում Դատախազության անկախության և անաչառության բավարար աստիճան ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման վարույթում, Սահմանադրական դատարանը նկատում է, որ նշված պնդումը չի կարող ներկայացված հիմնավորումների շրջանակում վիճարկվող Օրենքի կամ դրա որևէ դրույթի հակասահմանադրականության վերաբերյալ դատողության հիմք ծառայել, քանի որ՝ (1) Դատախազությունն ինքնին չունի խնդրո առարկա գույքից օգտվելու իրավունքին միջամտող որևէ վերջնական որոշում կայացնելու իրավասություն, որը վերապահված է բացառապես դատարանին՝ մրցակցային դատավարության արդյունքում կայացված ակտով, (2) գլխավոր դատախազի վերադասությունը կամ դատախազության միասնական համակարգի բնույթը դատախազին ընդհանրապես, իսկ սույն սահմանադրական վեճին վերաբերելի դեպքերում՝ Օրենքի նպատակների համար չի ազատում «Դատախազության մասին» օրենքով պահանջվող անաչառության և անկախության երաշխիքների և, միաժամանակ, պահանջների ազդեցությունից, և (3) Օրենքի նպատակը և կարգավորման առարկան Դատախազության գործունեությանն առաջադրվող պահանջների նյութական և ընթացակարգային իրավական կառուցակարգերի սահմանումը չէ, իսկ Դիմողի կողմից չի վիճարկվում նման կառուցակարգեր սահմանող իրավական ակտերի, մասնավորապես՝ «Դատախազության

մասին» օրենքի՝ իբրև Դատախազության կազմավորումը և գործունեությունը կանոնա-
կարգող ոլորտային միասնական օրենքի, ինչպես և քաղաքացիական, վարչական կամ
քրեական դատավարության օրենսգրքերի՝ իբրև արդարադատության համապատաս-
խան ոլորտները կարգավորող և դատախազական գործառույթների իրացման միասնա-
կան դատավարական ձև սահմանող ճյուղային օրենքների որևէ դրույթ, որի սահմա-
նադրականության հարցը կարող էր բովանդակային քննության առարկա դառնալ միայն
դրա վիճարկման դեպքում:

408. Ամբողջ վերոգրյալի հիման վրա՝ Սահմանադրական դատարանը եզրահանգում է,
որ Դատախազության՝ ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման պահանջով հայց
ներկայացնելու լիազորությունը բխում է Սահմանադրության 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասով
նախատեսված պետական շահերի պաշտպանության հայց հարուցելու Դատախազու-
թյան իրավասությունից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Սահմանադրության
167-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 168-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի
2-րդ կետով, 170-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով, ինչպես նաև «Սահմանադրական
դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով՝ Սահմա-
նադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի
1-ին մասի 5-րդ և 6-րդ կետերը՝ նույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ համակցու-
թյան մեջ, համապատասխանում են Սահմանադրությանն այն մեկնաբանությամբ, որ
«Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի հիման վրա բռնա-
գանձման ենթակա է այն գույքը, որը ձեռք է բերվել համապատասխան պաշտոնատար
անձի՝ պաշտոնն ստանձնելու պահից հետո:

2. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի
1-ին մասի 1-4-րդ կետերը՝ նույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ համակցության
մեջ, համապատասխանում են Սահմանադրությանն այն մեկնաբանությամբ, որ բռնա-
գանձման ենթակա է այն գույքը, որը կապ ունի համապատասխան հանցանքի հետ:

3. «Ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման մասին» օրենքի՝ Դիմողի կողմից
վիճարկվող մնացած դրույթները դրանց վերաբերյալ ներկայացված հիմնավորումների
շրջանակում Սահմանադրությանը համապատասխանության վերացական ստուգման
արդյունքներով համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

4. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը
վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Ա. ԴԻԼԱՆՅԱՆ

16 ապրիլի 2025 թվականի
ՍԴՈ-1776